

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

ODRAZ RVP ZUV

V ČESKÉM ZÁKLADNÍM UMĚLECKÉM

VZDĚLÁVÁNÍ

Disertační práce

2018

Mgr. Jaroslava Lojdová

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy
Disertační práce

Odraz Rámcového vzdělávacího programu pro základní umělecké vzdělávání
v českém základním uměleckém vzdělávání

Reflection of the Framework Educational Program for Basic Schools of Art in
Czech Elementary Art Education

Mgr. Jaroslava Lojdová

Vedoucí práce: prof. Michal Nedělka

Studijní program: Pedagogika

Studijní obor: Hudební teorie a pedagogika

2018

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma *Odras RVP ZUV v českém základním uměleckém vzdělávání* vypracovala pod vedením školitele prof. PaedDr. Michala Nedělky, Dr. samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato disertační práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu a že použitá literatura a informační zdroje byly řádně citovány.

V Praze dne 29.6.2018

.....
Mgr. Jaroslava Lojdová

Tímto děkuji svému školiteli prof. PaedDr. Michalu Nedělkovi, Dr. za jeho trpělivost, vstřícnost a cenné rady při zpracování disertační práce Odras RVP ZUV v českém základním uměleckém vzdělávání. Také bych ráda poděkovala své rodině za pomoc a vytvoření podmínek pro dokončení práce.

V Jihlavě dne 29. 6. 2018

.....

Mgr. Jaroslava Lojdová

ABSTRAKT:

Disertační práce *Odras Rámcového vzdělávacího programu pro základní umělecké vzdělávání (RVP ZUV) v českém základním uměleckém vzdělávání* se zabývá vývojem současné pedagogické reformy a její aplikací v hodinách hudební nauky v základních uměleckých školách. Prostřednictvím dostupných zdrojů jsem vystihla její historický vývoj a proměny vzdělávacího obsahu, metod a organizačních forem výuky. Z výzkumu, který jsem provedla, pak vyplývá, že současná pedagogická reforma pomohla přesněji pojmenovat náplň a rozsah práce v hodinách hudební nauky. Umožnila přizpůsobit obsah hudební nauky specifickým podmínkám a profilaci jednotlivých škol, dala nový pohled na cíle výuky a posílila pozice pedagoga v tvorbě strategických dokumentů školy. Z obsahového hlediska došlo k provázanosti interpretačních dovedností s porozuměním zákonitostem hudby s dostatečným prostorem pro budování žebříčku hodnot žáků a pro formování jejich postojů. Zjistila jsem, že mezi metodami výuky se uplatňuje zejména kritické myšlení, vrstevnické učení, spolupráce ve skupinkách a činnostní výuka, to vše s důrazem na názornost. Z progresivních metod je nejčastěji zastoupena simulační metoda. Z těchto zjištění vyplývá to, co uvádím v závěru práce, že totiž hudební nauka v základních uměleckých školách stále podléhá snahám o zlepšování a zkvalitňování výuky. Přitom v současné době podle dostupných zdrojů neexistuje ucelený výukový materiál, který by aktuální trendy ve výuce hudební nauky zohledňoval. O to cennější je činnost pedagogů, kteří jsou dostatečně vzdělaní a tvořiví. Jejich práce může totiž přinést výsledky například v situaci, kdy Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání dozná reforem.

KLÍČOVÁ SLOVA:

rámcový vzdělávací program, všeobecné hudební vzdělávání, umělecké vzdělávání, obsah vzdělávání, hudební nauka, hudební činnosti, metody výuky, didaktické pomůcky, soudobá pedagogická reforma, systém hudebního vzdělávání

ABSTRACT:

The Ph.D. thesis *Reflection of the Framework Educational Program for Basic Schools of Art in Czech Elementary Art Education* deals with current development of pedagogical reform and its implication in lessons of music theory at basic schools of art. It traces its historic development and changes in educational content, methods and organisational forms of education, according to resources that are at disposal. Based on the research, current pedagogical reform helped to define content and scope of work in lessons of music theory. It enabled to adjust its educational content to specific conditions and profile of individual schools, it gave new view of teaching goals and strengthened teacher's position in creation of strategic school documents. Content based, interpretation skills are complemented with understanding of music core; pupils' values and attitudes are built. Among popular teaching methods feature critical thinking, peer learning and group work, learning through demonstration and actions. The most frequently used progressive method, according to the research, is the simulation method. Based on research findings, music theory at basic schools of art is a subject to continual improvements. Currently, according to accessible resources, there is no complex teaching material that involves modern approaches in music theory tuition. I am convinced that in the future such teaching material will be created that would consider new progressive teaching methods and organisational forms of work and their implementation into teaching practice.

KEYWORDS:

framework educational programme, general music education, arts education, educational content, music theory lessons, music activities, methods of education, teaching aids, current pedagogical reform, system of music education

Obsah

ÚVOD.....	1
1 Historie uměleckého vzdělávání v českých zemích.....	6
2 Charakteristika současných vzdělávacích dokumentů pro výuku v ZUŠ	8
2.1 RVP ZUV	9
2.2 Očekávané výstupy	17
2.3 Klíčové kompetence v základním uměleckém vzdělávání	18
3 Proměny vzdělávacího obsahu hodin HN v ZUŠ	20
3.1 Významné pedagogické osobnosti hudební teorie na Pražské konzervatoři	24
3.2 Vývoj hudební teorie v 2. polovině 20. století na Pražské konzervatoři	31
3.3 Hudební teorie na Pražské konzervatoři podle sborníku 150 let výročí Pražské konzervatoře.....	41
3.4 Hudební časopisy v 1. polovině 20. století	51
3.5 Hudební školy v českých zemích.....	55
3.6 Hudebně teoretické publikace.....	58
4 Didaktické pomůcky v hodinách HN v ZUŠ	62
4.1 Hudební činnosti a činnostní charakter hodin HN v ZUŠ	62
4.2 Metody výuky v hodinách HN v ZUŠ	63
4.3 Historie a současnost didaktických pomůcek v hodinách HN v ZUŠ	63
5 Organizace výzkumu.....	73
5.1 Předvýzkum a vlastní výzkumná fáze	73
5.2 Pozorování v Základní umělecké škole Ilji Hurníka.....	85
5.3 Rešerše literatury a návštěvy archívu Pražské konzervatoře	92
6 Výsledky výzkumu.....	93
6.1 Výsledky dotazníkové šetření uskutečněného s učiteli hudební nauky	93
6.2 Výsledky dotazníkového šetření uskutečněného se studenty Pražské konzervatoře ..	97
Závěr.....	103
Seznam použitých informačních zdrojů	107

ÚVOD

Tato disertační práce se zabývá problematikou výuky hudební nauky a jejího stavu na základních uměleckých školách (ZUŠ). Mapuje situaci z hlediska historie uměleckého vzdělávání v českých zemích, z hlediska proměny vzdělávacího obsahu hodin hudební nauky (HN) v ZUŠ, z hlediska činnostního charakteru hodin HN v ZUŠ, metod výuky v hodinách HN v ZUŠ, didaktických pomůcek v hodinách HN v ZUŠ a v aplikační části pak z hlediska systému hudebního vzdělávání v České republice. V kapitolách obsahujících teoretická východiska dané problematiky jsem využila rešerše, informační zdroje jsem vyhledávala v archívu Pražské konzervatoře. Tam, kde jsem přikročila k praktickým aplikacím, jsem pak využila výzkumné metody jako rozhovor, dotazník a nestrukturované pozorování v základní umělecké škole Ilji Hurníka.

Samozřejmě jsem se opírala o tituly, které se váží k umělecké a hudební pedagogice z hlediska historiografického, didaktického a metodického, a protože jsem se zaměřila na zkoumání výuky hudební nauky, vycházela jsem i z osvědčených titulů v oblasti hudební psychologie a hudební teorie, jak jsou uvedeny v přehledu použitých zdrojů. Vedle toho jsem čerpala z pramenů – z dokumentů o vzdělávání a ze vzdělávacích materiálů. Tomuto využití předcházela analýza materiálů z hlediska jejich vztahu, vlivu a využití pro potřeby výuky hudební nauky.

Předložená práce obsahuje šest kapitol. První se zabývá historií uměleckého vzdělávání v českých zemích od počátku devátého století až po současnost. Mapuje stěžejní momenty ve vývoji pedagogického kurikula a stylu výuky. Poukázala jsem zde na reformu z 60. let 20. století, která se stala základem pro současné změny ve vývoji kurikula, v učení a v pedagogickém vedení výuky a žáka.

Druhá kapitola analyzuje současný stav pedagogické reformy. Teoreticky je zakotvena v projektu *Podpora činnosti základního uměleckého školství při zavádění nového kurikula do praxe*. Cílem projektu bylo zavést do základních uměleckých škol v České republice systém kurikulárních dokumentů, které odpovídají zásadám liberalizace vzdělávacího procesu, autonomie, specializace a profilace jednotlivých škol. Druhá kapitola proto podává ucelený přehled vývoje tříletého projektu, který vyústil v povinné zavedení Rámcového vzdělávacího programu pro základní umělecké vzdělávání (RVP ZUV) do

všech základních uměleckých škol v České republice. Druhá kapitola také čtenáře seznamuje s RVP ZUV, zejména s jeho obsahem, a popisuje metodologii tvorby školních vzdělávacích programů (ŠVP).

Třetí kapitola popisuje proměny vzdělávacího obsahu hodin HN v základních uměleckých školách či na vzdělávacím stupni, který úrovni základních uměleckých škol dříve odpovídal. Zásadní změny v koncepci hodin HN nastaly po založení Pražské konzervatoře na počátku 19. století. Tato instituce podporovala v českém hudebně vzdělávacím systému výchovu hudebních umělců. V uvedené kapitole jsou popsány okolnosti vzniku Pražské konzervatoře, její fungování a přínos pro hudebně vzdělávací systém v českých zemích.

Ve čtvrté kapitole se zabývám hudebními činnostmi a činnostním charakterem hodin. V HN se prosazovaly zejména poslechové a vokální činnosti. Využíval se i rozhlas a gramofonové desky, pro zpestření byly zařazovány také výchovné koncerty, které dodávaly inspiraci i motivaci do další práce. Postupně se začaly prosazovat také instrumentální a pohybové činnosti. Vztah hudební teorie a pohybu je z mého pohledu mimořádně zajímavým a nedoceněným tématem. Jsem přesvědčena, že vyváženost receptivních i produktivních činností bude harmonicky rozvíjet jedincovu osobnost s možností přesahu hudebních činností do aktivit běžného života.

Čtvrtá kapitola také popisuje metody výuky v hodinách HN v ZUŠ. Na jedné misce vah jsou tradiční metody, kdy zásadní aktivita vychází od učitele – vysvětluje, radí a poučuje. Na druhé misce vah jsou progresivní vyučovací metody, kdy značný podíl aktivity je ponechán na žákovi. Prostřednictvím inovativních metod (simulační, situační, zážitková pedagogika, projektové vyučování, kooperativní učení, výuka k řešení problémů) mají žáci možnost získat autentickou zkušenost, která je připraví na reálné situace v běžném životě.

V této kapitole se zabývám i problematikou didaktických pomůcek v hodinách HN v ZUŠ. Podle prostudovaných materiálů z archívu Pražské konzervatoře existuje celá řada didaktických pomůcek, které se v hodinách HN v minulosti využívaly. Tamní profesor Adolf Cmíral měl v úmyslu v Pražské konzervatoři vybudovat výstavu didaktických pomůcek spojenou s archivem. Cílem bylo podat ucelený a přehledný obraz minulých i dnešních hudebně výchovných snah na školách hudebních i nehudebních zejména v naší zemi. Vlivem snah přemístit část výuky mimo Pražskou konzervatoř se nepodařilo úsilí Adolfa Cmírala obrátit v realitu. Z dostupných dokumentů jsem však zjistila, že se v minulosti používaly následující didaktické pomůcky: rytmické kartičky, kartičky na

intervaly, hudební nástroje, klaviatura, tabulky s notovou osnovou, tabule s osnovou a křídly, boomwhackery¹, Orffův instrumentář, pracovní sešity, křížovky, doplňovačky, magnetická tabulka, obrázky, drumbeny², zpěvníky apod. Postupem času však docházelo k jejich digitalizaci a v současnosti můžeme využívat celou řadu didaktických pomůcek, které svou univerzálností získávají na převaze v celém hudebně vzdělávacím systému v České republice: audiovizuální a multimediální technologie, například online aplikace, webové portály, nahrávky, interaktivní tabule, rozhlasové pořady apod.

Pátá kapitola popisuje vlastní výzkum. V rámci předvýzkumné fáze na podzim 2015 jsem rozeslala deset dotazníků kvůli verifikaci jeho validity. Zjistila jsem, že ve výzkumném nástroji nedošlo k chybám obsahovým ani jazykovým. Na základě předvýzkumu jsem tedy rozeslala 87 dotazníků do základních uměleckých škol ve 14 krajích České republiky. Dotazník byl adresován učitelům hudební nauky základních uměleckých škol v České republice, které byly náhodně vybrány ze školského rejstříku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v období leden–červen 2016. Pro aplikační část práce jsem použila tři výzkumné metody: dotazník, pozorování a rozhovor. Pozorování proběhlo v Základní umělecké škole Ilji Hurníka v Praze 2, rozhovor sloužil pouze jako doplňková výzkumná metoda pro zpřesnění dat. V dubnu 2017 jsem navštívila Pražskou konzervatoř za účelem provedení výzkumu mezi studenty 5. a 6. ročníků. Dotazník koncepčně vycházel z výše uvedeného dotazníku poslaného učitelům hudební nauky. Záměrem bylo postihnout tutéž problematiku, v tomto případě ovšem z pohledu těch, kdo se učiteli hudební nauky teprve mohou stát. Rozdala jsem (za administrativní podpory tamního pedagoga Alexandrose Charalambidise) 37 dotazníků. Jejich návratnost byla 100 %. Dotazník obsahuje šest položek; dvě otázky jsou uzavřené, jedna polouzavřená a tři otevřené. Výsledky dotazníkového šetření se studenty Pražské konzervatoře jsou podrobně popsány v šesté kapitole. Výzkum lze klasifikovat následovně:

- Výzkum empirický (metody prognostické – rozhovor, dotazník, pozorování)
- Výzkum ex post facto – zjišťuje příčiny a okolnosti existence jevů
- Výzkum terénní (zejména pozorování hodin hudební nauky v základní umělecké škole, dotazník realizovaný se studenty Pražské konzervatoře)

¹ Boomwhackery jsou perkusní nástroje vyrobené z plastu, které jsou laděné na určitý tón.

² Drumben je multifunkční sedák a zároveň hudební nástroj.

Ve fázi předvýzkumu jsem provedla rešerši dostupných pramenů a zjistila, že neexistuje komplexní publikace, která by svojí tematikou odpovídala obsahu disertační práce *Odras RVP ZUV v českém základním uměleckém vzdělávání*. V rámci bádání v archivu jsem pracovala s cennými dobovými materiály, jako jsou dopisy, zápisky z porad, osobní poznámky pedagogů a oficiální dokumenty Pražské konzervatoře, které jsou pro disertační práci významné.

Šestá kapitola podává tedy podrobné zprávy o závěrech dotazníkového šetření uskutečněného s učiteli hudební nauky v ZUŠ a se studenty 5. a 6. ročníků Pražské konzervatoře. Dotazníky s učiteli hudební nauky jsem ověřovala první hypotézu (Při výuce hudební nauky nejsou dostatečně aplikovány progresivní výukové metody). Na základě výzkumu došlo k její verifikaci: každý z respondentů používá alespoň jednu z progresivních výukových metod (viz dotazník pro učitele). Tuto skutečnost interpretuji takto: učitelé, kteří odpověděli na výzvu vyplnění dotazníku, jsou dostatečně aktivní a jsou motivováni. Lze tudíž předpokládat, že jejich práce je baví a neustále se vzdělávají v nejnovějších trendech ve vzdělávání. Konstatuji, že vzorek není dostatečně reprezentativní k tomu, aby mohl používání progresivních metod při výuce hudební nauky objektivizovat. Předpokládám, že při navrácení vzorku 87 dotazníku, které byly rozeslány, a jejich pravdivém vyplnění, bych získala reprezentativní vzorek a průkazný přehled o dané situaci v České republice. Druhá hypotéza (Úspěšnost pedagogické praxe při výuce hudební nauky na základních uměleckých školách je založena zejména na kvalitní přípravě učitelů hudební nauky) byla ověřována mezi studenty Pražské konzervatoře. Týkala se totiž připravenosti budoucích učitelů hudební nauky pro výkon jejich povolání. Při rozboru druhé otázky (Myslím si, že odborná příprava v oblasti hudební teorie je na Pražské konzervatoři dostačující pro výuku hudební nauky na ZUŠ) jsem došla k závěru, že u studentů, kteří chtějí hudební nauku učit, je nižší procento těch, kteří se pro výuku hudební nauky necítí dostatečně připraveni. Je možné, že tito studenti jsou více motivováni a tím i lépe připraveni pro výkon povolání. Domnívám se také, že pedagogická osobnost je utvářena více faktory, zejména pak pedagogickými vzory v průběhu vzdělávání. Jeden student uvedl, že většina studentů Pražské konzervatoře začíná učit již v prvním ročníku, budují si tedy svůj pedagogický profil také sami. Druhá hypotéza se zcela potvrdila třetí otázkou (Na čem, podle Vás, nejvíce záleží úspěšnost pedagogické praxe při výuce hudební nauky na ZUŠ?), kdy 23 respondentů z 37 uvedlo, že za úspěšností hodiny stojí pedagog, jeho lidský přístup, jeho zkušenosti, znalosti, schopnosti a vztah k dětem.

Domnívám se, že k úspěšnosti pedagogické praxe při výuce hudební nauky přispívá více faktorů, nejvíce však připravenost učitele po stránce osobnostní, pedagogické i vědomostní.

Závěr je shrnutím vyzkoumaného. Po prostudování dostupných materiálů pro výuku hudební nauky konstatuji, že neexistuje ucelený materiál, který by zohledňoval aktuální trendy ve výuce hudební nauky, zejména pak progresivní metody výuky a organizační formy práce. Podávám ucelený přehled toho, co je příčinou nízké oblíbenosti hudební nauky a jakým způsobem se RVP ZUV odráží v českém základním uměleckém vzdělávání. Na základě výzkumu také připomínám nejvýznamnější momenty, které vedly k současnému stavu reformních snah.

1 Historie uměleckého vzdělávání v českých zemích

Počátky historie uměleckého vzdělávání v českých zemích se datují do 70. let devátého století, kdy vznikla Metodějova vyšší slovanská škola. První školou, na které se vyučovalo latinskému liturgickému zpěvu římskému, byla v 10. století proslulá škola v Budči u Slaného. Mezi německými učiteli vynikal Uenno, jehož učivem byl zpěv žalmů. V 11. století byla založena Pražská škola, kde se také učilo liturgickému zpěvu. Později se staly střediskem vzdělanosti kláštery, zvláště benediktinské. První takovou školou byl klášter v Rajhradě (od roku 1045). Důležitá reforma se ve 13. století odehrála v chrámu sv. Víta v Praze. Děkan Vít tam založil první pěvecký sbor v českých zemích složený z vikářů a placený sbor bonifantů, který tvořili chlapci. Tento sbor byl koncem 13. století napodoben sborem bonifantů při chrámu na Vyšehradě. Ve 14. století vynaložil Karel IV. mnoho úsilí na zvelebení liturgického zpěvu v českých zemích. Z jeho podnětu byl roku 1344 založen při katedrále sv. Víta v Praze chrámový sbor složený z 24 kněží, tzv. mansionářů, ke kterému se později přidal sbor žaltárníků. Sbory žakovských kůrových zpěváků (bonifantů) a choralistů měly na starosti zpěv gregoriánského chorálu. První kantor při chrámu sv. Víta se jmenoval Chvalek. Kantoři a varhaníci, kteří položili základy růstu vokální a instrumentální hudby se připravovali v klášterních, kapitulních a farních církevních školách. Rozvoj uvedených škol souvisel od 13. století s rozkvětem měst, obchodu a řemesel. V 16. století došlo k rozkvětu zpěvu na partikulárních školách zejména díky literátským bratrstvům. V 16. století bylo vyvrcholením snah bratrského humanistického školství veliké pedagogické a didaktické dílo Jana Ámose Komenského, který podrobně rozpracoval systém škol podle stupňů lidského věku (školy mateřské, normální, latinské a akademie). Komenský v Informatoriu školy mateřské popsal význam hudby ve vzdělávání a celou publikaci uvedl větou: „Musica maxima nobis naturalis est“³ (Hudba je nám nejpřirozenější). V období bitvy na Bílé hoře nastala pro obyvatelstvo našich zemí doba nekonečného národního i jiného strádání. Mnoho příslušníků české inteligence, umělců i kantorů odešlo do emigrace, byly zrušeny bratrské a utrakvistické školy. V 18. století se v jezuitských a piaristických kolejích studovala a provozovala velká oratoria a divadelní hry s hudbou, což pomohlo církvi. V 17. a 18. století se stávaly hudebními školami kostelní a klášterní fundace, tj. nadační instituce vzniklé z odkazů

³ GREGOR, V. a SEDLICKÝ, T. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1. vyd. Praha : EDITIO SUPRAPHON, 1973, s. 14.

šlechticů a církevních hodnostářů kostelům a klášterům. V 19. století byl veliký rozvoj orchestrální hudby a také amatérských městských orchestrů. V druhé polovině 19. století došlo k rozvoji zpěvákých spolků, soukromého hudebního školství a v roce 1869 byl zpěv uzákoněn jako povinný předmět. Roku 1881 byla založena Varhanická škola v Brně. Na počátku 20. století se začaly pořádat první výchovné koncerty a vznikaly nové směry ve vyučování hudbě. V roce 1915 došlo k částečné reformě hudební výchovy. Uplatnil se již dříve prosazovaný požadavek soustavné hudební výchovy zpěvem. Ve 40. letech 20. století došlo k boji za hudební výchovu. Byl vznesen požadavek na prosazení hudební výchovy do všech škol, kontinuálně od školy mateřské až po školu vysokou. V roce 1932 se změnila náplň předmětu na měšťanských školách. Žáci byli vedeni k porozumění hudebním dílům, aby zpěv a hudba byly kulturní potřebou osobnosti. Ve 30. letech 20. století se oddělila oblast zpěvu na všeobecně vzdělávacích školách a oblast hudby na odborných hudebních školách. Hudební školství se tehdy dělilo na školy soukromé a školy veřejné. Od 30. let 20. století se začaly uplatňovat intonační metody. Pro usnadnění intonačních a rytmických cvičení se začaly vydávat vedle učebnic vyučovací pomůcky (Wünschovy tabule, Čeňkova intonační tabule, Waicova intonační tabule, cimbálky A. Hromádky a F. Kadlečka, Walterův stupnicový diagram, Notofon J. Bradáče, podobné znějící noty R. Wünsche a F. Lýska a barevné notovky). Uplatňovala se gramofonová deska a poslouchalo se vysílání školského rozhlasu. Školy se začínaly vybavovat hudebními síněmi, speciálními učebnami i pomůckami. Mezi učiteli narůstal zájem o hudební výchovu. Ve 30. letech 20. století se začaly zakládat pěvecké sbory na školách. Roku 1945 byla zřízena Akademie múzických umění v Praze a roku 1946 byla založena Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, kde bylo možné studovat hudební výchovu. V polovině 20. století došlo k pedagogické reformě, která vycházela z nového pojetí hudební výchovy. Prosazovaly se moderní výukové metody a definovaly se nové cíle hudební výchovy. Na pedagogickou reformu ze 60. let navázala reforma ze začátku 90. let 20. století podrobněji popsána v tzv. Bílé knize, která se stala základem pro současnou pedagogickou reformu.

2 Charakteristika současných vzdělávacích dokumentů pro výuku v ZUŠ

Dne 12. 2. 2009 byl Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR (dále jen MŠMT ČR) schválen projekt *Podpora činnosti základního uměleckého školství při zavádění nového kurikula do praxe*. Cílem projektu bylo zavést do základních uměleckých škol (ZUŠ) v České republice strukturu nových kurikulárních dokumentů odpovídajících zásadám liberalizace vzdělávacího procesu, autonomie, specializace a profilace jednotlivých škol. Partnerem, respektive realizátorem projektu byl Výzkumný ústav pedagogický (VÚP) v Praze. Projekt trval tři roky a jeho obsahem bylo zajistit podporu pro vybrané ZUŠ (celkem 40) při zavádění nového kurikula do praxe. Projekt umožnil dopracování dokumentu *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání (RVP ZUV)* včetně Manuálu pro tvorbu školních vzdělávacích programů (ŠVP). V listopadu 2009 schválilo MŠMT ČR pilotní verzi RVP ZUV. Ověření proběhlo na čtyřiceti ZUŠ ze všech krajů ČR. Pilotní verze byla dále upravována a zdokonalována v souvislosti s reflexí učitelské praxe. Podklady k dotvoření dokumentu RVP ZUV byly získávány od učitelů pilotních škol na základě konzultací, dotazníkových šetření k jednotlivým částem RVP ZUV a také na základě analýz pracovních verzí školních vzdělávacích programů. Náměty na dopracování RVP ZUV byly dále získány od expertních skupin sestavených ze členů Ústřední umělecké rady základních uměleckých škol České republiky (ÚUR ZUŠ ČR) a dalších přizvaných odborníků. Do projektu bylo zapojeno přibližně 1000 pedagogických pracovníků. Z pilotních škol bylo vybráno 39 koordinátorů pro tvorbu ŠVP a bylo vyškoleno 36 lektorů tvorby ŠVP (2 lektori z každého kraje, 4 členové realizačního týmu a 4 zástupci z řad ÚUR ZUŠ ČR za jednotlivé odbory). Lektori absolvovali tři na sebe navazující kurzy (komunikační a lektorské dovednosti, manažerské dovednosti a vedení lidí, odborné znalosti z oblasti RVP ZUV). Na základě jejich zkušeností a poznatků byl inovován Manuál pro tvorbu ŠVP, který obdržela každá základní umělecká škola začátkem ledna 2011. Od 1. září 2010 získaly všechny ZUŠ v ČR možnost vytvořit vlastní školní vzdělávací program podle schváleného RVP ZUV. Od září 2012 je tvorba ŠVP povinná pro všechny ZUŠ v ČR.

„Umělecká tvorba je jedním z nejvýznamnějších produktů naší země. Většina našich světově uznávaných umělců a kvalitních profesionálů získala počáteční vzdělání právě v základních uměleckých školách. Svojí strukturou, hustotou a provázaností v systému

uměleckého vzdělávání se dostaly na přední pozici nejen v Evropě, ale také ve světovém měřítku.“⁴ „Náš systém uměleckého vzdělávání je v Evropě ojedinělý a je na velmi vysoké úrovni,“⁵ řekl Jindřich Kitzberger, bývalý ředitel odboru speciálního vzdělávání, prevence a institucionální výchovy MŠMT ČR. Taková komplexní struktura na sebe navazujícího uměleckého vzdělávání je svým rozsahem, kvalitou odborného zázemí a přístupností významnou složkou ve formování kulturně vzdělanostní úrovně budoucí generace českých občanů. Podle Kitzbergera slouží umělecké vzdělávání kromě vyhledávání talentů také jako prevence sociálně-patologických jevů, proto je jeho pozice ve vzdělávání a výchově nezastupitelná. Jiří Stárek, manažer zmíněného projektu, dodává, že hlavním posláním uměleckého vzdělávání je kromě kultivace osobnosti také získávání a rozvoj klíčových kompetencí žáků. RVP ZUV rozlišuje tři specifické klíčové kompetence: kompetence k umělecké komunikaci, kompetence osobnostně sociální a kompetence kulturní. Stárek dále shrnuje: „Zásadní změny, které dokument přináší, se týkají především možnosti přizpůsobit podobu učebních plánů podle potřeb a skutečného zájmu žáků, rozmanitosti v nastavování vzdělávacích obsahů, otevřenosti v zavádění nových uměleckých disciplín jako například počítačové grafiky ve výtvarném oboru a v celkovém posílení autonomie jednotlivých škol.“⁶

2.1 RVP ZUV

Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání je národní kurikulární dokument, který je závazný pro všechny základní umělecké školy a vychází z nové strategie vzdělávací politiky České republiky. Byl vydán v Praze dne 31.května 2010. na jeho základě si každá základní umělecká škola vytváří svůj školní vzdělávací program (ŠVP), podle kterého se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých základních uměleckých školách. „Pro tvorbu ŠVP mohou školy využít tzv. Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů v základním uměleckém vzdělávání. Manuál seznamuje s postupem tvorby ŠVP a uvádí způsoby zpracování jednotlivých částí ŠVP s konkrétními

⁴ STÁREK, J. et al. *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání* [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2010, s. 8. [cit. 2015-07-06, 13:00 SEČ]. ISBN 978-80-87000-37-3. Dostupné na World Wide Web: <http://www.nuv.cz/file/176_1_1/>.

⁵ Tisková konference Pilot ZUŠ uskutečněná 18.ledna 2013 v Kongresovém centru U Hájků, Na Poříčí 42, Praha 1.

⁶ Tisková konference Pilot ZUŠ uskutečněná 18.ledna 2013 v Kongresovém centru U Hájků, Na Poříčí 42, Praha 1.

příklady.⁷ Pro příklad uvádím ŠVP pro hudební nauku v Základní umělecké škole Jihlava:⁸

Školní výstupy

1. ročník

Žák:

- zná hudební abecedu, čtení a psaní not v houslovém klíči od g do c2
- ovládá posuvky, notu celou, půlovou, půlovou s tečkou, čtvrtovou, osminovou a pomlky
- vnímá dynamiku – p, mf, f, crescendo, decrescendo, akcent, legato, staccato, ligaturu
- zná durové stupnice – C, G, D, F, B a tónické kvintakordy
- intonuje stupně stupnice C dur (pomocí lidových písní)

2. ročník

Žák:

- ovládá durové stupnice do čtyř posuvek + tónické kvintakordy, mollové stupnice a, e, d + tónické kvintakordy
- seznámil se s předtaktím, synkopou, triolou, notou s tečkou
- respektuje základní tempová označení, basový klíč a čtení not v malé oktávě
- ovládá základní vzestupné intervaly v C dur a jejich intonaci

3. ročník

Žák:

⁷ STÁREK, J. et al. *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání* [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2010, s. 9. [cit. 2015-07-06, 13:00 SEČ]. ISBN 978-80-87000-37-3. Dostupné na World Wide Web: <http://www.nuv.cz/file/176_1_1/>.

⁸ Školní vzdělávací program Základní umělecká škola Jihlava [online]. [cit. 2018-06-15, 14:40 SEČ]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.zus-jihlava.cz/sites/default/files/svp_zus_jihlava.pdf>.

- ovládá stupnice C – Cis, C – Ces dur, a – ais, a – as moll
- rozlišuje podoby mollové stupnice (aiolská – harmonická – melodická)
- chápe základní intervaly (velké, čisté), malé intervaly a kvintakordy dur a moll
- cítí základní harmonické funkce (tónika, dominanta, subdominanta)
- ovládá půlové a složené takty
- transponuje jednoduché melodie

4. ročník

Žák:

- ovládá kvintakordy dur, moll, zvětšené, zmenšené a jejich obraty
- cítí tóniku, dominantu, subdominantu (obraty), dominantní septakord
- rozděluje nástroje do skupin, orientuje se ve slohových obdobích

5. ročník

Žák:

- ovládá stupnice, intervaly, kvintakordy (a obraty v rozsahu předchozích ročníků)
- ovládá akordické značky
- chápe dynamická, tempová a agogická označení
- pozná nástroje symfonického orchestru
- seznámil se s malou a velkou písňovou formou, sonátovou formou
- orientuje se v dějinách hudby

RVP ZUV je založen na principech:⁹

⁹ STÁREK, J. et al. *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání* [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2010, s. 10. [cit. 2015-07-06, 13:00 SEČ]. ISBN 978-80-87000-37-3. Dostupné na World Wide Web: <http://www.nuv.cz/file/176_1_1/>.

- liberalizace vzdělávacího procesu, podpory vzdělávací autonomie ve školách
- profesní odpovědnosti učitelů a zavádění nových forem a metod do výuky
- zdůraznění směřování žáka k osvojování si klíčových kompetencí
- rovného přístupu k uměleckému vzdělávání v základních uměleckých školách
- udržování a rozvíjení kulturních tradic

Vzdělávání podle RVP ZUV umožňuje uspořádat výuku podle vzdělávacích potřeb žáků. Základním uměleckým školám dává větší autonomii při tvorbě profilu školy a přizpůsobuje výuku podle nových vzdělávacích obsahů. RVP ZUV je otevřený dokument, který je v určitých časových etapách revidován podle měnících se potřeb žáků a podle měnících se podmínek ve společnosti s přihlédnutím k nejnovějším poznatkům z oboru. Smyslem základního uměleckého vzdělávání, jak se dovídáme v RVP ZUV, je nejen poskytnutí základů uměleckého vzdělávání, ale také rozvoj hudebních schopností, dovedností, hodnot a postojů, které mohou být prostřednictvím pozitivního transferu přeneseny i do oblastí nehudebních. Základní umělecké školy umožňují žákům se setkat s živou hudbou a experimentovat při uplatnění vlastního kreativního potenciálu. Žáci tak poznají lépe své „já“ a mohou dosáhnout naplnění svých hudebních ambic. Výrazným přínosem hudby je rozvoj a kultivace emocionální složky osobnosti.

RVP ZUV je dokument, který nabízí vzdělávání v jednotlivých uměleckých oborech: hudebním, tanečním, výtvarném a literárně-dramatickém. Základní umělecké vzdělávání neposkytuje stupeň vzdělání, ale podává základy vzdělání v jednotlivých uměleckých oborech. V systému uměleckého vzdělávání v České republice představuje základní umělecké vzdělávání východisko pro vzdělávání ve středních, vyšších odborných školách uměleckého nebo pedagogického zaměření, na konzervatořích, případně na vysokých školách s uměleckým nebo pedagogickým zaměřením.

Základní umělecké vzdělávání se dělí na přípravné studium, základní studium I. a II. stupně, studium s rozšířeným počtem vyučovacích hodin a studium pro dospělé. Má podobu systematického a komplexního studia, které rozvíjí a kultivuje umělecké nadání jedinců, kteří prokáží odborné předpoklady ke studiu a motivaci se dále zdokonalovat.

Níže uvádím charakteristiku jednotlivých stupňů a druhů studia na základních uměleckých školách:¹⁰

- Vzdělávání v přípravném studiu
 - poznávání, ověřování a rozvoj uměleckých předpokladů žáků
 - rozvoj elementárních návyků, schopností a dovedností
 - rozvoj postojů a hodnot
- Vzdělávání na I. stupni základního studia
 - je sedmileté
 - zaměřeno na rozvoj individuálních dispozic žáků
 - příprava pro uplatnění neprofesionálních uměleckých aktivit, případně pro další studium na středních školách uměleckého nebo pedagogického zaměření a pro studium na konzervatořích
- Vzdělávání na II. stupni základního studia
 - je čtyřleté
 - zaměřeno na praktické uplatňování nabytých uměleckých schopností a dovedností
 - rozvoj osobnosti žáka prostřednictvím umělecké činnosti
 - je předpokladem pro další umělecké studium
- Studium s rozšířeným počtem vyučovaných hodin
 - pro mimořádně nadané studenty
 - rozšiřuje studium v obsahu, hloubce i rozsahu
 - příprava pro studium ve středních, vyšších odborných i vysokých školách s uměleckým nebo pedagogickým zaměřením, případně směřuje k výběru umělecké profese

¹⁰ STÁREK, J. et al. *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání* [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2010, s. 11-12. [cit. 2015-07-06, 13:00 SEČ]. ISBN 978-80-87000-37-3. Dostupné na World Wide Web: <http://www.nuv.cz/file/176_1_1/>.

- Studium pro dospělé
 - umožňuje zájemcům další rozvoj v uměleckých oblastech v souladu s koncepcí celoživotního vzdělávání

Podle RVP ZUV jsou cíle základního uměleckého vzdělávání stanoveny následovně:¹¹

- utvářet a rozvíjet klíčové kompetence žáků, kultivovat tím jejich osobnost po stránce umělecké a motivovat je k celoživotnímu učení
- poskytnout žákům základy vzdělání ve zvoleném uměleckém oboru s ohledem na jejich potřeby a možnosti
- připravit žáky po odborné stránce pro vzdělávání ve středních a vyšších odborných školách uměleckého nebo pedagogického zaměření a na konzervatořích, případně pro studium na vysokých školách s uměleckým nebo pedagogickým zaměřením
- motivovat žáky k učení a spolupráci vytvořením příznivého sociálního, emocionálního a pracovního klimatu

Každý umělecký obor v RVP ZUV je v dokumentu charakterizován, je v něm popsán význam a přínos pro žáka a naznačeno obsahové a organizační vymezení.

Jak se píše v preambuli dokumentu,¹² základní umělecké školy umožňují vzdělávání mimořádně nadaných jedinců a odborně je připravují na neprofesionální uměleckou činnost, případně na studium ve středních a vysokých školách s uměleckým zaměřením, nebo na studium na konzervatořích.

Celý dokument se dělí na části A-F. Níže uvádíme obsah jednotlivých částí:¹³

¹¹ STÁREK, J. et al. *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání* [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2010, s. 13. [cit. 2015-07-06, 13:00 SEČ]. ISBN 978-80-87000-37-3. Dostupné na World Wide Web: <http://www.nuv.cz/file/176_1_1/>.

¹² STÁREK, J. et al. *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání* [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2010, s. 8. [cit. 2015-07-06, 13:00 SEČ]. ISBN 978-80-87000-37-3. Dostupné na World Wide Web: <http://www.nuv.cz/file/176_1_1/>.

¹³ STÁREK, J. et al. *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání* [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2010, s. 5-7. [cit. 2015-07-06, 13:00 SEČ]. ISBN 978-80-87000-37-3. Dostupné na World Wide Web: <http://www.nuv.cz/file/176_1_1/>.

A: Vymezení Rámcového vzdělávacího programu pro základní umělecké vzdělávání v systému kurikulárních dokumentů

B: Charakteristika a organizace základního uměleckého vzdělávání

C: Cíle základního uměleckého vzdělávání; Klíčové kompetence v základním uměleckém vzdělávání

D: Umělecké obory v základním uměleckém vzdělávání; Hudební obor, Výtvarný obor, Taneční obor, Literárně-dramatický obor

E: Multimediální tvorba

F: Vzdělávání žáků mimořádně nadaných; Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami; Tvorba a zpracování školního vzdělávacího programu; Slovníček použitých výrazů

Podrobněji se podíváme na část D, konkrétně na oddíl 6.4 Recepce a reflexe hudby. Každý obor je v dokumentu uveden svojí charakteristikou, v níž je stručně popsán jeho význam a přínos pro vzdělávání žáka a naznačeno obsahové a organizační vymezení. Následuje vzdělávací obsah uměleckého oboru s očekávanými výstupy, které jsou rozčleněny do dvou oblastí. Vzdělávací oblasti zahrnují složku produktivní a receptivní. V hudebním oboru je vzdělávací obsah dále zpracován do vzdělávacích zaměření. Další částí oboru je rámcový učební plán, který stanovuje závaznou hodinovou dotaci pro daný umělecký obor. Součástí rámcového učebního plánu jsou závazné pokyny k rámcovému učebnímu plánu a organizaci výuky, které popisují způsob zacházení s učebním plánem při jeho zpracování a uplatnění ve školním kurikulu. Závěr každé kapitoly je věnován podmínkám vzdělávání (podmínky materiálně-technické, bezpečnostní a hygienické, personální, psychosociální a organizační). Samostatným oddílem RVP ZUV je Multimediální tvorba, která je chápána jako prostředek umělecké tvorby a jako výsledek uměleckého procesu.

Hudební obor v základním uměleckém vzdělávání umožňuje žákovi využívat hudbu jako prostředek vzájemné komunikace i osobního uměleckého sdělení. Vzdělávací obsah hudebního oboru je členěn do dvou oblastí: Hudební interpretace a tvorba, Recepce a reflexe hudby. V oblasti hudební interpretace a tvorba si žák osvojuje hru na nástroj, zpěv, hudební kompoziční techniku – skladbu. Rozvíjí své schopnosti a dovednosti nejen jako sólista, ale také jako spoluhráč v souborové hře nebo ve sborovém zpěvu. Po nabytí určitých zkušeností může žák uplatnit své mimořádné nadání v oblasti improvizace,

komponování hudby nebo při využití moderních technologií v hudbě. Vzdělávací oblast Hudební interpretace a tvorba se v základním uměleckém vzdělávání realizuje v podobě individuální nebo kolektivní výuky (hra v orchestru, pěvecký sbor, komorní hra, čtyřruční hra).

Vzdělávací oblast Recepce a reflexe hudby umožňuje žákovi využívat teoretické znalosti v praktických hudebních činnostech, hudební dílo interpretovat a kriticky je hodnotit. Předpokladem realizace obsahu této oblasti je činnostní pojetí výuky. Cílem je vychovat interpreta a posluchače schopného propojit hudební teorii s praxí a hlouběji prožívat hudbu. Vzdělávací obsah Recepce a reflexe hudby se realizuje především jako kolektivní výuka, např. formou hudební nauky nebo při hodinách individuální nástrojové hry.

Vzdělávací obsah hudebního oboru v RVP ZUV je specifikován ve vzdělávacích zaměřeních:¹⁴

- Hra na klávesové nástroje
- Hra na smyčcové nástroje
- Hra na dechové nástroje
- Hra na strunné nástroje
- Hra na bicí nástroje
- Sólový zpěv
- Sborový zpěv
- Elektronické zpracování hudby a zvuková tvorba
- Hra na akordeon
- Hra na cimbál
- Hra na dudy
- Skladba

¹⁴ STÁREK, J. et al. *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání* [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2010, s. 5. [cit. 2015-07-06, 13:00 SEČ]. ISBN 978-80-87000-37-3. Dostupné na World Wide Web: <http://www.nuv.cz/file/176_1_1/>.

2.2 Očekávané výstupy

Očekávané výstupy na konci 7. ročníku I. stupně a 4. ročníku II. stupně představují závazné minimum. Vzdělávací obsah vymezený v učebních osnovách ŠVP i vzdělávací činnosti v jednotlivých ročnících musí žákovi umožnit na konci druhého stupně tyto způsobilosti ovládat. Očekávané výstupy z RVP ZUV mohou být na konci 7. ročníku I. stupně a 4. ročníku II. stupně v učebních osnovách ŠVP překročeny. Očekávané výstupy na konci 3. ročníku jsou pouze orientační. RVP ZUV formuluje očekávané výstupy pro I. a II. stupeň základního studia. Pro přípravné studium si škola vytváří školní výstupy v souladu s ŠVP. V případě, že žák během studia přestoupí na jiný nástroj, začne plnit osnovy daného nástroje podle ŠVP od ročníku, jehož vzdělávacímu obsahu odpovídá aktuální úroveň jeho vědomostí a dovedností.

Vzdělávací obsah Recepce a reflexe hudby je určený všem vzdělávacím zaměřením. Na úrovni ŠVP se vzdělávací obsah oblasti realizuje jako samostatný vyučovací předmět v rámci každého studijního zaměření v hudebním oboru. Následují očekávané výstupy pro I. stupeň základního studia. Žák:

- „se orientuje v grafickém záznamu hudebního díla a realizuje jej
- rozumí stavbě stupnic a akordů (dur i moll), určí intervaly, rozezná tónorod hrané skladby
- rytmicky i intonačně reprodukuje jednoduchý notový zápis, zaznamená jednoduchou hudební myšlenku
- chápe a užívá nejdůležitější hudební pojmy, označení a názvosloví
- vytváří vlastní melodické a rytmické útvary
- transponuje jednoduchou melodii do jiné tóniny
- s pochopením významu harmonických funkcí vytváří jednoduchý doprovod
- orientuje se v různých hudebních uskupeních, chápe princip rozdělení hlasů i hudebních nástrojů do skupin a identifikuje je
- má základní povědomí o výstavbě skladeb, orientuje se v jednoduchých hudebních formách

- aktivně poslouchá hudbu, orientuje se v jejích druzích a ve způsobech její interpretace
- chápe souvislosti vývoje hudby, rozpozná charakteristické znaky hudebního vyjadřování v jednotlivých epochách
- na základě svých zkušeností vyjadřuje své názory na znějící hudbu a umí je zdůvodnit
- propojuje teoretické vědomosti s praktickými dovednostmi, chápe význam tohoto spojení¹⁵

Vzdělávací obsah oblasti Recepce a reflexe hudby a způsob jeho realizace na II. stupni základního studia specifikuje každá ZUŠ ve svém ŠVP podle podmínek a profilace jednotlivých škol.

2.3 Klíčové kompetence v základním uměleckém vzdělávání

Klíčové kompetence pro základní umělecké vzdělávání se nazývají kompetence specifické. Představují souhrn vědomostí, dovedností a postojů důležitých pro rozvoj žáka po stránce umělecké i osobnostní. Jsou založeny na kompetencích, které žáci získali nebo stále získávají v předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Utváření specifických kompetencí je zaměřeno na rozvoj žáků vnímat, tvořit a interpretovat umělecké dílo. Jejich osvojení umožní žákovi vybudovat pozitivní vztah k umění a kultuře, k okolnímu světu i sobě samému. Utváření a rozvoj klíčových kompetencí je celoživotním procesem. Klíčové kompetence specifické¹⁶ jsou společné pro všechny umělecké obory základního uměleckého vzdělávání:

¹⁵ STÁREK, J. et al. *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání* [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2010, s. 14. [cit. 2015-07-06, 13:00 SEČ]. ISBN 978-80-87000-37-3. Dostupné na World Wide Web: <http://www.nuv.cz/file/176_1_1/>.

¹⁶ STÁREK, J. et al. *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání* [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2010, s. 14. [cit. 2015-07-06, 13:00 SEČ]. ISBN 978-80-87000-37-3. Dostupné na World Wide Web: <http://www.nuv.cz/file/176_1_1/>.

Kompetence k umělecké komunikaci

Žák:

- Disponuje vědomostmi a dovednostmi, které mu umožní samostatně volit a užívat prostředky pro umělecké vyjádření
- Proniká do struktury a obsahu uměleckého díla a je schopen rozeznat jeho kvalitu

Kompetence osobnostně sociální

Žák:

- Disponuje pracovními návyky, které jsou utvářeny soustavnou uměleckou činností a které formují jeho morálně volní vlastnosti a hodnotovou orientaci
- Účelně se zapojuje do společných uměleckých aktivit a uvědomuje si svoji odpovědnost za společné dílo

Kompetence kulturní

Žák:

- Je vnímavý k uměleckým a kulturním hodnotám a chápe je jako důležitou součást lidské existence
- Aktivně přispívá k vytváření i uchování uměleckých hodnot a k jejich předávání dalším generacím

3 Proměny vzdělávacího obsahu hodin HN v ZUŠ

Vzdělávací obsah hodin hudební nauky v základních uměleckých školách prošel dlouhým vývojem. O určité formě hudebního vzdělávání můžeme mluvit již v desátém století, avšak potřeba zřídit instituci, která by podporovala v českém hudebně vzdělávacím systému výchovu hudebních umělců, vznikla až na počátku století devatenáctého. V této souvislosti bylo dne 25. 4. 1808 v Praze zveřejněno svolání, které se stalo základem pro ustanovení šlechtické Jednoty pro zvelebení hudby v Čechách dne 31. 3. 1810. Tyto snahy daly vzniknout nejvýznamnější hudebně vzdělávací instituci v českých zemích, Pražské konzervatoři. Založení konzervatoře předcházelo mnoho jednání. Jako výsledek jednoho z nich vznikla samostatná kniha *Ustanovování učitelského personálu*, ve které je poprvé použit název konzervatoř, zřejmě podle vzoru Pařížské konzervatoře založené roku 1793. Vyučování na Pražské konzervatoři bylo zahájeno 24. 4. 1811. V písemných záznamech se nedochoval důvod zahájení výuky právě v dubnu, výše zmíněné datum navíc připadá na středu. Podle dat zkoušek a prázdnin víme, že školní rok na Pražské konzervatoři začínal v listopadu a končil v polovině září. Prázdniny trvaly do konce října. Zimní semestr tedy začínal prvního listopadu a letní prvního května. V onom prvním roce trvala výuka od 24. 4. 1811 do 15. 9. 1811. Z dobových pramenů víme, že Pražská konzervatoř se v 19. století musela podřídit všem předpisům platným pro tehdejší školy, z kterých mj. vyplývá, že literní učitel měl „poskytovat žákům v hudbě se vzdělávajícími potřebného vyučování dle předpisů platných pro školy triviální“.¹⁷ Sedm let před zrušením nevolnictví v roce 1781 byl vydán tereziánský školní řád, podle kterého se na triviálních školách vedle náboženství vyučovalo třem hlavním předmětům – čtení, psaní a počty. Dále bylo povinností Pražské konzervatoře „plnit všechna patřičná nařízení vydaná ve smyslu politického zřízení školského, podléhat dozoru arcibiskupské konsistoře, pak dozoru pana scholastika jakožto okresního školního dozorce ustanoveného pro hlavní město Prahu, a konečně pořádat pololetní zkoušky. Mimo to je nutno ve smyslu zmíněných předpisů, aby náboženství na této škole vyučoval kněz k tomu způsobilý“.¹⁸ Z uvedeného jasně vyplývá, že i vzdělávání na Pražské konzervatoři podléhalo vlivu církve. Pojednáváme o období, kdy už byl hudební klasicismus plně v rozkvětu a doznívalo baroko, pro církev tak významné. V pojednání Jaroslava Palečka *Louňovický kantor a organista Jiřík Zelenka Bavorovský* se

¹⁷ Archiv pramenů Pražské konzervatoře.

¹⁸ Archiv pramenů Pražské konzervatoře.

dovídáme, že „zmíněný Jiřík Zelenka nastoupil do Louňovic k obvyklému nástupnímu termínu kněží a kantorů na jaře, tj. ke sv. Jiří (24.dubna)“.¹⁹ Určitá řemesla měla na přelomu století své stanovené nástupní termíny, které byly dané lidovými tradicemi a zvyklostmi (např. na českém venkově čeledínové a děvečky měnili svá místa ke dni sv. Štěpána o vánočních svátcích, tj. o druhém svátku vánočním). Protože Pražská konzervatoř byla náplní své výuky pro církev potřebnou a výuka literárních učitelů spadala pod jejich pravomoc, musela se proto řídit zvyklostmi obvyklými v církevní oblasti. Zřejmě asi ono datum 24. 4. 1811.

V době zahájení výuky neměla ještě Pražská konzervatoř své prostory, proto probíhala výuka u profesorů doma. Po 27. 10. 1811 byly konzervatoři předány místnosti v klášteře dominikánů u sv. Jiljí v Praze na Starém městě. Ve své historii byla konzervatoř dvakrát umístěna do kláštera. Poprvé po svém vzniku na desítky let u dominikánů a po vystěhování z Rudolfiny po první světové válce v klášteře benediktnů v Emauzích.

Ve svých začátcích přijímala konzervatoř nové žáky jednou za tři roky. Studium bylo šestileté až do roku 1946, kdy bylo zkráceno pouze na pět roků. Od roku 1959 až do současnosti je opět šestileté. První veřejný koncert orchestru konzervatoře se konal v úterý 15. 2. 1815 v 17 hodin v tehdejší redutní sále (reduta byla budova s tanečním či divadelním prostorem) na staroměstském Masném trhu u sv. Jakuba. Konzervatoř, původně hudebně-instrumentální škola, měla za pár let profesionálně vyškolený orchestr, který byl schopný reprodukovat díla předních evropských skladatelů. Tehdy podobných orchestrů v Evropě nebylo mnoho, proto vzbudil zájem i v zahraničí. Činnost orchestru si během následujících let získala mezinárodní ohlas. Jako příklad uveďme návštěvu Prahy Richarda Wagnera v roce 1832, kdy orchestr Pražské konzervatoře provedl premiéru jeho slavné Symfonie C dur, nebo českou premiéru IX. symfonie L. v. Beethovena 29. 3. 1846. Za svého pobytu v Praze roku 1858 dirigoval orchestr posluchačů Pražské konzervatoře také Ferenc Liszt. Konzervatoř měla již od samého počátku štěstí na výborné pedagogy. Tehdy bylo zvykem, že orchestr řídil vždy ředitel konzervatoře. Orchestr posluchačů Pražské konzervatoře je jedním z nejstarších stálých symfonických orchestrů v Evropě a výbornými výsledky své práce se prezentuje v zahraničí i na mezinárodních soutěžích. Roku 1885 dostala konzervatoř k užívání budovu Rudolfiny, která byla pro ni postavenou Českou spořitelnou. V Rudolfinu byl velký sál pro orchestrální koncerty a malý sál pro

¹⁹ Archiv pramenů Pražské konzervatoře.

studentské produkce (tzv. žákovské večery a interní večírky, které založil roku 1903 Antonín Dvořák). Na počátku dvacátého století dochází ke změnám v organizaci a harmonogramu školního roku, který začal 1. září roku 1901. 21.9.1901 byly zavedeny třídní knihy, do 19.12.1901 měli všichni pedagogové odevzdat učební plány, podle nichž byla přesně rozvržena studijní látka pro každý ročník nástrojové hry. Roku 1905 byly také zavedeny pro všechny praktické předměty indexy, do kterých vyučující profesori zapisovali svým žákům úkoly. Roku 1910 byla znovu zavedena výuka o slušném chování zejména při veřejných vystoupeních. Dne 4. 12. 1919 nabyla konzervatoř nový statut, kdy došlo k jejímu zestátnění. Podkladem nového statutu bylo propojení vysokoškolského a středoškolského hudebního uměleckého vzdělávání, které se stalo základem světových úspěchů Pražské konzervatoře v období jejího největšího rozkvětu v letech 1918 až 1938. První mistrovská třída vznikla v roce 1909 (skladatelská). Dále následovaly houslová, violoncellová, klavírní a v roce 1920 i varhanní. Nový statut Pražské konzervatoře vzniknul 28. 6. 1946, kdy byl vydán dekret o zřízení Akademie múzických umění. V něm je mj. uvedeno, že celá budova Rudolfiny bude navrácena Pražské konzervatoři. Po odchodu mistrovských tříd byly na konzervatoři zavedeny maturitní zkoušky a součástí absolutoria se stala i písemná diplomová práce, která byla dokladem odborné i jazykové erudice. Od svého vzniku měla konzervatoř ředitele, pouze v roce 1918 až 1919 úřadovala komise pro zestátnění konzervatoře a po roce 1919 ji reprezentovali vybraní a zvolení rektori z profesorů mistrovských tříd. Byli mezi nimi i známí skladatelé a instrumentalisté, jejich funkční období trvalo vždy rok. Od vzniku Akademie múzických umění v roce 1946 má Pražská konzervatoř opět ředitele, jehož funkční období není omezeno. Pražská konzervatoř od svého vzniku prošla několika reformami. Některé byly významné, jiné méně. Za svoji práci dostala v roce 1961 jedno z nejvyšších vyznamenání – Řád práce a dnes tvoří nejvýznamnější hudebně vzdělávací instituci v České republice, která je souhrnem téměř 200leté učitelské moudrosti a umělecké zdatnosti mnoha generací.

Hudební teorie se na Pražské konzervatoři v druhé polovině dvacátého století vztahovala k souboru disciplín teoretické, praktické a obecněji vzdělávací povahy. Z pohledu historického pojetí se jedná o skladebné návody, dějiny hudby, estetiku, psychologii, analýzu sluchovou i hudebně útvarovou. Hudební teorie v takto širokém pojetí měla na Pražské konzervatoři v minulosti významné postavení a věnovala se jí soustavná péče. Její vysoká úroveň byla po celé dvacáté století garantována předními osobnostmi ústavu

a umožnila moderní rozvoj hudebně-vědních disciplín (zejména po roce 1945), jejichž výuka z velké části postupně přešla na vysokoškolské a vědecké instituce.

Mnohaletá tradice hudební teorie je významnou oporou vývoje oboru. V moderním pojetí druhé poloviny dvacátého století se uplatňují nové koncepce výchovy a vzdělávání, které se opírají o soudobé hudebně vědní, hudebně pedagogické a psychologické i užší hudebně teoretické poznání. Jedná se zejména o myšlenku celoživotního vzdělávání absolventů všech typů škol, princip seberozvíjení jedince a rozvoj jeho harmonické osobnosti, v praxi se dále uplatnila koncepce mezipředmětových vztahů a důraz na připravenost hudebníka po stránce odborné i osobnostní.

Konkrétní struktura vyučovacích předmětů hudební teorie se opírala o následující postupy a hudebně didaktické zásady:²⁰

- navození smyslové (zejména sluchové) představy hudebních jevů a struktur
- popis a terminologicky přesné pojmenování představ hudebních jevů a struktur
- průběžné a soustavné osvojování teoretických principů
- komplexní analýza a syntéza struktur
- vědomí a znalost historického kontextu
- schopnost ideového a estetického zhodnocení
- pedagogické uchopení a didaktické zvládnutí uvedených postupů
- uplatnění absolventa konzervatoře ve vlastním uměleckém, pedagogickém, občanském i sociálním seberozvíjení

Soubor disciplín hudební teorie na Pražské konzervatoři směřoval k rozvoji vědomostí, dovedností i schopností.

²⁰ *175 let Pražské konzervatoře, Sborník k výročí ústavu.* Praha : Tiskařské závody, 1986.

3.1 Významné pedagogické osobnosti hudební teorie na Pražské konzervatoři

Podle sborníku k výročí ústavu z roku 1986²¹ učili na Pražské konzervatoři následující významní představitelé hudební teorie:

1. Antonín Dolinský (1906 – 1986)

- vyučoval Intonaci, Sluchovou analýzu, Rytmus a Zpěv z listu
- koncepčně vycházel ze zkušeností a potřeb učitele hudebních škol a lidových škol umění
- pozornost upřel k základním prvkům hudebnosti
- zdůrazňoval nutnost nepřetržitého a simultánního pěstování a upevňování základních sluchových a rytmických dovedností a schopností v metodicky promyšleně koncipovaných cvičeních a operacích

2. Vladimír Doležal (1925 – 2005)

- byl zkušený sbormistr
- vyučoval Intonaci, Sluchovou analýzu, Rytmus
- navázal na pedagogické iniciativy Metoda Doležila a Jaroslava Kofroně (zásada komplexního výcviku hudební představitosti)
- doporučuje důsledně v každé vyučovací hodině procvičovat intonační a rytmické modely a příklady, provádět sluchovou analýzu (kontrolu) a sluchový diktát

3. Vítězslav Pochman

- pedagog, umělec, organizátor uměleckých akcí
- je zakladatel zpěvu z listu a spolutvůrce komplexního a simultánního výcviku hudebnosti

²¹ 175 let Pražské konzervatoře, Sborník k výročí ústavu. Praha : Tiskařské závody, 1986.

4. Věra Grigová

- vyučovala Nauku o hudebních nástrojích, Všeobecnou hudební nauku a popisné složky ostatních teoretických disciplín
- byla vynikající metodičkou hudební nauky, autorkou učebních textů a učebních osnov předmětu Všeobecná hudební nauka

5. Zdeněk Hůla (1901 – 1986)

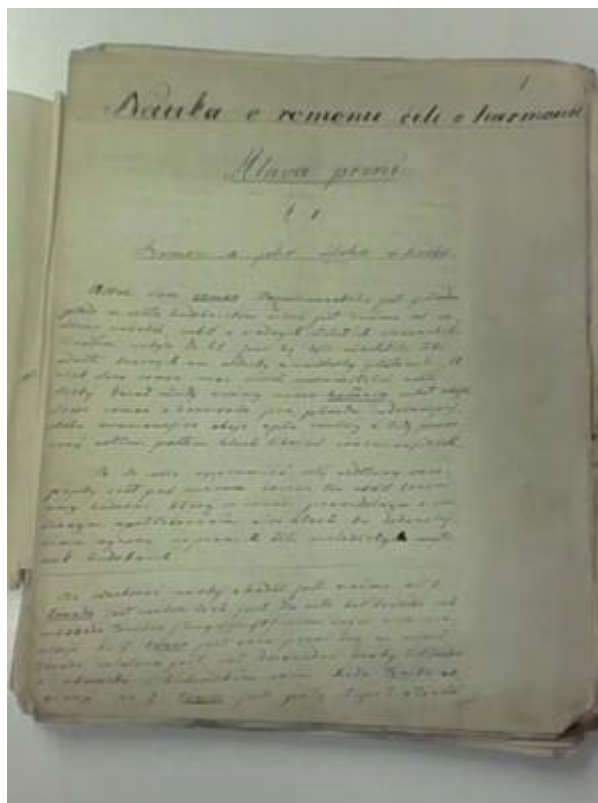
- skladatel, sbormistr, teoretik a pedagog
- vynikající metodik teoretických předmětů
- autor učebnic harmonie a kontrapunktu

6. Jan Zdeněk Bartoš (1908 – 1981)

- skladatel

7. Jaroslav Kofroň (1921 – 1966)

- výjimečný pedagog a autor učebnic harmonie a intonace

obr. 2 Ukázka publikace *Nauka o romonu čili o harmonii* od Jaroslava Kofroně

8. František Kovaříček (1924 – 2003)

- hudební skladatel, režisér a organizátor
- několik let stál v čele organizace Hudební mládež ČSR
- pedagog se širokým přehledem v hudební literatuře

9. Lubor Schwarz (1920)

- dirigent
- spolupráce s divadly, filmem a rozhlasem

10. Zdeněk Zahradník (1936)

- skladatel a hudební režisér

11. Lubor Bárta (1928 – 1972)

- skladatel

12. Vadim Petrov (1932)

- tvůrce scénické a filmové hudby
- zkušený pedagog, orientace v oblasti populární hudby

13. Jindřich Feld (1925 – 2007)

- skladatel; vynikal dokonale zvládnutou formou a skladatelskou technikou
- profesně zaměřen na oblast instrumentální hudby
- vyučoval Skladbu a předměty hudební teorie

14. Milan Jíra (1935 – 2016)

- skladatel komorních a instrumentálních děl
- korepetitor Národního divadla
- významně zasáhl do oblasti chansonu a scénické hudby

15. Oldřich Semerák (1932 -)

- jeho skladby vyrůstají z moderních kompozičních technik a postupů
- vyučoval Skladbu a předměty hudební teorie; vycházel z řádu logiky hudebního tvaru a struktury

16. Miroslav Nedbal

- muzikolog, redaktor Československého rozhlasu

17. Václav Riedlbauch (1947 – 2017)

- hudební skladatel a pedagog
- patří mezi nejvýraznější skladatelské osobnosti své doby

18. Ladislav Kubík (1946 – 2017)

- hudební skladatel a organizátor

19. Antonín Kühnel (1941 -)

- český dirigent

20. Radim Smetana (1950 -)

- skladatel
- aktivní hudebník v oblasti vážné i populární hudby

21. Ladislav Simon (1929 – 2011)

- skladatel
- hudební dramaturg a režisér

22. Arne Linka (1938 – 1999)

- skladatel
- hudební teoretik a publicista
- pedagog Pražské konzervatoře v letech 1983 – 1990

23. Václav Dvořák (1976 – 2009)

- sbormistr, teoretik a pedagog
- dokázal propojit hudební teorii s tvořivou praxí uměleckou i pedagogickou

24. Olga Šotolová (1928 -), Josef Smetana (1904-1965), Ladislav Vachulka (1910 – 1986)

- vědci a pedagogové
- vyučovali Historicko-estetický seminář, Dějiny umění
- základem jejich pedagogické činnosti byl princip historického vývoje společností a kultur při respektování specifických rysů hudební kultury v celé její šíři
- propracovali formu a koncepci závěrečných písemných prací, které svojí kvalitou dosahují úrovně vysokoškolských prací

25. Josef Mikeš, Olga Kittnarová (1937), Eva Slavická, Oleg Podgorný (1966 – 2000)

- zaváděli nový model, koncepčně i generačně, který byl charakteristický pro absolventy hudební vědy na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v šedesátých a sedmdesátých letech
- hlavním podkladovým materiálem pro výuku se stává vlastní vědecká a publicistická činnost zaměřená mj. k problematice výkladu sociální, estetické a ideové funkce hudby

Na Pražské konzervatoři se v různé podobě a pod různým označením vyučovala hudební pedagogika, a to od samého počátku této instituce. Na pedagogické úrovni absolventů konzervatoře totiž do velké míry závisel a dodnes závisí také úroveň vyučovaných předmětů na základních uměleckých školách (dříve na lidových školách umění – LŠU). Pedagogický princip je v zásadě realizován ve dvou úrovních:

1. Výuka předmětů hlavního oboru s uplatněním oborové didaktiky
2. Výuka pedagogických předmětů: Hudební psychologie a pedagogika, Didaktika a Vyučovatelská praxe

Výuku pedagogických předmětů na Pražské konzervatoři v osmdesátých letech 20. století zajišťoval výkonný houslista, dirigent a publicista Jan Čermák. Je autorem a spoluautorem pedagogicko-psychologických prací zaměřených na problematiku LŠU. V rozvoji pedagogické teorie a praxe má své významné postavení Věra Branislavová. Dodnes se čerpá z jejích podnětů v oblasti metodiky přípravné hudební výchovy a hudební nauky pro lidové školy umění, které jsou zpracované v učebnicích pro tyto školy. O rozvoj metodiky hudební nauky a předhudební výchovy se zasloužila také Olga Kittnarová.

Výuka hudební teorie je souhrnem několika disciplín v rámci jednoho vyučovacího předmětu (například hudební nauka a hudební dějiny) a spolu s dalšími specifickými disciplínami zajišťuje komplexní rozvoj hudebních schopností a dovedností.

Z historického pohledu je znatelný vývoj hudební teorie. Již v osmdesátých letech dvacátého století byla naznačena cesta úspěšného pokračování hudebně teoretických disciplín. Mělo by dojít k „systematickému ověřování a dalšímu rozšiřování moderních aktivizačních výchovně vzdělávacích postupů. K tomu bude nezbytné vypracovat novou generaci učebních textů, jež by doplnily, aktualizovaly a zčásti nahradily starší učebnice, zjednodušily a prohloubily celkový studijní proces. A konečně by se nemělo zapomenout na vybavování potřebnými pomůckami a přístroji na úrovni soudobé kultury technické i hudebně tvořivé.“²²

²² 175 let Pražské konzervatoře, *Sborník k výročí ústavu*. Praha : Tiskařské závody, 1986.

3.2 Vývoj hudební teorie v 2. polovině 20. století na Pražské konzervatoři

V Praze dne 11. července 1960 vydalo Ministerstvo školství a kultury schválení prozatímních učebních plánů konzervatoří. V dokumentu²³ se ruší všechna dřívější ustanovení, která se týkala učebních plánů konzervatoří, kromě pátého ročníku, kde studenti dostudují podle dosud platných učebních plánů. Do hudebně-teoretických předmětů se ve školním roce 1959/1960 řadily následující disciplíny:

- Všeobecná hudební nauka s úvodem do akustiky
- Intonace
- Harmonie
- Nauka o melodii a kontrapunktu
- Nauka o hudebních formách
- Nauka o nástrojích
- Sborový zpěv
- Dějiny hudby
- Psychologie
- Pedagogika
- Didaktika a metodika vyučování v hromadných předmětech hudebních
- Vyučovatelská praxe v hlavním oboru
- Vyučovatelská praxe v hromadných předmětech hudebních
- Úvod do estetiky
- Základy dirigování (skupina alespoň 10 posluchačů)²⁴
- Sluchová analýsa
- Harmonická analýsa
- Povinná skladba

²³ Schválení prozatímních učebních plánů čís.24.634/60-III/3, Ministerstvo školství a kultury, 1960.

²⁴ Schválení prozatímních učebních plánů čís.24.634/60-III/3, Ministerstvo školství a kultury, 1960.

- Rozbor skladeb (komplexní analysa)
- Instrumentace a aranžerství

Předměty hudebně-teoretické se vyučovaly v rámci jednotlivých hlavních oborů s následující časovou dotací.

Obor klavírní, Obor strunných nástrojů, Obor dechových nástrojů, Obor pěvecký						
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
Všeobecná hudební nauka s úvodem do hudební akustiky	2					
Intonace	2	2				
Harmonie		3	3			
Nauka o melodii a kontrapunktu				2		
Nauka o hudebních formách				2		
Nauka o nástrojích	1					
Sborový zpěv			2	2		
Dějiny hudby		2	2	2	2	
Psychologie			2			
Pedagogika				2		
Didaktika a metodika vyučování v hromadných předmětech hudebních				2		
Vyučovatelská praxe v hlavním oboru					2	
Vyučovatelská praxe v hromadných předmětech hudebních						2
Úvod do estetiky						1
Základy dirigování					2	

V hlavním oboru Obor lidových nástrojů byla z předmětu Základy dirigování přidána ještě jedna hodina týdně v šestém ročníku.

V hlavním oboru Obor varhanní jsou koncipovány učební osnovy z hudební teorie z roku 1960 následovně:

Obor varhanní						
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
Všeobecná hudební nauka s úvodem do hudební akustiky	2					
Intonace	2	2				
Sluchová analýsa			1			
Nauka o harmonii		3				
Harmonická analýsa			4			
Nauka o melodii a kontrapunktu			2	2	2	
Nauka o hudebních formách			2	2		
Povinná skladba				2		
Rozbor skladeb (komplexní analýsa)					2	
Instrumentace a aranžerství			2	2	2	
Nauka o nástrojích	1					
Sborový zpěv			2	2		
Dějiny hudby		2	2	2	2	
Psychologie			2			
Pedagogika				2		
Didaktika a metodika vyučování v hromadných předmětech hudebních				2		

Obor varhanní						
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
Vyučovatelská praxe v hromadných předmětech hudebních						2
Úvod do estetiky						1

V roce 1967 vydalo Ministerstvo školství Učební plány konzervatoří pro oblast hudební, taneční a studium při zaměstnání (č.j. 14.482/67/III/2d ze dne 9.6.1967 s účinností od 1.9.1967)²⁵, ve kterých je uvedeno speciální oddělení skladba a dirigování jako druhé obory a specializované obory v pomaturitních ročnících:

- a. obory pedagogické: hudební nauky, přípravné hudební výchovy
- b. obor taneční a džezové hudby
- c. obor hudební komedie, operety a musicalu
- d. obor hudební/zvukové/režie

V dokumentu se dále uvádí, že v pomaturitních ročnících si mohou posluchači oboru hry na klavír rozšířit kvalifikaci o pedagogický obor hudebně teoretický (hudební nauka), nebo o obor přípravné hudební nauky pro lidové školy umění. Je zajímavé, že ve spisu Doplnky k učebním plánům a změny v navrhovaných plánech konzervatoří je do hudebně-teoretických předmětů zahrnuta také tělesná výchova (zřejmě zdravotní tělesná výchova jako náprava jednostranného pracovního zatížení) a hudební literatura (náslechy). V tomtéž dokumentu je navrženo sloučení varhanního a speciálního oddělení v nové varhanní a speciální oddělení.

V učebních plánech pro konzervatoře²⁶ je studium rozděleno na předmaturitní a pomaturitní cyklus. V rámci speciálního oddělení se rozlišuje:

- a. speciální oddělení (předmaturitní cyklus)
- b. specializované obory (pomaturitní cyklus)

²⁵ Učební plány konzervatoří pro oblast hudební, taneční a studium při zaměstnání, Ministerstvo školství; č.j. 14.482/67/III/2d ze dne 9.6.1967 s účinností od 1.9.1967.

²⁶ Učební plány konzervatoří pro oblast hudební, taneční a studium při zaměstnání, Ministerstvo školství; č.j. 14.482/67/III/2d ze dne 9.6.1967 s účinností od 1.9.1967.

- předměty společné
- předměty specializované

Ve speciálním oddělení je rozšířené studium v hudebně teoretických předmětech podle talentu a zájmu jednotlivých posluchačů. Tato nabídka se týkala studentů všech oborů v předmaturitním i pomaturitním studiu.

Z výše uvedeného vyplývá, že 60. léta jsou bouřlivým a plodným obdobím v přípravě a zavádění nových hudebních obsahů ve všech oborech vyučovaných na Pražské konzervatoři včetně předmětů hudební teorie. Z dobového dokumentu Přípomínky k návrhu definitivních plánů konzervatoří uvádím:²⁷

1. Protože je nutno naučit žáka prvního ročníku konzervatoře novému způsobu práce na umělecké škole, naučit ho systematickému a pravidelnému cvičení na nástroj a navyknout ho tak dodržovat vyrovnaný režim dne, který je velmi nutný pro pracovní kázeň a zajišťuje rovnoměrný umělecký růst žáka, navrhuji zvýšit vyučování v hlavním nástroji na 3 hodiny týdně.
2. Protože při dvou hodinách týdních ve dvou ročnících není možné probrat a procvičit všechnu potřebnou látku v intonaci a rytmu a není dobře možné rozšířit tento předmět i do třetího ročníku (byl předimenzován), navrhuji zvýšit počet hodin v prvním ročníku na 3 hodiny v týdnu.
3. Navrhuji vypustit v prvním ročníku předmět „hudební literatura – náslechy“, protože žáci nejsou ještě „usazeni, a nejsou navyklí práci na umělecké škole“ a nepřiměřeně vysoký počet vyučovacích hodin je v tomto stavu velmi nepříznivý pro veškerou práci začínajícího studenta (mám na mysli většinu žáků, kteří přicházejí na konzervatoř ze ZDŠ).

Celkový počet týdenních vyučovacích hodin po této úpravě je 26. To znamená denní průměr 4 ½ hod. vyučování + 4 hodiny cvičení na hlavní nástroj + 1 hodina cvičení na klavír + ½ hodina opakování ostatních naukových předmětů. Je to (přepočteno vyučovací hodina 45 minut) denní pracovní zatížení žáka 8 ½ hodiny.

²⁷ Přípomínky k návrhu definitivních plánů konzervatoří.

4. Ve II. ročníku bych doporučoval zavést hlasový výcvik. 1 hodinu týdně skupinově 5-6 žáků. Byla by to příprava nejen pro sborový zpěv, ale též pro pozdější uplatnění. Žáci by se v tomto předmětu měli naučit tvořit tón, správně vokalizovat, správně dýchat při zpěvu.
5. Pomaturitní cyklus dělím na větev pedagogickou a orchestrální, i když se dělí jen v několika předmětech. Označení P = pedagogická příprava, O = praktická příprava pro orchestrální hráče, kteří však také musí být seznámeni alespoň částečně s disciplínami pro pedagogy.
6. Do maturitních zkoušek navrhuji pojmut též dějiny hudby – do skupiny hudebně teoretických předmětů. Jednak jako písemné práce, jednak při ústních zkouškách.

Z dobových pramenů, zřejmě ze školního roku 1956/57,²⁸ je známá náplň předmětu hudební nauka na Pražské konzervatoři, včetně úvodu do akustiky. Cílem bylo zvládnout všeobecnou hudební nauku v celém rozsahu a vytvořit předpoklady dobré orientace ve stupnicích, intervalech a akordech. V úvodu do akustiky byly položeny základy harmonie a předběžná znalost o hudebních formách a kontrapunktu.

Všeobecná hudební nauka – obsah vyučovaného předmětu:

Umění, hudba, hudebník, hudební nástroje, hudební teorie.

Zvuk, tón, proces slyšení, vlastnosti tónů, tónová soustava.

Vývoj notace, nototisk, klíče, délka tónů a not, dělení not, pomlky.

Tečka u not a pomlka, ligatura, rytmus, předtaktí, synkopa, polymetrika, rubato, metronom, polyrytmika.

Tempová a přednesová označení, dynamická a zvláštní označení.

Zkratky hudebního písma, melodické ozdoby.

Tóny základní a odvozené, celý a půltón, posuvky, diatonika, chromatika.

Enharmonické tóny, alikvotní a kombinační tóny, ladění přirozené a temperované.

Stupnice: dur, moll, církevní, pentatonické, celotónové, chromatické, cikánské dur a moll, stupnice alterované, paralelní a stejnojmenné.

²⁸ Archiv pramenů Pražské konzervatoře z roku 1956/57.

Přehled a charakteristika všech stupnic, příbuznost tónin, triton.

Rozdíl v pojmech: stupnice, tónina, tónorod, tonalita, atonalita, polytonalita, bitonalita, polyharmonie, polyfonie, bichromatika.

Intervaly konsonantní, disonantní, doškálné, přenesené, převrasy, změny intervalů, enharmonická záměna a proměna, víceznačnost, konstrukce intervalů, celotónové postupy.

Akordy, čtyři druhy kvintakordů, kvintakordy ve stupnicích, obraty, sextakordy a kvartsextakordy, dominantní septakord a jeho obraty, alterace akordů, všechny septakordy ve stupnicích dur a moll.

Praktické procvičení celé látky ze všeobecné hudební nauky.

Akustika – náplň disciplíny v rámci předmětu Všeobecná hudební nauka:

Základy harmonie. Harmonický vícehlas, čtyřhlasá úprava kvintakordů. Postup hlasů ve čtyřhlasé větě. Spojování základních kvintakordů. Stručná orientace v kontrapunktu (kontrapunkt, imitace, kánon, fuga).

O hudební formách: písňová, variační, rondová, sonátová, symfonická báseň, forma vokální a instrumentální.

Komorní soubory, smyčcový orchestr, malý a velký symfonický orchestr, pěvecké sbory, partitura sborová a orchestrální.

Zvláštní pozornost bychom rádi věnovali pedagogickým předmětům, které byly vyučovány v pomaturitním studiu. Uvádíme předměty z osnov, které byly zveřejněny ke školnímu roku 1959/60:

Hudební psychologie a pedagogika

Metodika hlasového výcviku

Metodika nácvičku instrumentálního souboru

Metodika vyučování a didaktika hromadných hudebních předmětů

Vyučovatelská praxe v hromadných hudebních předmětech

Z dobového dokumentu z roku 1959/60²⁹ vyplývá, že Pražská konzervatoř vychovává posluchače pro soudobé a aktuální problémy moderním způsobem, což se promítá také

²⁹ Archiv pramenů Pražské konzervatoře z roku 1959/60.

v učebních osnovách. Ve školním roce 1959/60 otevřela studium pro učitele základních uměleckých škol, kteří potřebovali doplnit kvalifikaci a studovali dálkově při zaměstnání. Situace byla způsobena tím, že státní zkoušky byly zrušeny roku 1953 a vyšší hudebně pedagogické školy byly zrušeny v roce 1957. Studenti posledních dvou ročníků byli převedeni do Pražské konzervatoře. V této souvislosti navrhla LŠU ve Voršilské, aby se pedagogické disciplíny „metodika“ a „vyučovatelská praxe“ detašovaly z konzervatoře na zmíněnou školu. K tomu zaujalo vedení konzervatoře následující stanovisko:³⁰

Konzervatoř vychovává posluchače k tomu, aby ovládli svůj obor jako hráči, zpěváci a tanečníci a aby také dokázali svůj obor vyučovat kromě tanečního oddělení, kde se pedagogika přenesla na vysokou školu. Předměty, které připravují posluchače na budoucí povolání učitele, jsou dvojí povahy:

- a. Obecné: Psychologie, Pedagogika, Didaktika, Metodika vyučování v hromadných předmětech a Vyučovatelská praxe v hromadných předmětech
- b. Specializované pro konkrétní obory: Metodika po dvou hodinách v pátém ročníku a Vyučovatelská praxe po dvou hodinách v šestém ročníku

Předměty obecné pedagogiky vyučoval na Pražské konzervatoři zvláštní profesor, předměty pedagogicky specializované vyučovali profesori hlavních oborů.

Pedagogická praxe probíhala u klavíristů na LŠU ve Voršilské ulici. Vedli ji tamní učitelé a zkouška se prováděla za přítomnosti některého profesora z konzervatoře. Cílem bylo seznámit posluchače s prostředím, kde později najdou své profesní uplatnění. Nevýhodou bylo nesouvislé vyučování pod vedením cizího učitele a bez dozoru svého profesora, u kterého se student po řadu let odborně rozvíjel. Nový návrh počítal s praxí po dobu celého šestého ročníku pod dozorem pedagoga, který svého posluchače dobře zná. Mnoho cizích konzervatoří proto zavedlo vlastní cvičné školy, kdy posluchač vedl jeden model za trvalého dozoru vlastního pedagoga. Posluchači měli poznat lidovou školu umění při provozu; s osnovami se seznámili z dostupných publikací.

Z návrhu na úpravu pedagogického školení konzervatoristů ze 14. února 1967 vyplývá, že Pražská konzervatoř zamítla návrh lidové školy umění na vytvoření cvičné školy Pražské konzervatoře po posouzení uměleckou radou konzervatoře. V dokumentu je uvedeno, že „tento úkol je konzervatoř povinna splnit a může jej splnit vlastními silami. Potřebná

³⁰ Archiv pramenů Pražské konzervatoře.

hospitace na lidových školách umění se dohodne na různých lidových školách umění podle bydliště konzervatoristů.³¹ V návrhu je také uvedeno, že Pražská konzervatoř má zájem o spolupráci s lidovou školou umění ve Voršilské ulici pro školní rok 1968 při výuce hudební výchovy a přípravné hudební výchovy, protože k tomu nemá na svém pracovišti vhodné podmínky.

V roce 1967 se v souvislosti s pedagogickou reformou projednával návrh na převedení 5. a 6. ročníku konzervatoře na pražskou AMU jako dvouletý vysokoškolský kurz. V dobovém dokumentu z roku 1967 se uvádí následující námitky³²:

- a. Právní – rozdělení konzervatoře na čtyřletý středoškolský program a dvouleté navazující vyšší odborné vzdělání má své ukotvení ve školském zákoně č. 186 z 15. prosince 1960.
- b. Ekonomická – konzervatoře jako střední školy jsou oproti vysokým školám levnější v nákladech na profesorské platy i v normativu na jednoho studenta.
- c. Odborná – z výsledku soustavné práce na Pražské konzervatoři z roku 1967 vyplynulo, že pracovní podmínky jsou dobré a stačí pro přípravu na profesní život ve zvolených oborech a jejich uplatnitelnost v orchestrech, pěveckých souborech nebo v lidových školách umění.

Výuka na konzervatoři je podle dokumentu legalizovaná, levnější a hodnotná; je dokonce natolik pružná, že se může přizpůsobit modernímu životu a přibírat nové specializace. V dokumentu je také naznačena možnost budoucí spolupráce pražské AMU a Pražské konzervatoře, která by vnesla do obou institucí klid a využití zdrojů obou škol ke společnému cíli.

V Zápisu schůze koordinační komise ZV ROH (závodního výboru revolučního odborového hnutí, tedy místní odborové organizace) ze dne 17. 6. 1968 jsou uvedeny návrhy na reformu výuky na Pražské konzervatoři.³³

- Předložení návrhu Ministerstvu školství na znovuotevření oddělení, která již kdysi na konzervatoři fungovala a osvědčila se, jmenovitě oddělení kompoziční, dirigentské a pedagogické.

³¹ Návrh na úpravu pedagogického školení konzervatoristů ze 14. února 1967.

³² Archiv pramenů Pražské konzervatoře.

³³ Zápis schůze koordinační komise ZV-ROH ze dne 17. 6. 1968.

- Návrh na propracování mezipředmětových vztahů zejména v předmětech, které koordinaci a hlubší návaznosti vyžadují (např. harmonie, intonace, obligátní klavír, improvizace, základní hudební nauka, tělesná výchova atp.).
- Teoretické předměty se mají vyučovat v úzké souvislosti s živou hudbou

Z dokumentu „Návrh na organizaci hudebně pedagogického vzdělávání posluchačů šestileté státní konservatoře“ vyplývá³⁴, že studium bylo rozděleno do dvou kategorií:

a. Základní hudebně pedagogické vzdělání

- ✓ 2. ročník: Hudební psychologie – 2 hodiny týdně
- ✓ 3. ročník: Hudební pedagogika a organizace hudebního školství – 2 hodiny týdně
- ✓ 4. ročník: Hudební didaktika a úvod do vyučovatelské praxe v hromadných předmětech hudebních – 2 hodiny týdně

b. Speciální hudebně pedagogické vzdělání

- ✓ 4. ročník: Dějiny a literatura hry na nástroj – 1 hodina týdně
- ✓ 4. ročník: Metodika hry na nástroj – 1 hodina týdně
 - Metodika PHV, HN a hudební výchovy lidové – 1 hodina týdně
 - Hospitace v jednotlivých cvičných třídách – 2 hodiny týdně
- ✓ 5. ročník: Vyučovatelská praxe ve cvičných třídách – 2 hodiny týdně
 - Vyučovatelská praxe v PHV a HN ve cvičných třídách – 2 hodiny týdně

Ze zápisu schůze koordinační komise ZV-ROH ze dne 17. 6. 1968 vyplývá,³⁵ že Ministerstvu školství byl předložen návrh na znovuotevření oddělení, která již kdysi na konzervatořích byla a osvědčila se, jmenovitě oddělení kompoziční, dirigentské a pedagogické. Dále se v zápisu uvádí, že by měl být brán zřetel na mezipředmětové vztahy (například na harmonii, intonaci, obligátní klavír, improvizaci, základy hudební nauky, tělesnou výchovu atp.). V dokumentu je naznačeno, aby se teoretickým předmětům vyučovalo v úzké souvislosti s živou hudbou, aby byli studenti vedeni k aktivitě a aby výuka sledovala praktické cíle v pozdějším zaměstnání konzervatoristů. Měl být položen zcela zvláštní důraz na výuku pedagogických předmětů, zejména PHV (přípravná hudební výchova) a HN na LŠU, na které nejsou posluchači dostatečně připravováni. Při schůzi

³⁴ Návrh na organizaci hudebně pedagogického vzdělávání posluchačů šestileté státní konservatoře.

³⁵ Zápis schůze koordinační komise ZV-ROH ze dne 17. 6. 1968.

bylo projednáno, aby se ústav vybavil moderními vyučovacími pomůckami (gramofonem, magnetofonem, velkými tabulemi ve třídách atp.). Komise dále doporučila umělecké radě projednat návrh prof. Novotného na úpravu osnov a vyučovacích metod a prof. Poše, aby byla spojena základní hudební teorie s intonací a aby byl zřízen seminář elementární improvizace s využitím bicích nástrojů (melodických i nemelodických) v PHV a HN na LŠU.

Z dobového dokumentu vyplývá,³⁶ že lidové školy umění stály v 60. letech teprve na prahu svého kvantitativního vzestupu. V letech 1961 – 1965 byly zastoupeny v každém kraji čtyřmi obory (hudebním, výtvarným, tanečním a literárně dramatickým). Do roku 1970 však už byly lidové školy umění dokonce v každém okrese. V rámci pedagogické reformy pak došlo k novému chápání estetické výchovy, přičemž vznikly nové problémy: nerovnoměrný kulturní růst krajů a okresů, různé situace škol, převaha hudebníků, nedostatečné vybavení věcné i personální. Ukazovalo se také, že pro posílení nehudebních oborů bude třeba kvalitního metodického a personálního zabezpečení i vybavení, zatímco hudební didaktika, hudební pedagogika a hudební psychologie byly poměrně dobře propracované již kolem roku 1960, kdy školství v Československé republice procházelo výraznými změnami.³⁷

3.3 Hudební teorie na Pražské konzervatoři podle sborníku 150 let výročí

Pražské konzervatoře

Hudební teorie a metodika její výuky se na Pražské konzervatoři rozvíjela od samého založení instituce. V jejím rozvoji se odráží slohové podstaty světového a českého hudebního vývoje, politické, společenské a hospodářské změny. Vývoj vědeckého a pedagogického myšlení v hudebně teoretických předmětech na Pražské konzervatoři lze rozdělit do čtyř období:³⁸ První vývojová etapa se datuje od založení konzervatoře v roce 1811 až do jejího sloučení s varhanickou školou v roce 1890. Ačkoliv studium bylo v počátcích ústavu koncipováno spíše prakticky, dbalo se také na studium harmonie,

³⁶ Archiv pramenů Pražské konzervatoře.

³⁷ Archiv pramenů Pražské konzervatoře.

³⁸ *150 let Pražské konzervatoře*, Praha: Státní hudební vydavatelství, 1961. s. 229 – 245.

praktické hry číslovaného basu a na studium estetiky ve vztahu k hudbě. Podle učebního plánu z roku 1816 připadly hudební teorii tři hodiny týdně v tříletém oddělení nižším a tříletém oddělení vyšším. Důležitost hudební teorie je doložena školním řádem té doby, ve kterém je stanoveno, že žáci musí každý rok složit dvě veřejné zkoušky ze všech předmětů.

V učebním plánu z roku 1836 se můžeme seznámit s podrobnějším výčtem hudebně teoretických předmětů:

- Nauka o hudebních značkách
- Nauka o harmonii (náležela k ní praktická hra číslovaného basu zejména pro žáky operního oddělení ve zvláštních hodinách klavírního doprovodu)
- Hudební skladba a kontrapunkt
- Hudební estetika
- Dějiny hudby

V roce 1849 muselo vedení ústavu z finančních důvodů dočasně zrušit literární vyučování, mezi které patřilo také studium hudební estetiky a dějin hudby. Zájem se tedy soustředil více na nástrojovou hru, ke sborovým i orchestrálním cvičením a k hudební teorii. Zápisy z roku 1852 dosvědčují, že do ústavu pronikaly snahy o zlepšení vyučovacích metod (například dokonalejší nácvik sborových skladeb sluchovými a intonačními cvičeními, které se později staly základem samostatného oboru v moderní hudební výchově). V roce 1855 bylo díky reformě učebních plánů možné odstranit nerovnováhu mezi studiem odborným a všeobecně vzdělávacím. V roce 1866 v návrzích Josefa Krejčího sledujeme další rozvoj hudební teorie zřízením samostatného předmětu pro hudební skladbu a její teorii. Návrh byl vedením konzervatoře kategoricky zamítnut, protože se neshodoval s vytyčenými spolkovými stanovami. Hlavní zásady reformy v oblasti hudební teorie z první vývojové etapy bychom mohli shrnout následovně:

- Obohacení hudebně teoretických předmětů o další nauky: nauku o nástrojích, hudebních formách, instrumentaci, hře partitur, řízení hudebních sborů a v kompozičním oddělení o užitou nauku o formách

- Upouští se od vyučování literárních předmětů a tím se dějiny hudby přiřazují k hudební teorii
- Skladbu a její pomocné nauky nestudují pouze adeпти skladatelského oboru, ale také varhaníci

Vyučování podle nového plánu začalo školním rokem 1888-1889 pod vedením Františka Zdeňka Skuherského. V roce 1890 došlo ke sloučení konzervatoře a varhanické školy, což bylo stvrzeno smlouvou z 28. 1. 1890 mezi Spolkem přátel chrámové hudby a Jednotou pro zvelebení hudby v Čechách.

Vůdčími hudebními teoretiky v prvním vývojovém období jsou čtyři umělecké osobnosti:

1. Bedřich Dionýsos Weber (1766 – 1842)
 - první ředitel konzervatoře, průměrný skladatel a schopný organizátor
 - byl orientovaný na klasicismus (Haydn, Mozart, Beethoven), což mu zabraňovalo porozumět novým tendencím romantického slohu
 - roku 1841 napsal čtyřsvazkovou německou publikaci *Theoretisch-praktisches Lehrbuch der Harmonielehre und des Generalbasses (Teoreticko-praktická učebnice harmonie a generálbasu)*, kde pojednává mj. o pětizvucích až sedmizvucích, čímž předjímá názory dnešních skladatelů o užívání mnohozvuků
 - z jeho obsažného a pokrokového díla můžeme usoudit, jak se v letech 1811-42 vyučovala harmonie na Pražské konzervatoři
2. Jan Bedřich Kittl (1809 – 1868)
 - druhý ředitel Pražské konzervatoře
 - stoupenec novoromantismu
 - napsal tři opery (nejúspěšnější byla Francouzové před Nizzou) a čtyři symfonie (nejúspěšnější Lovecká symfonie Es dur)
 - propagace tvorby Berlioze, Liszta a Wagnera
 - za Kittlovy éry se stala konzervatoř ohniskem nového umění a zejména v letech 1843-65 dosáhla vysoké úrovně ve všech hudebních disciplínách
3. Josef Krejčí (1821 – 1881)

- od roku 1858 ředitelem varhanické školy
- v letech 1865-79 ředitelem konzervatoře
- skládal chrámovou hudbu vokální i orchestrální
- pohotový improvizátor na varhany
- jeho učitelský význam můžeme doložit objemným soupisem jeho přednášek s ukázkovými příklady a pedagogickými pracemi tištěnými (Praktický elementární kurs varhanní 1.–3. sešit), nebo rukopisnými (Kompoziční předloha pro skládání fug, Nauka o harmonii)
- jeho umělecké a pedagogické působení zeslabuje záporné stanovisko k pokrokové hudbě Smetany a Dvořáka

4. František Zdeněk Skuherský (1830 – 1892)

- nejvýznamnější hudební teoretik první vývojové etapy
- studoval medicínu, varhanickou školu a současně skladbu u Jana Bedřicha Kittla
- od roku 1854 byl divadelní kapelník, ředitel hudebního spolku a universitního kúru v Innsbrucku
- od roku 1866 řídil varhanickou školu v Praze, rozšířil ji na tři ročníky a povznesl k vysoké úrovni
- po sloučení varhanické školy a konzervatoře zůstal jejím ředitelem a od listopadu 1889 vedl také školu skladatelskou a klavírní
- po roce 1890 odešel ze zdravotních důvodů do důchodu
- z hudebně teoretických děl jsou nejvýznamnější:
 - Nauka o harmonii z roku 1885
 - O hudebních formách z roku 1879
 - Varhanická škola z roku 1882
 - Varhany z roku 1883 (zařízení a zachování)
 - Nauka o hudební kompozici z let 1880-84

V druhém vývojovém období byla znatelná péče o hudební teorii a snahy vybavit posluchače konzervatoře pro život a uměleckou tvorbu obohatit o vzdělání všeobecné a pedagogické. O to usiloval zejména ředitel Pražské konzervatoře Karel Knittl ve formě hudebně pedagogických kurzů s přiřazenou cvičnou školou a praktických cvičení v pedagogice všech nástrojových oborů. Část Knittlových plánů uskutečnil až ředitel Jindřich Káan, který ve školním roce 1907-8 zavedl teoretickou i praktickou pedagogiku a filozofickou propedeutiku. Káanovou zásluhou bylo dovoleno ženám, v rámci tehdejších emancipačních snah, studovat varhanní obor a žákyním ostatních oddělení Pražské konzervatoře studium kontrapunktu.

Ve školním roce 1909/10 došlo k reorganizaci kompozičního oddělení přidáním čtvrtého ročníku mistrovské školy. Tehdejším profesorem skladby byl Vítězslav Novák, uznávaný skladatel a pedagog. Vychoval nejen celou řadu významných osobností z Čech, Slovenska a Německa, ale i příslušníků různých slovanských národů. V té době se také zreorganizovala varhanická škola rozšířením teoretických předmětů o všeobecnou hudební nauku zařazenou do prvního ročníku studia. Tímto krokem byly přeloženy některé disciplíny z nižších ročníků do vyšších. K pokrokovým výbojům doby v oblasti hudební teorie patřily snahy o výcvik hudebnosti nikoliv v samostatném předmětu, ale ve sborovém zpěvu rozčleněném na elementární a vlastní sborový zpěv. Významnou složkou elementárního zpěvu byla intonace a hudební diktát.

Rozšířením studijních oborů se zvětšil učitelský sbor hudebních teoretiků. Kromě profesorů varhanické školy Františka Zdeňka Skuherského, Františka Blažka, Karla Knittla a Karla Steckera v Pražské konzervatoři také vyučovali: Karel Hoffmeister, Ondřej Horník, Jan Branberger, František Spilka, Emil Bezečný, Vítězslav Novák, Dobroslav Orel, Fidelio Finke a Jaroslav Kříčka. Za nejvýznamnějšího učitele druhého období je považován Vítězslav Novák (1870 – 1949). V jeho osobnosti se pojila tvůrčí genialita s hlubokými znalostmi teoretickými. Obdivuhodná byla jeho znalost lidových písní nejen národů evropských, ale i zámořských. Své žáky seznamoval se smělými harmonickými spoji, zejména se spoji nónových akordů s různými akordickými tvary. Základy harmonie učil podle Foersterovy nebo Blažkovy učebnice. Rád dával harmonizovat lidové písně české, moravské a slovenské v církevních tóninách. Vokální kontrapunkt učil podle knihy Draesekovy *Der gebundene Styl: Lehrbuch für Kontrapunkt und Fuge*, instrumentální kontrapunkt podle učebnice *Der Polyphonie Satz (Kontrapunkt, Fuge und Kanon)*.

Hugo Riemanna. Výklady kánonu probíral metodou Jadassohnovou, fugu a církevní tóniny podle Adolfa Bernharda Marxe. Nikdy se nespokojil jen s jedním řešením harmonické nebo kontrapunktické úlohy, vyžadoval neustálé obměny. Vítězslav Novák byl vynikající pedagog a vždy dokázal postřehnout chybu v žákově úloze nebo skladbě a pohotově ji vyřešit. Svým příkladem demonstroval, že dokonalá tvůrčí práce vzniká působením jak citu, tak rozumu.

Třetí vývojové období začíná rokem 1918. Jako celý národ, tak i Pražská konzervatoř se bránila metodám okupantů až do květnových dnů roku 1945. V roce 1919 (zestátnění konzervatoře) se Pražská konzervatoř těšila z činorodé práce ve svobodném státě. Roku 1920 se změnil ústav v odbornou školu skládající se z mistrovské a střední školy a došlo ke vzniku hudebně pedagogického oddělení pro výchovu hudebních učitelů. V roce 1923 bylo založeno kompoziční oddělení čtvrttónové a šestitónové hudby. V protektorátním státu čelila konzervatoř nesmyslným, krutým úředním nařízením o uzavření školy a vydání profesorů a posluchačů pracovnímu úřadu pro nucené práce v Německu. Radost z upuštění od rakouské dvojjazyčnosti vystřídala stísněnost pramenící z vnucování němčiny a tvůrčí svoboda podlehla konzervativním názorům vedoucích německých činitelů a rasistickým zákonům norimberským. Z výše uvedených důvodů bylo možné sledovat rozvoj hudební teorie v Pražské konzervatoři pouze do doby tvůrčí a vědecké volnosti. Na její vývoj mělo vliv rozšíření a prohloubení kompozičního, dirigentského a varhanního oddělení, zejména vznik hudebně pedagogického oddělení. Kromě zavedení intonace ve všech odděleních, nauky o kontrapunktu a hudebních formách na instrumentálním a pěveckém oddělení se hudebně teoretické vyučování obohatilo metodikou elementárního zpěvu, intonace a všeobecné hudební nauky v hudebně pedagogickém oddělení. V oddělení pro skladbu čtvrttónové a šestitónové hudby vznikla speciální hudební teorie, která vykládala stavbu nových stupnic tetrachordických, symetrických a asymetrických. Mezi významné pedagogy třetího vývojového období patří:

1. Otakar Šín (1881 – 1943)

- v roce 1919 se stal profesorem skladby a v letech 1922 – 24 administrativním správcem Pražské konzervatoře
- napsal učebnice Nauka o harmonii, Nauka o kontrapunktu a Všeobecná nauka o hudbě

2. K. B. Jiráček (1891 – 1972)

- napsal učebnici Nauka o hudebních formách

3. Alois Hába (1893 – 1973)

- byl průbojný a odvážný
- žák Vítězslava Nováka
- vyšel od Vítězslava Nováka a dospěl přes Arnolda Schönberga ke čtvrttónové a šestitónové hudbě a k principu netematické kompoziční práce
- napsal publikace Harmonické základy čtvrttónové soustavy; O psychologii tvoření, pohybové zákonitosti tónové a základech nového hudebního slohu; Neue Harmonielehre des diatonischen, chromatischen, Viertel-, Driettel-, Sechstel- und Zwölftel- Tonsystems
- od roku 1923 byl profesorem skladby v Pražské konzervatoři pro obor čtvrttónové hudby

4. Rudolf Karel (1880 – 1945)

- poslední Dvořákův žák
- v letech 1923-40 byl profesorem skladby v Pražské konzervatoři
- ve vězení na Pankráci vypracoval náčrt své poslední opery Tři vlasy děda Vševeda
- 6.3.1945 zemřel v terezínské mučírni

5. Jaroslav Řídký (1897 – 1956)

- od roku 1928 učil harmonii, kontrapunkt a skladbu na střední škole, později skladbu na mistrovské škole Pražské konzervatoře a na sklonku svého života na hudební fakultě AMU

6. Antonín Modr (1898 – 1983)

- napsal učebnice Hudební nástroje; Nauka o harmonii v otázkách a odpovědích a Všeobecná hudební nauka v otázkách a odpovědích

7. Vladimír Polívka (1896 – 1948)

- ve školním roce 1930 – 31 přechodně vyučoval nauku o harmonii

8. Emil Hradecký (1913 – 1974)

- v letech 1940 – 48 vyučoval teoretické předměty a dějiny hudby
- napsal studii Úvod do studia tonální harmonie

9. Emil Hlobil (1901 – 1987)

- profesor kompozice

10. František Pícha (1893 – 1964)

- profesor kompozice

11. Miroslav Krejčí (1891 – 1964)

- profesor kompozice

12. Karel Janeček (1903 – 1974)

- měl nadání k vědecké hudební teorii
- napsal knihy Základy temperované harmonie, Hudební formy, Melodika

13. Metod Doležil (1885 – 1971)

- v letech 1919 – 47 působil v oboru řízení sboru a intonace

- autor úspěšné učebnice Intonace a elementární rytmus
- po založení AMU se stal profesorem katedry dirigování a děkanem hudební fakulty

14. Adolf Cmíral (1882 – 1963)

- zasloužil se o organizaci a rozvoj hudebně pedagogického oddělení
- od roku 1919 byl profesorem hudební pedagogiky, všeobecné hudební nauky a intonace v hudebně pedagogickém oddělení Pražské konzervatoře
- napsal knižní příručky Základní pojmy hudební; Jaro, škola zpěvu pro mládež škol měšťanských a středních; Hudební pedagogika, 1. a 2. díl; Hudební didaktika v duchu zásad J. Á. Komenského

15. Bohumil Liebich (1899 – 1971)

- byl Cmíralovým spolupracovníkem a od roku 1930 jeho pokračovatelem
- zkušenosti z oboru školní hudební výchovy shrnul v publikacích Hudební výchova školská v době humanismu a reformace; Dějiny, literatura a metodika hudební výchovy školské a Nové směry v hudebně estetické výchově

16. Jaroslav Krupka (1893 – 1929)

- v letech 1919 – 29 učil dějiny hudby
- je autorem odborných statí z dějin české hudby (o Vítězslavu Novákovi, o Šporkově opeře apod.)

17. Vlastimil Blažek (1878 – 1950)

- Napsal četné hudebně historické statě

18. Václav Štěpán (1889 – 1944)

- v letech 1921 – 31 byl profesorem estetiky

- zanechal po sobě řadu odborných studií v různých časopisech, zejména odborné studie novákovské a sukovské vydané pod názvem Novák a Suk

19. Josef Bohuslav Foerster (1859 – 1951)

- měl vliv na rozvoj hudební teorie
- významné jsou jeho eseje Umění a jeho ethická moc a paměti Poutník, Poutníkovy cesty a Poutník v Hamburku

Čtvrtá vývojová etapa začíná květnovým osvobozením v roce 1945. Konzervatoř v roce 1947 ztratila své výsadní postavení a byla zařazena do kategorie škol třetího stupně. I přesto dále plnila své úkoly politické, výchovné a umělecké. Je působivé, že posluchači i v nepříznivém období dosáhli velkých úspěchů v mezinárodních soutěžích. Hudebně teoretické výklady se soustředily v oddělení kompozičním, dirigentském, varhanním a v přiměřeném rozsahu se uplatňují ve všech ostatních odděleních, kde se z hudebně teoretického výkladu přechází k praxi. Hudebně pedagogické oddělení nezaniklo, ale rozložilo se do všech oddělení. Změněné poměry po druhé světové válce si vyžádaly přijetí nových pedagogických sil:

1. Josef Bartoš (1902 – 1966)

- profesor Pražské konzervatoře od roku 1939

2. František Brož (1896 – 1962)

- od roku 1945 vyučoval hudební teorii na Pražské konzervatoři

3. Zdeněk Hůla (1901 – 1986)

- od roku 1945 vyučoval metodiku, harmonii a kontrapunkt

4. Jiří Včelák (1904 – 1981)

- od roku 1945 vyučoval hru na varhany, klavír a sborový zpěv na Pražské konzervatoři

5. Jaroslav Kofroň (1921 – 1966)
 - učil hudební teorii a řízení sboru
6. Jiří František Novák (1913 – 1993)
 - profesor teoretických předmětů
7. Vladimír Štědroň (1900 – 1982)
 - přednášel skladbu
8. Jan Zdeněk Bartoš (1908 – 1981)
 - houslista
 - od roku 1958 působil jako pedagog na Pražské konzervatoři
9. Josef Plavec (1905 – 1979)
 - přednášel hudební dějiny
10. František Fořt (1914 –)
 - učitel hudebních dějin a akustiky
11. Ladislav Vachulka (1910 – 1986)
 - přednášel dějiny hudby
 - vyučoval hru na varhany a akordeon
12. Miroslav Barvík (1919 – 1998)
 - pedagog Pražské konzervatoře v letech 1946-1947

Kromě pedagogické práce se mnozí hudební teoretikové uplatnili také publikačně.

3.4 Hudební časopisy v 1. polovině 20. století

V první polovině dvacátého století vycházela periodika³⁹, která se zabývala odbornými tématy z oblasti hudební pedagogiky:

³⁹ Hudební encyklopedie.

Hudební besídka byl časopis pro mládež, který vycházel v letech 1924 až 1933. Jeho šéfredaktorem byl Bohuslav Štědroň. Časopis se zabýval různými otázkami z oblasti hudebního umění a života. Přinášel také skladby pro mládež.

Hudba a škola byl časopis pro hudební výchovu školskou a lidovou. Vycházel v letech 1928 až 1933. Šéfredaktorem byl Adolf Cmíral. Obvykle vycházelo deset čísel ročně ze Státního nakladatelství v Praze. Na jeho vydávání se podílelo mnoho odborníků českých i slovenských. Časopis pojednával o hudebně výchovných věcech, o otázkách školských i lidových. Sdružoval články obecně informativní, ocenění významných osobností, kritiky hudebnin a knih. Po zániku časopisu vyšel z redakce Adolfa Cmírala sborník téhož jména, který obsahoval články a studie o hudebně pedagogické teorii a školní praxi.

Hudební výchova byl časopis věnovaný otázkám hudební výchovy na všeobecně vzdělávacích školách všech stupňů a v dětských i mládežnických organizacích. Vycházelo pět čísel ročně ve Státním pedagogickém nakladatelství v Praze, některá čísla vyšla pod slovenským názvem Hudobná výchova. První číslo vyšlo 25. 4. 1953 a časopis vycházel do roku 1958. Notová příloha v každém čísle přinášela vhodné písně, malé sbory nebo úpravy lidových písní. Časopis vychází dodnes, avšak byla období, kdy nebyl vydáván.

V časopise *Hudební výchova* z roku 1921, ročník II je uveden zajímavý článek s názvem *Zpěv jako povinný předmět učebný na střední škole* od Jaroslava Fialy.⁴⁰ Na počátku 20. let 20. století probíhala podle autora v českých zemích reforma střední školy a tím i úvahy o zařazení zpěvu jako povinného předmětu do učební osnovy. Autor statě naznačuje, že hudební vzdělání je neméně důležité než ostatní vyučované předměty. Problematická se však, podle něj, jeví stránka klasifikace a domácí přípravy. Protože zpěv je založený na správné intonaci, nemůže žák doma provádět bezchybnou přípravu, zpěv není záležitost mechanická. Fiala uvádí, že z tohoto důvodu není možné hodnotit záporně pěvecké výkony žáků při hodině.

V časopise *Hudební výchova* ročník I. číslo 1 z roku 1921 je uveden článek *Hudba na učitelských ústavech*. V článku je napsáno,⁴¹ že v důsledku změn učebních osnov došlo ke změnám při vyučování hudbě (hra na varhany byla vypuštěna z osnovy úplně, vyučování hře na klavír). V jiném článku stejného periodika se píše, že podle výše a počtu hudebních škol můžeme usuzovat na stupeň vývoje naší domácí hudby. V roce 1920 existovalo

⁴⁰ FIALA, J. *Zpěv jako povinný předmět učebný na střední škole*. *Hudební výchova*, 1921, roč. II.

⁴¹ *Hudba na učitelských ústavech*. *Hudební výchova*, 1921, roč. I, č. 1.

v Čechách 21 hudebních škol. Některé z těchto škol mají osvědčenou tradici, nejstarší z nich je Městská škola hudební v Krumlově, která byla založena roku 1889. Na začátku dvacátého století neměly ještě všechny hudební školy dobře propracované vyučovací plány. Většina z nich se řídila vzorem Pražské konzervatoře. Studium bylo organizováno na tři oddíly: přípravnou výchovu, školu výcviku a školu koncertní hry. Ve všech německých hudebních školách se vyučovalo především orchestrálním nástrojům. Německé hudební školy vzdělávaly orchestrální hráče, kteří našli své uplatnění v tuzemsku i po celém světě. Učitelé sbory hudebních škol jsou organizovány různě a úroveň jejich profesních schopností je také různá. Autor spatřuje důvod ve skutečnosti, že hudbě mohou vyučovat pouze hudebníci, kteří jsou absolventy konzervatoře, nebo složili státní zkoušku z hudby.

Za hudebním vzděláním byl měsíčník pro sblížení širší veřejnosti s hudebním uměním. Vycházel v letech 1925 až 1929, vždy deset čísel ročně od září do června. Původní název byl *Za hudební výchovou*. Časopis zpracovával pestrou paletu témat, nedokázal si však zachovat jednotnou linii. Jeho předchůdcem byl hektografovaný časopis *Za hudební výchovou*, který vycházel v letech 1923 až 1925.

V měsíčníku *Za hudebním vzděláním* z roku 1926/1927 je zajímavý článek nazvaný *O volbě povolání z oboru hudebního*. Jeho autor Oldřich Blecha v něm píše,⁴² že hudební talent se u dětí objevuje již v raném věku a v pozdějším období upadá jejich zájem o hudbu a tím i jejich hudební schopnosti. Autor naznačuje, že k úspěšné profesi hudební je třeba nejen talent a erudice ve svém oboru, ale také vytrvalost, trpělivost a klid. V článku je uvedeno, že po složení státní zkoušky učitel hudby začíná svoji uměleckou kariéru pedagogickou, převádí teorii v praxi. Autor popisuje, že učitel hudby má být vybaven rozsáhlými vědomostmi, ovládnutím hry minimálně na jeden hudební nástroj a pedagogickým talentem. Vyzdvihuje také osobnostní vlastnosti, zejména ctižádostivost ve smyslu stát se dobrým učitelem hudby. Další otázkou je, podle autora článku, existenční záležitost učitele hudby. Průměrný učitel se podle Blechy nedopracuje k žádoucím výsledkům a v rámci společenského postavení nedojde takový člověk k naplnění svých tužeb. Naopak učitelé umělecky i pedagogicky zdatní mají většinou žáky pilné, přičinlivé a hudebně nadané, proto je mohou umělecky rozvíjet na vysoké úrovni a tím je zajištěna jejich existence odpovídající jejich vzdělání. Autor článku se také zmiňuje o konkurenci.

⁴² BLECHA, O. O volbě povolání z oboru hudebního. *Za hudebním vzděláním*, 1926/1927.

Z jeho pohledu je žádoucí, pokud inspiruje k lepším profesním výkonům (získáváním nových vědomostí, doplňováním odborných poznatků a vnitřní motivací). Článek je uzavřen tím, že každý kandidát učitelství hudby má mít nejen nadprůměrné hudební schopnosti, ale také předsevzetí studovat řádně až do nejvyššího stupně dokonalosti.

V témže měsíčníku je uveden článek s názvem Mezinárodní a výchovný význam hudby od Ladislava Vežvalda. Autor v něm uvádí,⁴³ že hudba je řeč lidského citu, který je vyšší, než veškerá moudrost a filosofie (podle Ludwiga v. Beethovena); otevírá nám brány do jiného světa, kde vládne krása, věčný mír a věčná láska. Hudba podle autora odkrývá bohatství pokladů našeho nitra, vynáší na světlo lidské „já“ a je hlasem lidského srdce. Vežvald konstatuje, že podle Schopenhauera je hudba všeobecnou řečí, které všichni rozumíme. V článku se uvádí, že hudba boří národní stereotypy a předsudky a je znamením míru mezi všemi národy a mluví k srdci. Autor uvádí, že všichni máme hudební předpoklady, protože hudba pramení z lidského citu, tryská ze srdce, v kterém je naše věčná prapodstata, jejíž původ je božský. Podle autora je tato prapodstata v každé lidské bytosti. Díky ní může hudbě rozumět každý člověk, nejen ten hudebně vzdělaný. Všeobecnost je podle Vežvalda vlastností hudby, která se nejvíce blíží hlasu lidského srdce, z něhož pramení, proto je hudba uměním nejnítěrnějším, které promlouvá k jinému lidskému nitru. Ludwig van Beethoven pravil: „Umění spojuje všechn svět, oč více opravdové umělce.“⁴⁴ Autor článku přirovnává hudbu k dítěti a srdce k matce, z něhož se hudba zrodila. Dále dodává, že hudba, zejména zpěv, doprovází člověka po celý život. Je, podle autora, výrazem lásky, radosti a duševního míru. Vežvalda dodává, že v tomto smyslu má hudba mezinárodní význam, je bezprostřední a nepotřebuje tlumočníky, aby bylo rozumět její řeči. Svou niternou povahou promlouvá hudba sama k lidským srdcím. Pro svoji schopnost zušlechťovat lidskou osobnost je hudba považována za jeden z nejlepších výchovných prostředků. Podle autora článku považují Platon a Aristoteles hudbu za ideu mravního krásna, Aristoteles jí přiznává moc mravně výchovnou. Vežvalda poukazuje také na zdravotní stránku provozování hudby (zejména správného dechu při zpěvu, navození pohody a dobré nálady), která nebyla ve 20. letech 20. století ještě dostatečně prozkoumána. V závěru článku autor vybízí čtenáře, aby v hudbě hledali především své vlastní srdce.

⁴³ VEŽVALD, L. Mezinárodní a výchovný význam hudby. *Za hudebním vzděláním*, 1926/1927.

V novinách *Kmen* vyšel 5. května 1988 novinový článek Václava Holzknechta s názvem *Zdánlivý talent k trpké hrdosti*,⁴⁵ kde se autor zamýšlí nad odkazem pokrokových tradic českých dějin. Uvádí, že kulturnost národa nespočívá v encyklopedismu, ale v umění myslet a schopnosti širšího přehledu podle vzoru Komenského. V novinách na straně 18 položil Jaroslav Holoubek Václavu Holzknechtovi následující otázku: Co podle vás chybí v učebních osnovách všech stupňů našeho školství k tomu, aby absolventi nevycházel jen s naučenými stanovisky? Holzknecht odpověděl, že primárně respekt k humanitní stránce výchovy mladého člověka. Uvedl, že výchova harmonického člověka, podle vzoru Komenského, je požadavek kulturně politický. Již v základních školách je podle Holzknechta patrná lhostejnost k estetické výchově. Do sedmé třídy měla estetická výchova časovou dotaci jedna hodina týdně a v osmé třídě byla zcela vypuštěna. Uvedl také, na obranu neutěšené situace absence estetické výchovy v období puberty, že dobrý učitel dokáže odvést hodně práce i v krátké době. Dodal, že takové učitele nemáme, nebo že jich není dost. Holzknecht uvádí, že zavedení dvouoborovosti (hudba jako druhý obor k oboru jazykovému) roku 1946 na pedagogických fakultách se projevilo jako nevyhovující řešení, protože málokterý uchazeč projevil talent v obou oborech. Uvedl, že se přehlíží nízká úroveň hudebních schopností, což má za následek, že se do praxe dostanou učitelé po hudební stránce nedostatečně vybavení. Projevuje se to podle Holzknechta v tom, že mají nechuť k samotné hudbě a nedokážou své žáky zaujmout. Podle Holzknechta nejde o to, aby dítě umělo zazpívat píseň a zahrát skladbu na hudební nástroj, ale o výchovu mladého člověka uměním, o kultivaci a harmonický rozvoj jeho osobnosti. Proto také navrhuje řešení, aby výuka hudebních pedagogů zůstala na konzervatořích a akademiích múzických umění – studenti tam vykazují vysokou úroveň hudebních schopností a dovedností.

3.5 Hudební školy v českých zemích

Z publikace *Hudební pedagogika* od Adolfa Cmírala se dochoval přehled rozdělení hudebních škol v českých zemích:⁴⁶

I. Hudební školy soukromé:

a. Zřízené a vydržované jednotlivcem

⁴⁵ HOLZKNECHT, V. *Zdánlivý talent k trpké hrdosti*. *Kmen*, 1988.

⁴⁶ CMÍRAL, A. *Hudební pedagogika*. 2. vyd. Praha : EDITION, 1943. s. 28

- b. Zřízené a udržované právnickou osobou (městem, spolkem, osvětovým sborem nebo jinou korporací)
- c. Soukromé vyučování v jednotlivcově bytě

II. Hudební školy veřejné:

- a. Konservatoř hudby v Praze
- b. Hudební a dramatická konservatoř v Brně

III. Soukromé hudební školy s právem veřejnosti

V online databázi Eurypedia⁴⁷ o vzdělávání v různých zemích Evropy lze nalézt dokument o základních uměleckých školách, kde se píše, že základní umělecké školy poskytují základní umělecké vzdělávání v jednotlivých uměleckých oborech, ale neposkytují stupeň vzdělání. To je celkem pochopitelné, neboť ZUŠ jsou elementy zájmového vzdělávání a jejich absolvování není podmínkou k přijetí na jinou uměleckou školu. To ovšem nijak nesnižuje jejich kvality ani jistou unikátnost, již mnoho jiných zemí nedisponuje.

Základní umělecké školy mohou zřizovat obor hudební, taneční, výtvarný a literárně – dramatický. Základní umělecké vzdělávání se člení na přípravné ročníky, 1. a 2. stupeň, studium s rozšířeným počtem vyučovacích hodin a studium pro dospělé. Cíle a obsahy vzdělávání vytvářejí základ pro rozvoj klíčových kompetencí a pro další vzdělávání na středních, případně vysokých školách s pedagogickým nebo uměleckým zaměřením.

Přípravné studium zahrnuje získávání, ověřování a rozvíjení předpokladů žáků a jejich zájmu o umělecké vzdělávání.

Vzdělávání na 1. stupni základního studia trvá sedm let a je zaměřeno na rozvíjení individuálních dispozic žáků.

Vzdělávání na 2. stupni základního studia trvá čtyři roky a zdůrazňuje praktické uplatňování získaných dovedností a hlubší rozvoj zájmu žáků.

⁴⁷ Česká republika: Organizační varianty a alternativní struktury [online], [cit. 23. března 2018]. Dostupné na World Wide Web: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisational-variations-and-alternative-structures-single-structure-education-7_cs.

Studium s rozšířeným počtem vyučovacích hodin je určeno žákům s vynikajícími studijními výsledky. Studium je rozsáhlejší, hlubší a obsahově náročnější.

Studium pro dospělé umožňuje zájemcům rozvoj v uměleckých oblastech v metodicky fundovaném prostředí v souladu s koncepcí celoživotního vzdělávání.

Cílem základního uměleckého vzdělávání je podle RVP ZUV⁴⁸:

- Utvářet a rozvíjet klíčové kompetence žáků, kultivovat tím jejich osobnost po stránce umělecké a motivovat je k celoživotnímu učení
- Poskytnout žákům základy vzdělání ve zvoleném uměleckém oboru s ohledem na jejich potřeby a možnosti
- Připravit žáky po odborné stránce pro vzdělávání ve středních a vyšších odborných školách uměleckého nebo pedagogického zaměření a na konzervatořích, případně pro studium na vysokých školách s uměleckým nebo pedagogickým zaměřením
- Motivovat žáky k učení a spolupráci vytvořením příznivého sociálního, emocionálního a pracovního klimatu

Kvalifikace pedagoga pro výuku HN v ZUŠ

Každý absolvent konzervatoře s titulem DiS. je plně kvalifikován pro výuku hudební nauky v základní umělecké škole. Po čtyřletém studiu hlavního oboru zakončeného maturitou čeká studenty dvouleté studium, jehož hlavní náplní je připravit absolventa na pedagogickou dráhu, kromě dráhy umělecké. Z pedagogicko-psychologických předmětů se jedná o následující:

Didaktika hudební nauky

Didaktika hudební výchovy

Přípravná hudební výchova

Pedagogika

Psychologie

⁴⁸ STÁREK, J. et al. *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání* [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2010, s. 13. [cit. 2015-07-06, 13:00 SEČ]. ISBN 978-80-87000-37-3. Dostupné na World Wide Web: <http://www.nuv.cz/file/176_1_1/>.

Dále mohou hudební nauku vyučovat absolventi vysokých škol s pedagogickým nebo uměleckým zaměřením. Jedná se zejména o pedagogické fakulty a akademie múzických umění.

3.6 Hudebně teoretické publikace

Podle publikace 200 let Pražské konzervatoře⁴⁹ přinesla instituce mnoho dobrého pro odbornou přípravu pedagogů a kvalitu výuky oborů hudební pedagogiky. Řada metodických příruček instrumentální hry a zpěvu a mnoho hudebně teoretických prací vzniklo od profesorů Pražské konzervatoře. S hudebně teoretickými pracemi začal již první ředitel Pražské konzervatoře Bedřich D. Weber (1766-1842). Je autorem první informační brožury o škole Das Konservatorium der Musik zu Prag. Josef Förster (1833-1907) napsal učebnici instrumentace a nauky o nástrojích, harmonii a kontrapunktu. Nejužívanější učebnicí harmonie a kontrapunktu byla publikace Františka Blažka, který vyučoval na Pražské konzervatoři 57 let. František Skuherský (1830-1892), dlouholetý pedagog a později i ředitel varhanické školy, je mnohými považován za zakladatele moderní nauky o harmonii.

Mezi nové učebnice užívané na Pražské konzervatoři po roce 1919 patří:

Adolf Cmíral

- Hudební pedagogika pro konzervatoře, hudební školy a soukromé studium
- Pedagogická psychologie I. díl
- Vychovatelství, základy logiky a didaktika, II. díl

Otakar Šín

- Všeobecná nauka o hudbě
- Úplná nauka o harmonii na základě melodie a rytmu, díl I.- III.
- Nauka o kontrapunktu, imitaci a fuze

⁴⁹ HALLOVÁ, M. *200 let Pražské konzervatoře*. Praha : Pražská konzervatoř, 2010. ISBN: 978-80-254-8463-0, s. 15 – 18.

Karel Boleslav Jirák

- Nauka o hudebních formách

Antonín Modr

- Hudební nástroje

Metod Doležil

- Intonace a elementární rytmus

Zdeněk Hůla

- Nauka o harmonii
- Nauka o kontrapunktu

Karel Janeček

- Základy moderní harmonie
- Hudební formy

Emil Hradecký

- Úvod do studia tonální harmonie

Jaroslav Kofroň

- Učebnice intonace
- Učebnice harmonie (vyšla posmrtně)

Vladimír Poš

- Nová intonace – Rytmus
- Sluchová analýza

Eduard Douša

- Stručný přehled vývoje hudby 20. století

Oldřich Semerák

- Kompoziční metody 20. století
- Nauka o hudebních formách

Miroslav Střelák

- Harmonizujeme lidovou píseň, I. a II. díl

V časopise Hudební výchova II. ročník z roku 1921 je uveden článek s názvem Populární všeobecná nauka o hudbě od Arnošta Krause.⁵⁰ Je přiblížením publikace stejnojmenného názvu od Antonína Hermana. Už sám název je téměř protikladem k postoji, který se o hudební nauce předává z generace na generaci. Hudební nauka dostala přívlastko nepopulární, podle mnoha autorů proto, že chybí schopní učitelé, kteří by učební látku dokázali podat zajímavě. Spis Populární hudební nauka je kniha o 195 stranách. Je rozdělena na pět částí:

- I. Základní nauka o hudbě
- II. Nauka o harmonii
- III. Polyfonní skladba
- IV. Nauka o formách
- V. Nauka o nástrojích

Nejpodrobněji je rozpracovaná část o elementární hudební teorii. Autor článku uvádí, že tato část může sloužit jako učebnice pro žáky hudebních škol. Pojednává o tónu, jeho vlastnostech, o tónové soustavě, notopisu, líniové osnově, klíčích atd. Jiné části jsou, dle autora článku, rozvláčné a málo názorné. Například část o rytmu, kde je zdlouhavě popsána přízvučná a nepřívzučná doba. Autor článku rozebírá jednotlivé části spisu a postihuje jejich silné a slabé stránky. Například stať o taktu, rytmu a synkopě měla být, podle Arnošta Krause, více rozpracována, než autor přikročil k pojmu takt. Stať o stupnicích je podána velmi podrobně a jasně. Pouze u církevních tónin chybí zmínka o plagálních stupnicích a umělých stupnicích moderních. Stať o intervalech je podle autora článku podána věcně a přehledně. Ostatní části „nauka o harmonii“, „polyfonní skladba“ a „nauka o formách“ jsou pouhým exkursem do této problematiky a podávají pouze základní poznatky o těchto hudebních disciplínách. Poslední část „nauka o nástrojích“ byla velmi cennou pomůckou při výuce, protože v české literatuře neexistoval spis tohoto charakteru. Autor článku vyzdvihuje, že autor publikace dokázal vždy nalézt nejdůležitější podstatu věci a kniha je napsána slohem jadrným, jasným a srozumitelným, až na některé

⁵⁰ KRAUS, A. Populární všeobecná nauka o hudbě. Hudební výchova, 1921, roč. II.

nezvyklé hudební termíny: stejnozvuké, náměrné, nebo některé nesprávné slovní obraty, např. vztahem na základní tón. Kniha je podle autora příspěvkem skutečnou populární naukou o hudbě, a navzdory uvedeným nedostatkům svému účelu zcela vyhovuje.

4 Didaktické pomůcky v hodinách HN v ZUŠ

4.1 Hudební činnosti a činnostní charakter hodin HN v ZUŠ

Vzdělávací obsah hodin HN v ZUŠ prošel dlouhým vývojem a vyznačuje se neustálým bojem za definování cílů předmětu. Poslední platné osnovy pro I. a II. cyklus lidových škol umění byly zavedeny od roku 1965/66. V řadách odborníků panovala názorová nejednota ve vymezení významu hudebního vzdělávání. Jedni chápali předmět jako čistě oddychový, jiní považovali hudební výchovu jako předmět naukový. Obsah byl definován podle toho, kterou z jeho složek považovali za nejdůležitější. Od 60. let dvacátého století se v hodinách hudební výchovy prosazuje důraz na aktivní hudební činnost (zpěv nebo poslech hudby) a výchovný cíl předmětu zůstává nezměněn. Hudební výchova je i nadále vnímána jako součást výchovy estetické, která přispívá k rozvoji všestranné a harmonické osobnosti.

Reformní snahy jsou založené na hudebně psychologických výzkumech, které na našem území započal již v prvním desetiletí 20. století František Čáda. Na základě psychologických výzkumů dětské hudebnosti pronikaly do české hudební pedagogiky snahy po tzv. činné škole, po dětské aktivitě. Jednalo se zejména o tvoření samostatných popěvků dětmi, rozvoj jejich rytmického citění a spontánnosti. Ve 30. letech dvacátého století navázal na výzkumy František Lýsek, který je plně rozvinul až po druhé světové válce. Teprve o čtvrt století později byly pokrokové snahy založené na výzkumech reflektovány také v hudebně výchovné praxi. Na počátku 20. století se česká hudební pedagogika nevyhnula vlivu německé hudební výchovy a později byla ovlivněna také hudebně výchovným systémem sovětským. Čeští hudební pedagogové však dokázali i přes nepříznivé okolnosti najít vlastní cestu pro vývoj českého moderního hudebního školství. Pokrokové snahy dokonce daly roku 1934 vzniknout Společnosti pro hudební výchovu v ČSR. V roce 1936 byl v Praze uskutečněn I. mezinárodní hudebně výchovný kongres a na naší půdě tak byly položeny základy pro pozdější Mezinárodní společnost pro hudební výchovu (ISME). Po roce 1990 došlo v českém vzdělávacím systému ke značným změnám. Současné reformní snahy reflektují nejnovější poznatky oboru a v hodinách hudební nauky je prosazováno rovnovážné zastoupení všech čtyř hudebních činností: pěvecké, poslechové, instrumentální a hudebně pohybové. Z hlediska uměleckého

rolišujeme tři základní hudební činnosti: tvorbu, činnosti interpretační a hudební percepci s apercpcí.⁵¹

4.2 Metody výuky v hodinách HN v ZUŠ

Metody výuky v hodinách hudební nauky závisí na zvyklostech a zkušenostech každého učitele. Současná pedagogická reforma se zasazuje o uplatňování progresivních výukových metod, mezi které náleží následující metody:

- a) simulační metoda – je založená na simulaci podmínek z reálného života
- b) situační metoda – je založena na aplikaci reálné situace do umělých podmínek (např. třída)
- c) projektové vyučování – je založeno na propojování souvislostí a poznatků z jednotlivých předmětů (má tzv. interdisciplinární a kroskurikulární charakter)
- d) výuka k řešení problémů – je založena na předložení problému, který žáci musejí vyřešit (uplatňuje se rozvoj kritického myšlení)
- e) kooperativní učení – je založeno na spolupráci heterogenních skupin (více nadaný žák pomáhá méně nadanému žákovi)
- f) zážitková pedagogika – je založena na vlastní zkušenosti, uplatňuje se propojení teorie a praxe

4.3 Historie a současnost didaktických pomůcek v hodinách HN v ZUŠ

V dokumentu ze 14.9.1937, který napsal hudební pedagog státní konzervatoře Adolf Cmíral se píše,⁵² že pro posluchače hudebně pedagogického oddělení je nutné, aby se z důvodu své vyučovací praxe seznámili s didaktickými pomůckami, které jsou používány

⁵¹ Problematice hudebních činností se dále věnují publikace:

SEDLÁK, F., Úvod do psychologie hudby I. Praha 1981.

SEDLÁK, F., Úvod do psychologie hudby II. Praha 1986.

SEDLÁK, F., Základy hudební psychologie. Praha 1990.

SEDLÁK, F. a H. VÁŇOVÁ. Hudební psychologie pro učitele. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2. 406 s.

⁵² CMÍRAL, A. Archiv pramenů Pražské konzervatoře.

v elementární hudební výchově. Adolf Cmíral několik let sbíral tyto pomůcky a v uvedeném dokumentu by je rád věnoval státní konzervatoři. Jeho cílem bylo vybudovat trvalou výstavu spojenou s archivem. Jedná se zejména o: diagramy, nástěnné tabule, obrazy, modely, knihy, hudebniny, příručky aj. Celá sbírka měla podat ucelený a přehledný obraz minulých i dnešních hudebně výchovných snah na školách hudebních i nehudebních zejména v naší zemi. Tento záměr však nebyl dostatečně podpořen, proto nedošlo k jeho realizaci.

Rektorát Státní konzervatoře v Praze dále vydal dne 7. 11. 1938 dokument, ve kterém uvádí:⁵³

- i. Dne 17. 11. 1938 se konala porada s činovníky Hudební Budče o zřízení Pěveckého klubu Hudební Budče, který bude cvičnou školou pro pedagogické oddělení. Dne 23. 11. 1938 bylo projednáno, aby byl Pěvecký klub doporučen žákyním škol pro ženskou povolání. Byly vypracovány podrobné osnovy tak, aby soustavnou hudební výchovou byly žákyně vzdělávány ve sborovém zpěvu, intonaci, v hudební teorii a v receptivních schopnostech.
- ii. V říjnu 1938 konali posluchači IV. ročníku praxi a hospitace s časovou dotací šest hodin týdně (místo obvyklých třech hodin týdně). Adolf Cmíral osobně navštívil ředitelství příslušných středních a odborných škol, aby s nimi projednal hospitační exkurse. Se všemi ředitelstvími bylo docíleno dohody. Vyučovací látka měla být připravena tak, aby posluchači měli možnost při hospitaci zhlédnout metodický postup práce na různých stupních. Hodiny měly být seskupeny tak, aby hudební předměty systematicky následovaly za sebou a tím by posluchači v krátké době zhlédli velký úsek práce.

V současné době jsou z didaktických pomůcek hojně používány audiovizuální a multimediální technologie, například online aplikace, webové portály, nahrávky, interaktivní tabule, rozhlasové pořady apod. Z tradičních didaktických pomůcek učitelé používají rytmické kartičky, kartičky na intervaly, hudební nástroje, klaviaturu, tabulky s notovou osnovou, tabuli s osnovou a křídly, boomwhackery, Orffův instrumentář, pracovní sešity, křížovky, doplňovačky, magnetickou tabulku, obrázky, drumbeny, zpěvníky, prezentace apod.

⁵³ Archiv pramenů Pražské konzervatoře.

V historii výuky hudební nauky bychom našli následující didaktické pomůcky, které učitelé používali pro výuku hudební nauky: ukazovátka, které mělo na konci notu, intonační tabule (ukáže se nota a zahraje se tón), nápěvková tabule, obrázky skladatelů, plakáty, úryvky partitur, učebnice hudební nauky a zpěvníky, magnetofon, gramofonové desky pro děti (např. Václav Neumann s Českou filharmonií, Ilja Hurník: Umění poslouchat, Benjamin Britten: Průvodce mladého člověka orchestrem), barevné tabule. Učebnicím hudební nauky se věnovali:

Luděk Zenkl – ABC hudební nauky

Věra Branislavová – Za písničkou (70. léta)

Věra Branislavová – Za písničkou ještě jinak (80. léta)

Jaroslava Neoralová – Mladí muzikanti I., II., III. + metodické příručky

Věra Grigová – Všeobecná hudební nauka

Antonín Dolinský – Hudební nauka I. a II.

Adolf Cmíral – Základní hudební pojmy

Václav Holzknicht a kol. – Člověk potřebuje hudbu

Metod Doležil – Intonace a elementární rytmus

Jaroslav Kofroň – Učebnice harmonie

Ctirad Kohoutek – Hudební kompozice

Dále uvádím současně dostupné pracovní sešity:

Miloš Nesvadba – Malované písničky 1

Miloš Nesvadba – Malované písničky 2

Vlasta Pospíšilová – Učíme se poslouchat 1

Vlasta Pospíšilová – Učíme se noty psát 2

Martin Vozar, Vlasta Pospíšilová – Učíme se noty znát

Dagmar Lisá – Hudební nauka pro malé i větší muzikanty 2 a kapitoly z dějin hudby

Dagmar Lisá – Hudební nauka pro malé i větší muzikanty 1

Martin Vozar - Příklady z hudební teorie

Petr Jistel, Jaroslav Koutský – My jsme malí muzikanti

Martin Vozar – Hudební výchova 1

Martin Vozar – Hudební výchova 2

Martin Vozar, Hana Šípková – Hudební nauka pro ZUŠ 1.ročník

Martin Vozar – Hudební nauka pro ZUŠ 2. ročník

Martin Vozar – Hudební nauka pro ZUŠ 3. ročník

Martin Vozar – Hudební nauka pro ZUŠ 4. ročník

Martin Vozar – Hudební nauka pro ZUŠ 5. ročník

Martin Vozar, Vlasta Pospíšilová – NOTOVNÍČEK

Martin Vozar – Hudební nauka 1

Martin Vozar – Hudební nauka 2

Martin Vozar – Hudební nauka 3

Martin Vozar – Hudební nauka 4

Martin Vozar – Hudební nauka 5

Miloš Nesvadba, Vlasta Pospíšilová, Martin Vozar – Pojd'me si hrát (pracovní sešit pro PHV)

Existovaly také televizní pořady pro školy. Některé z nich uvádím níže:

II. pololetí školního roku 1981/82⁵⁴

Jan Budík: Tajemství kouzelné skříňky

Jan Budík: Z muzikantské dílny

Jan Budík: Jak se hraje na kapelu

II. pololetí školního roku 1983/84⁵⁵

⁵⁴ Televizní vysílání pro školy (metodické listy k pořadům pro 1.-4. ročník na II. pololetí 1981/82. Praha : SPN, 1981.

Jan Budík: Jak se hraje na kapelu

I. pololetí školního roku 1984/85⁵⁶

Návštěva v lidové škole umění

Jan Budík: Tajemství kouzelné skříňky

Jan Budík: Jak se hraje pro víly

Jan Budík: Jak se hraje na kapelu

Z rozhlasových pořadů pro děti uvádím:

Program československého rozhlasu pro základní školy na II. pololetí 1982/83⁵⁷:

Program pro I. stupeň ZŠ – 1. ročník

Věra Bubeníčková: Zima a zimice

Věra Bubeníčková: Jaro se blíží

Věra Bubeníčková: Už je tady máj

Věra Bubeníčková: Zahrajte mi muzikanti

Věra Bubeníčková: S písničkou na prázdniny

Program pro I. stupeň ZŠ – 2. ročník

Vratislav Beránek: Vítr fouká do komína

Vratislav Beránek: Petrklíč – k jaru klíč

Vratislav Beránek: Půjdeme na nákup

Vratislav Beránek: Máji, zavoň kvítím

Vratislav Beránek: Na louce i v parku

⁵⁵ Televizní vysílání pro školy (metodické listy k pořadům pro 1.-4. ročník na II. pololetí 1983/84. Praha : SPN, 1983.

⁵⁶ Televizní vysílání pro školy (metodické listy k pořadům pro 1.-4. ročník na I. pololetí 1984/85. Praha : SPN, 1984.

⁵⁷ Program československého rozhlasu pro základní školy na II. pololetí 1982/83. Praha : SPN, 1982.

Program pro I. stupeň ZŠ – 3. ročník

Vratislav Beránek: Hudební úsměvy

Vratislav Beránek: Na jarním slunci

Vratislav Beránek: Preletěl sokol

Vratislav Beránek: Naše hudební slavnosti

Vratislav Beránek: Zavazadlo na prázdniny

Program pro I. stupeň ZŠ – 4. ročník

Miloslav Procházka a Jaroslav Herden: Jak písnička hledala štěstí

Jaroslav Herden: S kyticí v ruce

Jaroslav Herden: Na návsi u muziky

Jaroslav Herden: V zahradě

Jaroslav Herden: V novém kabátě

Jaroslav Herden: Na shledanou, čtvrtáci!

Program Československého rozhlasu pro II. stupeň základní školy na II. pololetí 1982 – 1983:

Program pro II. stupeň ZŠ

I. pololetí – autorem pořadů je Pavel Jurkovič

1. Hudba, kterou složil lid
2. Tance v proměnách staletí
3. V zámku a podzámčí
4. Ptačí zpěv a housle
5. Hrady a města

II. pololetí – autorem pořadů je Pavel Jurkovič

6. Umělec, vlast a společnost
7. Lidové písně národů

8. Z čeho se tvoří hudba
9. Zpěv rodné země
10. Umění a revoluce

Program československého rozhlasu pro základní školy na I. pololetí 1984/85⁵⁸:

Program pro I. stupeň ZŠ – 1. ročník

Věra Bubeníčková: Husičky pěkně šly řadou

Věra Bubeníčková: Padá listí, zlaté, rudé

Věra Bubeníčková: Každý zpívá, jak umí

Věra Bubeníčková: Je zima

Program pro I. stupeň ZŠ – 2. ročník

Pavel Jurkovič: Víte-li pak, jak sedláček

Pavel Jurkovič: Nic nedbám, jen když mám

Pavel Jurkovič: Zahrajte mi, muzikanti

Pavel Jurkovič: Bude zima, bude mráz

Pavel Jurkovič: Kalamajka

Program pro I. stupeň ZŠ – 3. ročník

Vratislav Beránek: Ticho – červená

Vratislav Beránek: Píseň domova

Vratislav Beránek: V dobré náladě

Vratislav Beránek: Malý hudební zeměpis

Vratislav Beránek: Tři kamarádi

Program pro I. stupeň ZŠ – 4. ročník

Jaroslav Herden: Podzimní obrázky

⁵⁸ Program československého rozhlasu pro základní školy na I. pololetí 1984/85. Praha : SPN, 1984.

Jaroslav Herden: Není valčík jako valčík

Jaroslav Herden: Není pochod jako pochod

Jaroslav Herden: Není píseň jako píseň

Jaroslav Herden: Hudba Smetanova

Program Československého rozhlasu pro II. stupeň základní školy na I. pololetí 1984/85:

Program pro II. stupeň ZŠ

Výběr skladeb pro školní fonotéku se řídil významnými událostmi roku. Soubor skladeb k deseti tématům byl vybrán ze všech učebnic pro II. stupeň a byl doplněn skladbami, které jsou tematicky vhodné. Hudba je vhodná jak pro práci v hodině, tak ke školním oslavám, besedám, pro reprodukci ve školním rozhlase apod. Každý pořad přináší tři skladby rozdílného charakteru. První částí pořadu je lidová nebo umělá píseň. Druhá část obsahuje jednodušší orchestrální skladbu. Podle Vratislava Beránka může sloužit jako úvod ke školní slavnosti, k besedě, případně může vytvořit náladovou kulisu nebo hudební předěly k pásmu veršů, k četbě a vyprávění. Ve třetí části je skladba nejzávažnějšího charakteru. Je určena pro soustředěný poslech a detailnější práci v hodině. Aktivní poslech by měl vést k plnému hudebnímu prožitku a k pochopení hlavní myšlenky skladby. Jde o skladbu z oblasti vážné hudby, tj. o skladbu symfonickou, komorní nebo o část závažnější vokální formy.

Zbraně pro mír

Hudba přátel

Hudba domova

Zimní zábavy

Předehra socialismu

Program Československého rozhlasu na I. pololetí školního roku 1986/87⁵⁹:

Program pro I. stupeň ZŠ – 1. ročník

Juraj Hatrík: Pan Zvukolap a trpaslouškové – příběh první

Juraj Hatrík: Pan Zvukolap a trpaslouškové – příběh druhý

⁵⁹ Program československého rozhlasu pro základní školy na I. pololetí 1986/87. Praha : SPN, 1986.

Juraj Hatrík: Pan Zvukolap a trpaslouškové – příběh třetí

Juraj Hatrík: Pan Zvukolap a trpaslouškové – příběh čtvrtý

Juraj Hatrík: Pan Zvukolap a trpaslouškové – příběh pátý

Program pro I. stupeň ZŠ – 2. ročník

Vladimíra Lukařová: Začíná buben

Vladimíra Lukařová: Jablíčka jako med

Vladimíra Lukařová: Deštivý den

Vladimíra Lukařová: Pohádka vánoční

Vladimíra Lukařová: Já do lesa nepojedu

Program pro I. stupeň ZŠ – 3. ročník

Olga Ježková: Hrajeme si s písničkou

Olga Ježková: Vlaštovčí písničky

Vratislav Beránek: Malý hudební zeměpis

Vratislav Beránek: Hudba k černé hodince

Vratislav Beránek: Hudební úsměvy

Program pro I. stupeň ZŠ – 4. ročník

Jaroslav Herden: Škola bez písničky

Jaroslav Herden: K tanci a poslechu

Jaroslav Herden: Slavnosti

Jaroslav Herden: Hudba na jevišti

Jaroslav Herden: Pražské proměny

Program Československého rozhlasu pro II. stupeň základní školy na I. pololetí 1986/87:

Program pro II. stupeň ZŠ

Hudba z dávné doby

Když se řekne klasický

V království malých forem

Dva protiklady

Z operního jeviště

Jako příklad rozhlasového pořadu pro děti jsem vybrala téma *K tanci a poslechu*⁶⁰ od Jaroslava Herdena. Cílem pořadu je seznámit dětského posluchače s jednoduchou hudbou pro zábavu a složitější hudbou na koncertním pódiu. Nejdříve si děti zazpívají lidovou píseň *A hdepa ste šický*, houpavá melodie a chodské nářečí by měly napovědět o prostředí, kde se zpívá. Následně si děti zazpívají další lidovou píseň *Dyby byla kosa*, která pochází z Moravy. Žáci se dovědí, že hudební skladatelé se často nechali inspirovat lidovou hudbou, která byla vhodná spíše pro domácí koncerty. Pro ty na pódiu musela dostat píseň jinou podobu. Jako příklad zazní *Slovanský tanec č. 4, Tempo di Minuetto* od Antonína Dvořáka. Z hudebně výrazových prostředků je dán důraz na hybnost, která je daná tempem, rytmem a taktem. Děti se naučí, že volné tempo a málo členěný rytmus vyvolávají pocity klidu, vážnosti nebo zármutku, naopak živé tempo a bohatě členěný rytmus mohou zprostředkovat vzrušení, naději i hněv. Učitel udává pohybově kontrastní situace hrou na bicí nástroje. Aby žáci získali osobní zkušenost, představí si píseň ve třídobém taktu. Někteří taktují, jiní mohou vytleskávat nebo na jednom tónu vyťukávat její rytmus. Ostatní hodnotí vhodné tempo pro určitou náladu. Učitel nakreslí a vystřihne tři čtverečky po dvou notách osminových spojených trámcem a tři čtverečky s notou čtvrt'ovou. Dále ze čtverečků děti skládají dva třídobé takty a hledají možné rytmické variace. Některé kombinace může učitel zapsat na tabuli, žáci si je mohou zapsat do sešitů či zazpívat nebo zahrát. Další možností je, že dva žáci zahrají odlišné rytmické modely současně na různé nástroje (např. bubínek a metalofon).

⁶⁰ Program československého rozhlasu pro základní školy na I. pololetí 1986/87. Praha : SPN, 1986, s. 159.

5 Organizace výzkumu

Aplikační část práce je založena na výzkumu empirickém (metody prognostické – rozhovor, dotazník, pozorování), který prostřednictvím empirických metod zkoumá konkrétní jevy hudebně výchovné praxe; na výzkumu ex post facto, který zjišťuje příčiny a okolnosti existence jevů a na výzkumu terénním (zejména pozorování hodin hudební nauky v základní umělecké škole, dotazník realizovaný se studenty Pražské konzervatoře). Předmětem aplikační části práce je zkoumání současného stavu výuky hudební nauky na základních uměleckých školách a cílem práce je zmapovat historický vývoj výuky hudební nauky a naznačit možné cesty k jejímu zkvalitnění.

Hypotézy vycházejí z dotazníkového šetření, které jsem uskutečnila s učiteli hudební nauky na základních uměleckých školách a se studenty 5. a 6. ročníků Pražské konzervatoře:

Při výuce hudební nauky nejsou dostatečně aplikovány progresivní výukové metody.

Úspěšnost pedagogické praxe při výuce hudební nauky na základních uměleckých školách je založena zejména na kvalitní přípravě učitelů hudební nauky.

5.1 Předvýzkum a vlastní výzkumná fáze

Práce na realizaci výzkumného záměru započala na podzim 2015, kdy jsem uskutečnila předvýzkum prostřednictvím dotazníkového šetření. V rámci předvýzkumu bylo rozesláno cca 10 dotazníků učitelům hudební nauky na základních uměleckých školách a bylo zjištěno, že při konstrukci výzkumného nástroje nedošlo k chybám v oblasti jazykové a odborné. Z formálního hlediska jsem zjistila, že je třeba v dotazníku uvést kontakt dotazované osoby, aby mohla adresáty kontaktovat v případě potřeby doplnění informací. Na základě předvýzkumu bylo následně rozesláno 87 dotazníků do 14 krajů České republiky. Náhodně jsem vybrala základní umělecké školy ze školského rejstříku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Rozeslání dotazníků proběhlo v období leden–červen 2016. Z 87 dotazníků se jich vrátilo 8, návratnost tedy byla 9%. Fáze rozesílání dotazníků byly následující:

15. 1. 2016

Kraj Hlavní město Praha

Praha 1 ZUŠ Biskupská

Praha 2 ZUŠ Ilji Hurníka

Praha 3 ZUŠ Štítného

Praha 4 ZUŠ Praha 4 – Nusle

Praha 5 ZUŠ Košíře

Praha 6 ZUŠ Nad Alejí

Praha 7 ZUŠ Šimáčkova

Praha 8 ZUŠ Klapkova

Praha 9 ZUŠ Marie Podvalové

Praha 10 ZUŠ Bajkalská

22. 5. 2016

Středočeský kraj

ZUŠ Josefa Suka Benešov

ZUŠ Václava Talicha Beroun

ZUŠ Buštěhrad Kladno

ZUŠ Český Brod

ZUŠ Kutná Hora

ZUŠ Kralupy nad Vltavou

ZUŠ Mladá Boleslav

ZUŠ Poděbrady

ZUŠ Brandýs nad Labem – Stará Boleslav

ZUŠ Roztoky

ZUŠ Antonína Dvořáka

ZUŠ Rakovník

Jihočeský kraj

ZUŠ České Budějovice

ZUŠ Český Krumlov

ZUŠ Třeboň

ZUŠ Milevsko

ZUŠ Prachatice

ZUŠ Blatná

ZUŠ Oskara Nedbala

25. 5. 2016

Plzeňský kraj

ZUŠ Horšovský Týn

ZUŠ Josefa Kličky Klatovy

ZUŠ Bedřicha Smetany

ZUŠ Přeštice

ZUŠ Plasy

ZUŠ Rokycany

ZUŠ Tachov

Karlovarský kraj

ZUŠ Fryderyka Chopina Mariánské Lázně

ZUŠ Járy Cimrmana

ZUŠ Antonína Dvořáka

ZUŠ Sokolov

26. 5. 2016

Ústecký kraj

ZUŠ Česká Kamenice

ZUŠ T.G. Masaryka

ZUŠ Litoměřice

ZUŠ Žatec

ZUŠ Most

ZUŠ Teplice

ZUŠ Evy Randové Ústí nad Labem

29. 5. 2016

Liberecký kraj

ZUŠ Nový Bor

ZUŠ Jablonec nad Nisou

ZŠ a ZUŠ Jablonné v Podještědí

ZUŠ Semily

Královehradecký kraj

BONI PUERI – ZUŠ Hradec Králové

ZUŠ J.B. Foerster a Jičín

ZUŠ Broumov

ZUŠ Rychnov nad Kněžnou

ZUŠ Karla Halíře Vrchlabí

Pardubický kraj

ZUŠ Chrudim

ZUŠ Pardubice

ZUŠ Bohuslava Martinů

ZUŠ Choceň

Kraj Vysočina

ZUŠ Chotěboř

ZUŠ Polná

ZUŠ Gustava Mahlera Humpolec

ZUŠ Třebíč

ZUŠ Velké Meziříčí

1. 6. 2016

Jihomoravský kraj

ZUŠ Blansko

ZUŠ Vítězslavy Kaprálové Brno

ZUŠ Alfonse Muchy Ivančice

ZUŠ Mikulov

ZUŠ Veselí nad Moravou

ZUŠ Vyškov

ZUŠ Znojmo

Olomoucký kraj

ZUŠ Franze Schuberta

ZUŠ Campanella Olomouc

ZUŠ Vladimíra Ambrose Prostějov

ZUŠ Bedřicha Kozánka

ZUŠ Zábřeh

5. 6. 2016

Zlínský kraj

ZUŠ Kroměříž

ZUŠ Uherské Hradiště

ZUŠ Vsetín

ZUŠ Luhačovice

Moravskoslezský kraj

ZUŠ Bruntál

ZUŠ Leoše Janáčka Frýdlant

ZUŠ Bohuslava Martinů

ZUŠ Nový Jičín

ZUŠ Hradec nad Moravicí

ZUŠ Eduarda Marhuly

Z faktografických informací mě zajímal věk a pohlaví učitele hudební nauky a počet let praxe učitele, který dotazník vyplňuje. Po stránce obsahové jsem se dotazovala na pedagogickou reformu, kterou současné školství v České republice prochází. Ptala jsem se na názor dopadu pedagogické reformy na současný stav výuky hudební nauky. Jsem si vědoma faktu, že skutečný dopad pedagogické reformy na současný stav školství nemůže být plně posouzen v době, kdy reforma stále probíhá. Dotazované osoby odpovídaly na otázky související s proměnou obsahu a metod výuky hudební nauky na základních uměleckých školách. V dotazníku jsem se také ptala na zastoupení všech čtyř hudebních činností (poslechové, pohybové, vokální a instrumentální), na používané didaktické pomůcky, využití multimediálních technologií, nebo na míru aktivity žáků a jejich zapojení do edukačního procesu. Pro názornost uvádím plné znění dotazníku.

Dotazník pro učitele HN v ZUŠ

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

hudební nauka se stala v základním uměleckém vzdělávání popelkou v pozitivním i negativním slova smyslu. Na jedné straně se bez ní neobejdeme a na straně druhé vypadá jako jeden z předmětů, na který se žáci v ZUŠ příliš netěší. Cílem výzkumu je zjistit současný stav zkoumané problematiky a navrhnout náměty, které by atraktivitu hudební nauky zvýšily, aby nebyla popelkou z donucení, ale popelkou, která je příjemná, atraktivní, plná inspirace a nevšedních nápadů na cestě za objevováním hudby a jejích tajů.

Dovolte mi, abych se představila. Jmenuji se Jaroslava Lojdová a jsem doktorandkou na Katedře hudební výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze v oboru Hudební teorie a pedagogika. V současné době pracuji na disertační práci, která se zabývá odrazem RVP ZUV v českém základním uměleckém vzdělávání. Budu velmi ráda, pokud přijmete mé pozvání ke spolupráci na výzkumné části disertační práce vyplněním tohoto dotazníku.

Vyplnění dotazníku Vám zabere maximálně 10 minut. Prosím, abyste jednotlivé položky vyplňovali pravdivě a samostatně. Plánuji také uskutečnit rozhovory a pozorování přímo v ZUŠ. Pokud bych Vás mohla o rozhovor, nebo o návštěvu ve Vaší ZUŠ požádat, uveďte, prosím, tuto skutečnost na konci dotazníku. Ráda bych Vás ujistila, že Vámi poskytnuté odpovědi budou použity výhradně pro výzkumné účely disertační práce s názvem *Odras RVP ZUV v českém základním uměleckém vzdělávání*.

Děkuji Vám za čas i Vaše cenné zkušenosti.

Se srdečným pozdravem
a s poděkováním

Mgr. Jaroslava Lojdová

jlojdova@centrum.cz

V Praze dne 2. 10. 2015

Poznámka k vyplnění dotazníku:

U otevřených otázek (1,6) máte v odpovědích naprostou volnost. U polouzavřených otázek (2,3,7,9) prosím vyberte pravdivější možnost a podle potřeby doplňte vlastním komentářem. U uzavřených otázek (4,5,8) je dán výčet položek. Prosím tedy, abyste vybrali nejpravdivější možnost z uvedené nabídky. Pokud se vyskytne skutečnost, která není v dotazníku uvedena, prosím o její doplnění v komentáři k otázce.

Děkuji Vám za spolupráci a přeji Vám mnoho pedagogických úspěchů!

S pozdravem

Mgr. Jaroslava Lojdová

Místo, ve kterém se Vaše ZUŠ nachází:

Počet let praxe učitele HN, který dotazník vyplňuje:

Pohlaví učitele HN, který dotazník vyplňuje*: žena – muž

Věk učitele HN, který dotazník vyplňuje:

1. Jaké změny, podle Vašeho názoru, přinesla **pedagogická reforma** základního uměleckého vzdělávání v České republice?
2. Změnil se, podle Vašeho názoru, **obsah hodin** HN v ZUŠ z pohledu vzdělávacích a výchovných cílů?
 - a) ano
 - b) ne

Pokud ano, uveďte jak.

3. Změnily se, podle Vašeho názoru, **metody výuky** v hodinách HN v ZUŠ?

a) ano

b) ne

Pokud ano, uveďte jak.

4. Používáte v hodinách HN v ZUŠ některou z následujících **progresivních výukových metod**?

g) simulační metoda

h) situační metoda

i) projektové vyučování

j) výuka k řešení problémů

k) kooperativní učení

l) zážitková pedagogika

5. Jaké **činnosti** převážně uplatňujete v hodinách HN v ZUŠ?

a) poslechové

b) pohybové

c) vokální

d) instrumentální

6. Jaké používáte v hodinách HN v ZUŠ **didaktické pomůcky**?

7. Používáte **audiovizuální pomůcky**, nebo **multimediální technologie**?

- a) ano
- b) ne

Pokud ano, uveďte, v čem spatřujete jejich přínos.

8. Na výuku HN v ZUŠ se jako učitel:

- a) velmi těším
- b) docela těším
- c) příliš netěším
- d) vůbec netěším

9. Jak byste zhodnotil/a **průběh hodin HN** ve Vaší základní umělecké škole z pohledu **aktivity žáků**?

- a) žáci se aktivně zapojují do edukačního procesu a jsou dostatečně motivováni
- b) žáci jsou docela aktivní a dostatečně motivováni
- c) žáci se příliš do edukačního procesu nezapojují
- d) žáci jsou poměrně pasivní s nízkou úrovní vnitřní motivace

Pokud se žáci aktivně zapojují do edukačního procesu a jsou dostatečně motivováni (možnost a), uveďte, jakým způsobem obohacují hodiny HN ve Vaší ZUŠ.

Chci **rozšířit spolupráci** na výzkumném záměru o:

- a) osobní rozhovor
- b) návštěvu výzkumného pracovníka v ZUŠ

*nehodící se škrtněte

Respondenti měli možnost uvést, zda chtějí rozšířit spolupráci na výzkumném záměru o hospitaci v hodinách hudební nauky. Základní umělecká škola Ilji Hurníka z Prahy 2 vyjádřila ochotu participovat na rozšířené spolupráci návštěvou základní umělecké školy a osobním rozhovorem. Dne 25.5.2016 jsem zhlédla dvě hodiny hudební nauky a následně uskutečnila polouzavřené interview, které koncepčně navazovalo na dotazník i zhlédnuté hodiny. Následně uvádím popis terénních zápisků.

V dubnu 2017 jsem navštívila Pražskou konzervatoř za účelem provedení výzkumu se studenty 5. a 6. ročníků. Dotazník koncepčně vycházel z dotazníku poslaného učitelům hudební nauky. Záměrem bylo postihnout stejnou problematiku z pohledu budoucích učitelů hudební nauky. Rozdala jsem za administrativní podpory tamního pedagoga Alexandrose Charalambidise 37 dotazníků a všechny se vrátily zpět, návratnost tedy byla 100 %. Domnívám se, že důvodem vysoké návratnosti byl osobní kontakt s respondenty. Dotazník je ve srovnání s dotazníkem pro učitele hudební nauky kratší, obsahuje šest položek, jeho vyplnění trvalo cca 10 minut. Z kontaktních otázek mě zajímal zejména studijní obor, ročník, pohlaví a věk studenta. V dotazníku byly dvě otázky uzavřené, jedna polouzavřená a tři otevřené. Pro názornost uvádím plné znění dotazníku.

DOTAZNÍK

pro studenty Pražské konzervatoře

studijní obor:

ročník:

pohlaví: muž – žena*

věk:

1. Mám zájem o výuku hudební nauky na základních uměleckých školách (ZUŠ):
 - a. Ano
 - b. Ne

2. Myslím si, že odborná příprava v oblasti hudební teorie je na Pražské konzervatoři dostačující pro výuku hudební nauky na ZUŠ:
 - a. Ano
 - b. Ne

3. Na čem, podle Vás, nejvíce záleží úspěšnost pedagogické praxe při výuce hudební nauky na ZUŠ?

4. Je, podle Vás, hudební teorie na Pražské konzervatoři vyučovaná moderními výukovými metodami?
 - a. Ano. Jak?

 - b. Ne. Jak?

5. Z hudební teorie bych si přál/a zařadit následující oblasti do výuky na Pražské konzervatoři:

6. Co by, podle Vás, přispělo k tomu, aby se žáci na ZUŠ rádi učili hudební nauku?

*nehodící se škrtněte

5.2 Pozorování v Základní umělecké škole Ilji Hurníka

Dne 25. 5. 2016 jsem se zúčastnila pozorování v Základní umělecké škole Ilji Hurníka v Praze 2. Měla jsem příležitost zhlédnout dvě hodiny hudební nauky a ověřit si stanovené hypotézy v praxi. Pozorování není hlavní výzkumnou metodou, slouží tedy jako upřesnění výsledků dotazníkového šetření a následného rozhovoru.

2.ročník

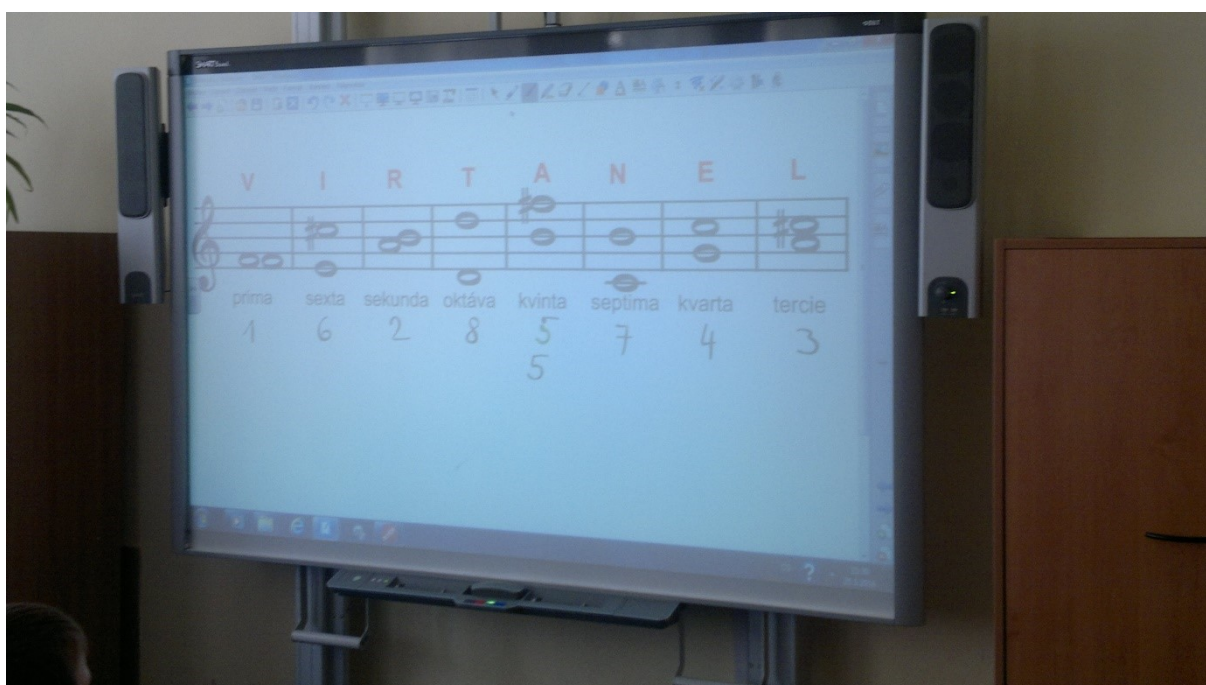
První hodina začala v 15:20, jednalo se o žáky druhého ročníku. Výuky se zúčastnilo devět žáků, dva z nich přišli pozdě, ale tato skutečnost nenarušila průběh hodiny. Tématem hodiny byly základní intervaly a cílem hodiny bylo procvičit tyto intervaly, zopakovat durové stupnice a připravit se na test v příští hodině.

V samém úvodu hodiny si žáci zopakovali píseň o durových stupnicích. V této fázi hodiny jsem ocenila kreativitu učitelky, která píseň složila a připravila si tak vhodný didaktický materiál pro snazší zapamatování křížků a béček. Intervaly nebyly zcela novou tematikou, žáci se s nimi prostřednictvím nápěvkové metody seznámili již v průběhu druhého pololetí. Na každý základní interval se naučili píseň, která se stala oporou pro rozpoznání intervalu buď zcela samostatně, nebo v jiném hudebním kontextu.

Obě hodiny probíhaly téměř výhradně frontální výukou s použitím interaktivní tabule. Výhodou této multimediální didaktické pomůcky je možnost interaktivního zapojení žáků v průběhu výuky. Mohou prostřednictvím metody „pokus-omyl“ získat bezprostřední zkušenost s hudebním obsahem. V moderním pojetí bychom tento přístup mohli nazvat zážitkovou pedagogikou. Interaktivní tabule může sloužit jako médium pro přenos audiovizuálního záznamu, audio nebo vizuálního záznamu, nebo jako platforma pro

experimentování. Učitelka absolvovala dvě školení pro práci s interaktivní tabulí a většinu materiálů si připravila sama. Pracovala s programem SMART notebook.

Během hodiny, kterou jsem zhlédla, se žáci učili přiřazovat vzdálenost intervalu a jeho název (4 – kvarta) a rozpoznat intervaly sluchovou analýzou na základě znalosti opěrných písní. Po předchozí fázi hodiny, která byla poměrně jednoduchá, mě překvapil úkol, kdy žáci podle zahraného intervalu psali pořadí písmen nad intervaly, které měli v notopisu na interaktivní tabuli, a pozpátku jim měla vyjít tajenka (slovo INTERVAL). Z profesního hlediska hodnotím tento úkol nad rámec schopností žáků, sluchová analýza je velmi náročná a vyžaduje náročnější myšlenkové operace. Výsledek úkolu odpovídal mému očekávání, nikdo z žáků nebyl schopen úkol splnit podle zadání.

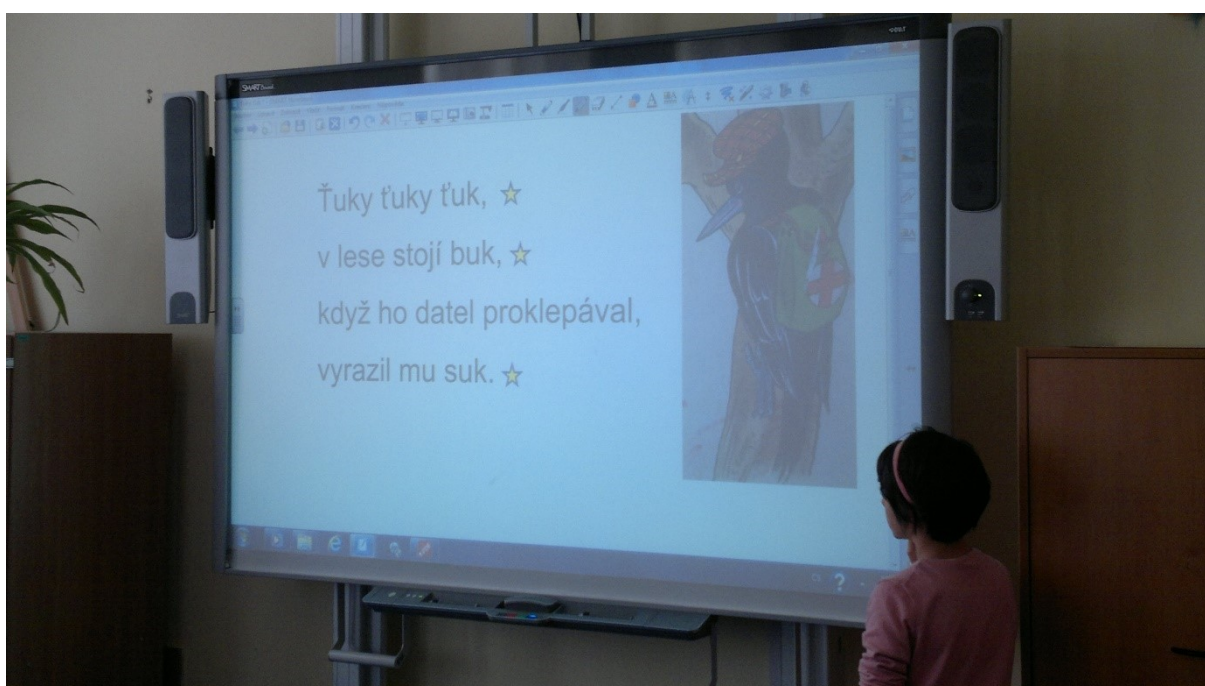

Obr. 3 Ukázka zadaného úkolu na procvičení základních intervalů

V rámci přípravy na test si žáci sedli do kroužku na koberec a opakovali předznamenání a názvy stupnic. Učitelka střídavě házela žákům míček a zadávala úkoly podle následujících schémat:

1. Učitelka: Stupnice F dur Žák: 1b
2. Učitelka: 2# Žák: Stupnice D dur

V další fázi hodiny se děti učily novou píseň. Podle následného rozhovoru s paní učitelkou jsem se dověděla, že zpívání písní je odpočinkovou částí hodiny, nevede tedy primárně k rozvoji pěveckých dovedností. Z průběhu hodiny jsem zcela nepoznala, zda děti píseň již znají, nebo ne. Podle mého očekávání se jednalo o píseň novou, kterou se žáci měli naučit za stálého hraní a opakování učitelkou. Nejednalo se tedy ani o imitaci běžného typu, spíše o nácvik poslechem. Byla jsem mile překvapena, jak hezky žáci doprovázeli písně hrou na Orffovy nástroje. K tomu vedl jednoduchý prostředek: v textu písně na interaktivní tabuli učitelka označila hvězdičkou a emotikony místa, kde měly jednotlivé nástrojové skupiny hrát (převážně ozvučná dřívka, bubínky a triangly).

Obr. 4 Ukázka práce s interaktivní tabulí během hodiny hudební nauky

Závěr hodiny patřil poslechu skladby od Antonína Dvořáka, kterému se žáci věnovali v průběhu druhého pololetí. Děti měly podle poslechu určit název skladby. Slyšela jsem následující náměty: les, louka, ohnivý pták, brouci tančí na louce. Při následném rozhovoru jsem zjistila, že učitelka očekávala spíše určení charakteru hudby, jejího tanečního rázu (jednalo se o polku). Ani tento úkol nebyl, podle mého názoru, správně metodicky uchopen – chybělo přesné zadání očekávaného úkolu před poslechem a po poslechu nezazněl původní název skladby. Neproběhla ani fáze reflexe, kdy by žáci měli vysvětlit, proč

zvolili uvedený název skladby. V samém závěru hodiny si pak děti zazpívaly píseň Spadl buben.

Obr. 5 Motivační nástěnka o Antonínu Dvořákovi

Jako silné stránky hodiny hodnotím zastoupení tří typů hudebních činností – poslechových, vokálních, instrumentálních. Po rozhovoru s učitelkou jsem se dověděla, že v hodinách zcela chybí hudebně pohybové činnosti. To odpovídalo mé domněnce, že jak ve všeobecném, tak v odborném hudebním vzdělávání je tato činnost nejméně zastoupena. Jsem ovšem přesvědčena, že neprávem, neboť je to prostředek, který umožňuje prožívat hudební obsah hlouběji a intenzivněji.

Dále jsem ocenila, že děti byly vedeny k řešení problémů, a to navzdory skutečnosti, že ve většině případů byla tato metoda použita nevhodně. Učitelka totiž přecenila vědomosti, schopnosti i dovednosti žáků, a pokud si žáci s něčím neuměli poradit, splnila úkol za ně.

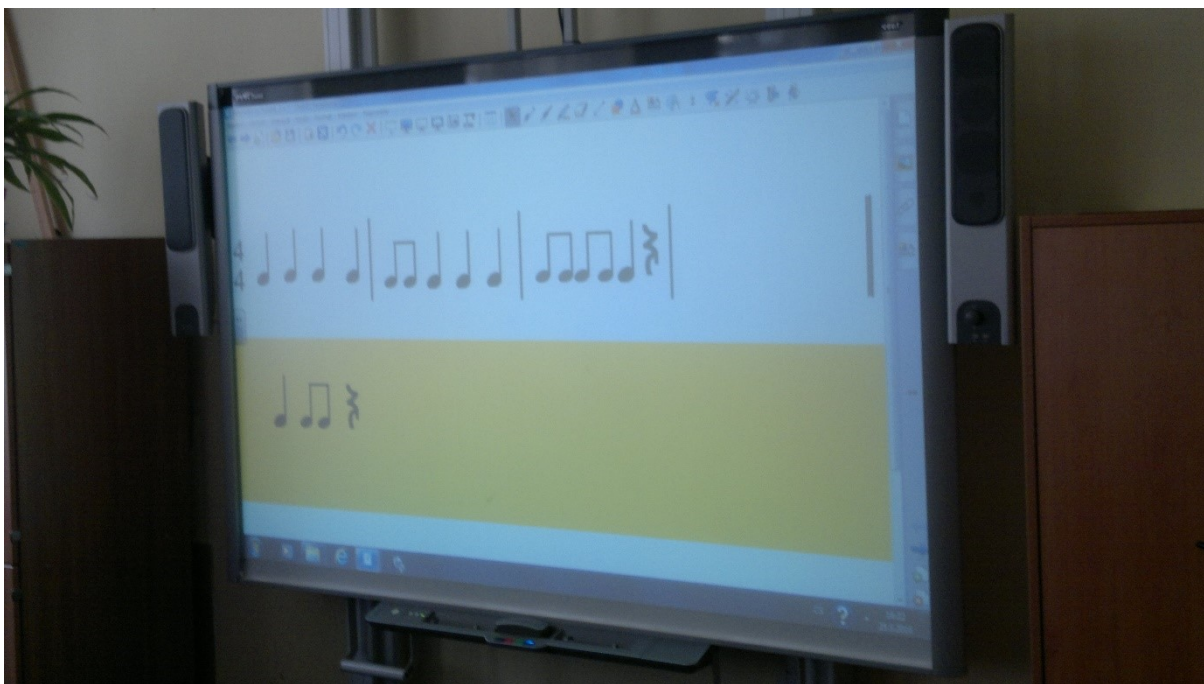
Za zmínku také stojí přínos učitelky do hodin hudební nauky ve smyslu tvorby vlastních didaktických materiálů.

Jako slabé stránky hodnotím nízkou úroveň promyšlenosti didaktického postupu. Ověřila jsem si v praxi, že mnohdy otázka Jak? je důležitější, než otázka Co? Učitelka neměla jasně stanovený cíl hodiny, což se v průběhu celé hodiny projevilo. Překvapilo mě, že žáci

druhého ročníku neuměli na konci roku přiřadit vzdálenost a název intervalu (5 – kvinta). Na základě tohoto poznatku ze začátku hodiny bych zcela změnila obsah i metody následné fáze vyučovací jednotky.

1. ročník

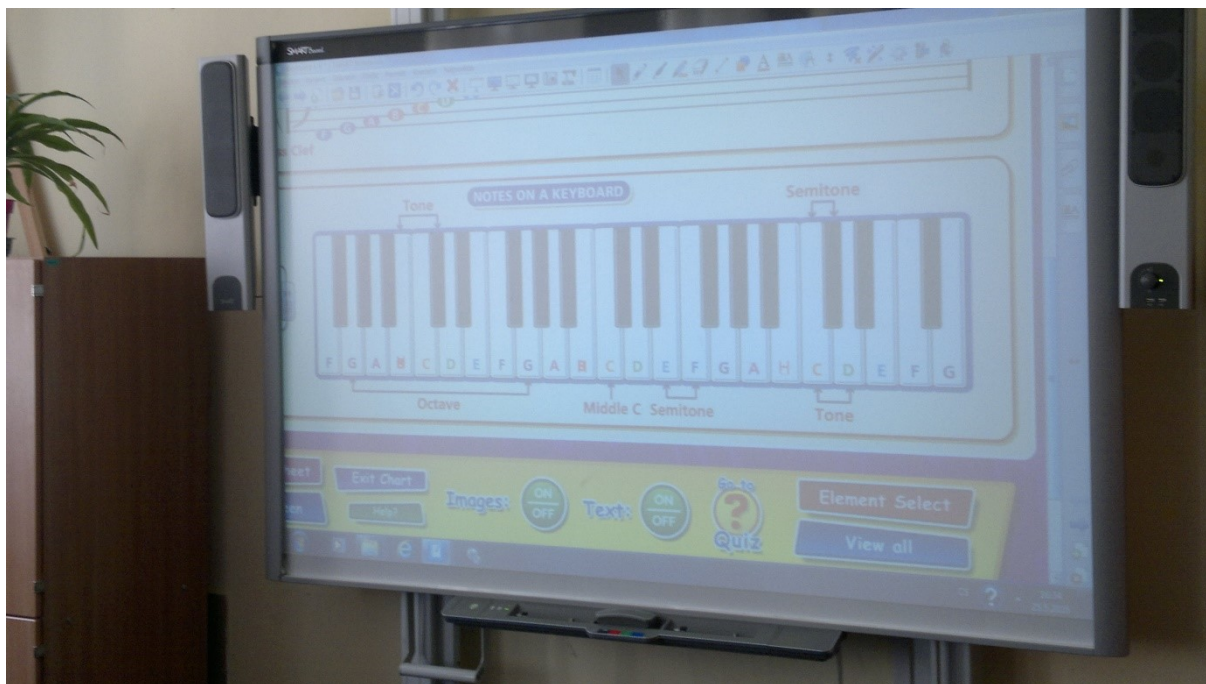
Druhá hodina začala v 16:15. Hodiny se zúčastnilo 13 žáků, jeden z nich přišel pozdě, ale tato skutečnost začátek hodiny nenarušila. Tématem hodiny byly půltóny. Jednalo se o půltóny viditelné na klaviatuře mezi dvěma sousedními bílými klávesami, tedy bez přítomnosti kláves černých. V úvodu hodiny si děti zazpívaly píseň za doprovodu Orffových nástrojů. V následující fázi procvičovaly složení 4/4 taktu na interaktivní tabuli. Do volných taktů měli libovolně doplňovat noty a pomlky (čtvrt'ová nota, dvě osminové noty, čtvrt'ová pomlka). Na tento úkol měli žáci dva pracovní listy, u obou dvou procvičovali 4/4 takt. Jak jsem se dověděla z následného rozhovoru, žáci znali i jiné základní takty (2/4, 3/4). V této fázi hodiny by tedy bylo vhodné jiné takty procvičit. V následné aktivitě žáci vytleskávali takty, které předtím vyplnili různými rytmickými hodnotami, a to hromadně i ve skupinkách.

Obr. 6 Ukázka procvičování 4/4 taktu

Novou látku učitelka demonstrovala na klaviatuře na interaktivní tabuli v programu Musical notes. Děti měly zahrát půltóny pouze na bílých klávesách. Byla jsem trochu

překvapená, že neznaly názvy oktáv. Díky pozdní odpolední výuce bylo také znát únavu žáků, která se projevila v nepozornosti. Byla jsem zvědavá, jak si paní učitelka s tímto jevem poradí. Obsah ani průběh hodiny však těmto okolnostem (pozdní odpolední hodina, únava žáků, nová látka) přizpůsobeny nebyly.

Obr. 7 Ukázka práce s programem Musical notes

Dále proběhla demonstrace nové látky na stupnici C dur. Učitelka hrála stupnici a žáci vyznačovali půltóny na bílých klávesách (e-f, h-c). Děti dostaly malé papírové klaviatury, které si nalepily do sešitů, barevně vyznačily černé klávesy a označily probírané půltóny. Následovala písnička o krokodýlovi, kterou se děti naučily minulou hodinu. Píseň doprovázeli hrou na Orffovy nástroje, text byl doplněn hvězdičkami a emotikony, aby žáci věděli, kdy mají hrát.

V poslední fázi hodiny děti poslouchaly Arabesku od hudebního skladatele Clauda Debussyho. Nejdříve se učitelka zeptala, co je abstraktní obraz. Nikdo z žáků neodpověděl. Na interaktivní tabuli tedy ukázala několik abstraktních obrazů a zadala následující úkol: jeden žák bude představovat obraz a druhý žák bude malíř, tedy jeho tvůrce. Nebyl však zřejmý cíl této činnosti a učitelka mi jej v následném rozhovoru nedokázala vysvětlit. Očekávala bych např. představení skladatele, vysvětlení pojmu impresionismus – jednalo

5.3 Rešerše literatury a návštěvy archívu Pražské konzervatoře

Již před samotnou fází výzkumu jsem hledala literaturu, která by tematicky odpovídala obsahu mé disertační práce. Výsledkem bádání byl poznatek, že doposud nebyla sepsána taková práce, jež by uvedenou tematiku zpracovávala v širších souvislostech. V počátečním stadiu výzkumu jsem tedy pracovala s následující literaturou.

GREGOR, Vladimír a Tibor SEDLICKÝ. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1. vyd. Praha : Supraphon, 1973.

KOHOUTEK, C. *Hudební kompozice*. Praha : Supraphon, 1989.

NĚMEČEK, J. *Nástin české hudby XVIII. století*. 1. vyd. Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955.

STUHLÍKOVÁ, Iva a Tomáš JANÍK et al. *Oborové didaktiky: vývoj – stav – perspektivy*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7769-0.

STÁREK, Jiří et al. *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. ISBN 978-80-87000-37-3. Dostupné na World Wide Web: <http://www.nuv.cz/file/176_1_1/>.

Pedagogická orientace

Po návštěvě Pražské konzervatoře na podzim 2016 jsem zjistila, že v archivu Pražské konzervatoře je mnoho cenných literárních zdrojů, informací a dobových pramenů, které jsou pro kvalifikační práci *Odras RVP ZUV v českém základním uměleckém vzdělávání* významné. Proto jsem navštěvovala archiv v období říjen 2016 – duben 2017.

6 Výsledky výzkumu

6.1 Výsledky dotazníkové šetření uskutečněného s učiteli hudební nauky

Z dotazníkového šetření uskutečněného s učiteli hudební nauky na základních uměleckých školách vyplývá:

1. Jaké změny, podle Vašeho názoru, přinesla **pedagogická reforma** základního uměleckého vzdělávání v České republice?

Většina respondentů uvedla, že pedagogická reforma základního uměleckého vzdělávání v České republice nepřinesla výrazné změny. Několik respondentů se však vyjádřilo kladně ke změnám, kterými v současné době české hudební školství prochází. Pedagogická reforma pomohla přesněji pojmenovat náplň a rozsah práce. Došlo ke zlepšení časového prostoru pro přípravu přímé výuky a tím i zlepšení kvality výuky žáků. Ujasnila, co a kdy se má vyučovat, co přesně má žák splňovat s ohledem k jeho individuálním možnostem. Dále pedagogická reforma umožnila přizpůsobit obsah výuky specifickým podmínkám a cílům v jednotlivých školách, dala nový pohled na cíle výuky a posílila pozice pedagoga v tvorbě strategických dokumentů školy.

2. Změnil se, podle Vašeho názoru, **obsah hodin** HN v ZUŠ z pohledu vzdělávacích a výchovných cílů?
 - a) ano
 - b) ne

Pokud ano, uveďte jak.

Většina respondentů uvedla, že obsah hodin HN v ZUŠ se z pohledu vzdělávacích a výchovných cílů nezměnil. Někteří respondenti však uvedli:

Při tvorbě ŠVP díky DVPP došlo k hlubšímu pochopení provázanosti dovedností interpretačních a porozumění zákonitostem hudby – to změnilo přístup k výuce, přinutilo hledat nové metody výuky a také nové způsoby ověřování znalostí. Více se také zaměřujeme na budování žebříčku hodnot žáků a jejich postojů.

3. Změnily se, podle Vašeho názoru, **metody výuky** v hodinách HN v ZUŠ?

- a. ano
- b. ne

Pokud ano, uveďte jak.

Většina respondentů se shodla na názoru, že metody výuky v hodinách HN v ZUŠ se nezměnily. Několik respondentů však specifikovalo, jakým způsobem se změnilly metody výuky v hodinách HN v ZUŠ:

Častější využívání metod kritického myšlení EUR; vrstevnické učení; spolupráce ve skupinkách; znalost Bloomovy, Daveho a Niemerkovy taxonomie, která je užitečná pro diagnostiku stavu žáka v pochopení učiva, rychlá reakce na zjištěné potřeby žáka; využití pracovních sešitů od Martina Vozara. Jeden z respondentů uvedl, že metody výuky nezávisí na učebních plánech, ale na přístupu vyučujícího. V jedné odpovědi se vyskytl názor, že je kladen větší důraz na názornost a činnostní výuku.

4. Používáte v hodinách HN v ZUŠ některou z následujících **progresivních výukových metod**?

- a. simulační metoda
- b. situační metoda
- c. projektové vyučování
- d. výuka k řešení problémů

- e. kooperativní učení
- f. zážitková pedagogika

Většina respondentů uvedla, že alespoň jednu z progresivních výukových metod používá, a sice:

simulační metoda – 4 z 6 respondentů

situační metoda – 3 z 6 respondentů

projektové vyučování – 1 z 6 respondentů

výuka k řešení problémů – 3 z 6 respondentů

kooperativní učení – 3 z 6 respondentů

zážitková pedagogika – 3 z 6 respondentů

5. Jaké **činnosti** převážně uplatňujete v hodinách HN v ZUŠ?

- a. poslechové
- b. pohybové
- c. vokální
- d. instrumentální

Z činností uplatňovaných v hodinách HN v ZUŠ převažuje zejména poslech, což není překvapivý výsledek. Dva respondenti uvedli, že v hodinách HN v ZUŠ uplatňují všechny hudební činnosti. V jedné odpovědi respondent překvapivě uvedl, že do hodin zapojuje pouze pohybové činnosti.

6. Jaké používáte v hodinách HN v ZUŠ **didaktické pomůcky**?

Z didaktických pomůcek učitelé HN v ZUŠ používají: rytmické kartičky, kartičky na intervaly, stupnice a tempa, hudební nástroje, klaviaturu, tabulky s notovou osnovou, interaktivní tabuli, tabuli s osnovou a křídly, boomwhackery, Orffův instrumentář, pracovní sešity, křížovky, doplňovačky, pořady (Filharmonici na ulici, Opera nás baví), magnetickou tabulku, obrázky, drumbeny, zpěvníky, prezentace... Jeden z respondentů uvedl, že v hodinách HN v ZUŠ používá veškeré předměty, které jej obklopují a dají se využít k rytmizaci (tuby od toaletního papíru, plechovky, židle, okna, tabule) a vyrábí si své vlastní pomůcky (barevné špachtle, kvarteta, prádlové gummy, noviny, pexesa, apod.).

7. Používáte **audiovizuální pomůcky**, nebo **multimediální technologie**?

- a. ano
- b. ne

Pokud ano, uveďte, v čem spatřujete jejich přínos.

Většina respondentů uvedla, že využívá nějaké audiovizuální pomůcky, nebo multimediální technologie, konkrétně:

- Interaktivní tabule
- Nahrávky, noty
- Webové portály

Respondenti uvedli, že využití audiovizuálních pomůcek a multimediálních technologií je důležité z pohledu motivace žáků, lepšího zapamatování nové látky, snadnějšího pochopení probíraného učiva, a v případě práce s více ročníky možnost zaujmout heterogenní skupinu žáků (podle jedné respondentky jsou děti na práci s počítačem zvyklé).

8. Na výuku HN v ZUŠ se jako učitel:

- a) velmi těším
- b) docela těším
- c) příliš netěším
- d) vůbec netěším

Čtyři ze šesti respondentů uvedli, že se na výuku hudební nauky těší velmi, a pouze dva z nich uvedli, že se na výuku hudební nauky těší docela.

9. Jak byste zhodnotil/a **průběh hodin HN** ve Vaší základní umělecké škole z pohledu **aktivity žáků**?

- a. žáci se aktivně zapojují do edukačního procesu a jsou dostatečně motivováni
- b. žáci jsou docela aktivní a dostatečně motivováni
- c. žáci se příliš do edukačního procesu nezapojují
- d. žáci jsou poměrně pasivní s nízkou úrovní vnitřní motivace

V odpovědích na poslední otázku dotazníku 2 respondenti uvedli možnost a) – žáci se aktivně zapojují do edukačního procesu a jsou dostatečně motivováni a 4 z respondentů uvedli možnost b) – žáci jsou docela aktivní a dostatečně motivováni.

6.2 Výsledky dotazníkového šetření uskutečněného se studenty Pražské konzervatoře

V dubnu 2017 jsem navštívila Pražskou konzervatoř za účelem provedení dotazníkového šetření mezi studenty 5. a 6. ročníku. Rozdala jsem (za administrativní podpory tamního

pedagoga Alexandrose Charalambidise) 37 dotazníků a všechny se vrátily zpět. Jejich návratnost byla tedy 100 %. Dotazník byl krátký, obsahoval šest položek. Níže uvádím výsledky tohoto šetření.

1. Mám zájem o výuku hudební nauky na základních uměleckých školách (ZUŠ):

- a. Ano
- b. Ne

Na první otázku, zda má student Pražské konzervatoře zájem o výuku hudební nauky na základní umělecké škole, odpovědělo 14 respondentů kladně a 23 záporně. Ze 14 respondentů odpovědělo 9 žen a 5 mužů kladně. Je zajímavé, že podle vžitě tradice hudební nauku vyučují ženy, což podle výzkumu odpovídá tendenci nové generace učitelů hudební nauky. Z uvedeného výzkumu vyplývá, že 10 respondentů jsou studenti 5. ročníku a pouze 4 respondenti jsou studenti 6. ročníku. Domnívám se, že tato skutečnost je ovlivněna vlastním pohledem, jak vyučovat hudební nauku, což si studenti do pátého ročníku přinášejí z ročníků předešlých.

2. Myslím si, že odborná příprava v oblasti hudební teorie je na Pražské konzervatoři dostačující pro výuku hudební nauky na ZUŠ:

- a. Ano
- b. Ne

Při rozboru druhé otázky jsem zjistila zajímavou skutečnost, že z respondentů, kteří nechtějí učit hudební nauku v základní umělecké škole, se 26% domnívá, že nejsou dostatečně připraveni pro výuku hudební nauky, zatímco mezi těmi, kteří chtějí hudební nauku vyučovat, je pouze 14% respondentů, kteří se necítí pro výuku dostatečně připraveni. Je možné, že ti, kdo chtějí hudební nauku vyučovat, mají pedagogický talent pro výuku hudební teorie, a proto jim výuka v Pražské konzervatoři připadá dostačující.

Zde rozlišuji dva předpoklady – znalost hudební teorie a dovednost hudební teorii vyučovat. Současná pedagogická reforma v oblasti základního uměleckého vzdělávání se snaží propojit hudební teorii s hlavním hudebním oborem, aby se nevyučovala jako teorie k hudbě, ale teorie v hudbě. V tomto smyslu se s výukou hudební teorie, potažmo hudební nauky, setkává každý student, který začne vyučovat hudební obor v základní umělecké škole. Domnívám se, že v pedagogickém formování budoucích učitelů se odrážejí kromě jiných vlivů zkušenosti z výuky, jíž sami procházeli. A je zřejmé i to, že na tuto výuku si zpětně utvářejí kritický názor. Další důležitý faktor představují příklady jiných pedagogů v době, kdy studenti již sami začínají vyučovat. V jednom dotazníku bylo uvedeno, že většina studentů Pražské konzervatoře začíná učit již v prvním ročníku. Tím se potvrzuje, že si svůj pedagogický profil budují celkem brzy také sami, a to právě v době, kdy si živě vzpomínají na svá žákovská léta na úrovni základního školství. Platí zde tedy více než jindy, že dobrý učitel je na prvním místě dobrým žákem.

3. Je, podle Vás, hudební teorie na Pražské konzervatoři vyučovaná moderními výukovými metodami?

a. Ano. Jak?

b. Ne. Jak?

Otázka čtvrtá byla polozavřená, Studenti tedy vybírali ze dvou uvedených možností a odpověď dále zpřesnili vlastním názorem. Otázka velmi úzce souvisela s rozborem předešlých dvou otázek. Týkala se moderních výukových metod na Pražské konzervatoři. Poukazují zde na souvislost mezi moderní výukou a moderním učitelem, který přejímá progresivní metody, jimiž je sám vyučován. U čtvrté otázky jsem musela vyřadit osm dotazníků, kde studenti nezaznamenali prokazatelně jednu z odpovědí. Ze 37 respondentů uvedlo 24, že hudební teorie není na Pražské konzervatoři vyučována moderními výukovými metodami. V komentáři se objevily následující připomínky k možnosti modernizace výukových metod hudební teorie: staré učebnice, pouze výklad, tradiční výukové metody, málo motivování pedagogové, absence učebnice, nevyužití interaktivní technologie, zápisu cvičení na tabuli a jejich následného předvedení pro kontrolu.

V několika případech respondenti uvedli náměty, jak výuku hudební teorie na Pražské konzervatoři zmodernizovat: mělo by se více pracovat s počítačem (např. s notovým editorem Sibelius), měla by se brát v potaz názornost výuky (více příkladů na reálných skladbách), teorie by měla směřovat do praxe v širších souvislostech, pedagogové by měli být pro svoji práci více nadšení. Měly by být více využívány didaktické pomůcky (učebnice, interaktivní tabule, CD přehrávač, datový projektor, tablety atp.), měly by být pestřeji využívány výukové metody, které zaujmou širší spektrum posluchačů, příklady by mohly být demonstrovány jak na populární, tak na klasické hudbě (především dějiny hudby a harmonie). Pět respondentů z 37 se vyjádřilo ke čtvrté otázce kladně, tzn., že hudební teorie je na Pražské konzervatoři vyučována moderními výukovými metodami. V komentáři se studenti zmínili o zábavných hodinách intonace s pestrými výukovými metodami, o možnosti použití počítače a televize při výuce a v jednom případě bylo poukázáno na kreativní práci s učebnicí, kdy notové zápisy jsou rozebírány z různých úhlů pohledu – z hlediska hry na nástroj, zpěvu, ve srovnání s jinými skladbami atd.

4. Na čem, podle Vás, nejvíce záleží úspěšnost pedagogické praxe při výuce hudební nauky na ZUŠ?

Otázky tři, pět a šest jsou otevřené. K jejich vyhodnocení jsem použila komparaci odpovědí s poukazem na významnější momenty. U třetí otázky 23 respondentů uvedlo, že za úspěšností hodiny stojí pedagog, jeho lidský přístup, jeho zkušenosti, znalosti, schopnosti a vztah k žákům. Respondenti uváděli osobní charakteristiku dobrého učitele hudební nauky: nadšený, zkušený, vzdělaný, zvědavý, motivovaný, odhodlaný, systematický a důsledný. Také jsem se dověděla, že podle respondentů by měl být pedagog na hodinu dobře připraven a měl by používat pestré metody práce a rozmanité činnosti – např. poslech hudebních děl, názorné příklady z teorie (např. intervaly v písničkách), zpěv, hru na klavír apod. Z dotazníků bylo zřejmé, že dobrý učitel by měl disponovat komplexními znalostmi a měl by umět převádět teoretické poznatky do živé hudby. Pedagog by tedy měl být aktivní a jeho výuka by měla být obsažná i zajímavá a zábavná. Ve dvou případech respondenti uvedli, že hudební nauka by se měla vyučovat hrou, aby děti neměly pocit, že jsou ve škole. V několika případech studenti uvedli, že za úspěšnou hodinou hudební

nauky stojí dobrý vztah mezi učitelem a žákem. Studenti vyjádřili skutečnost, že učitel by neměl být diktátorem, ale spíše rádcem uplatňujícím individuální přístup k dětem. Jeden respondent z oboru populární zpěv uvedl, že by se do výuky na konzervatoři měla zařadit i pedagogická praxe v ZUŠ, což je velmi zajímavý poznatek, protože víme, že tomu tak v minulosti bylo.

5. Z hudební teorie bych si přál/a zařadit následující oblasti do výuky na Pražské konzervatoři:

U páté otázky jsem vyřadila osm dotazníků, kde studenti neodpověděli, nebo uvedli nečitelnou odpověď. Tři respondenti uvedli, že výuka hudební teorie je na Pražské konzervatoři dostačující. Největší nedostatek po komparativní analýze dotazníků je v harmonii. Studenti by si přáli mít lepší znalostní základnu z oblasti moderní harmonie, zejména jazzové. Pojem harmonie v různých souvislostech uvedlo 10 respondentů. Další nedostačující oblasti jsou skladatelské techniky a aranžování. Studenti sami navrhli zavést předmět improvizace, nebo začít se studiem harmonie již od prvního ročníku, naučit se kadence a umět doprovodit písně na klavír (třeba i jednoduše). U tří respondentů jsem zaznamenala přání rozšířené sluchové analýzy a rozboru skladeb. Uvědomila jsme si, že na jedné straně stojí hudební dispozice studentů a jejich rozvoj a na straně druhé pak dovednost tyto rozvinuté dispozice aplikovat ve vlastní hudební praxi nebo v praxi pedagogické. Čtyři respondenti uvedli, že by chtěli teorii více propojit s praxí. Domnívám se, že by pomohlo zavést praxi na základních uměleckých školách, aby se studenti naučili předávat své vědomosti, dovednosti a schopnosti v prostředí pedagogické reality. Jedna respondentka uvedla, že by se chtěla naučit, jak předávat hudební teorii nenásilnou, hravou formou. Jsem přesvědčena, že to je v podstatě přáním každého pedagoga hudební nauky. Z výše uvedeného pak vyplývá, že odborná teoretická příprava je na Pražské konzervatoři dostatečná, ale studentům chybí praktické pedagogické dovednosti, jejichž absenci by vyřešila pedagogická praxe na základních uměleckých školách.

6. Co by, podle Vás, přispělo k tomu, aby se žáci na ZUŠ rádi učili hudební nauku?

U šesté otázky jsem vyřadila dva dotazníky, kde studenti nevěděli, co napsat. Dva respondenti odpověděli, že záleží na žácích samotných, aby se rádi učili hudební nauku. Uvědomila jsem si, že výuka je aktivní proces, kdy dochází k interakcím učitel – žák. Nezáleží tedy pouze na učiteli a jeho kompetencích, ale také na materiálu, s kterým pracuje. Jsem si vědoma skutečnosti, že u menších žáků ještě dostatečně nefunguje interní motivace, kdy žáci něco dělají, protože chtějí, a ne proto, že musí. U mladších žáků je akceptovatelné, když mají zatím externí motivaci – spokojenost rodičů, známka, pochvala, sladkost apod. Jedna respondentka dokonce uvedla, že je dobré zapojit do výuky přímo děti, že mohou například vést část hodiny, nebo si připravit krátké hudební vystoupení. Pět respondentů uvedlo, že výuka by měla být interaktivní a kreativní. Kreativitu interpretujeme jako kreativitu pedagoga, který je vynalézavý a dokáže najít správnou cestu k žákům a také jako kreativitu žáka, který do hodin přináší svůj talent a jedinečnost. Osm respondentů uvedlo, že za zábavnými hodinami hudební nauky stojí dobrý učitel, jeho osobnost, charisma, autorita, zkušenosti a odbornost. Učitelé by měli, podle jednoho studenta hry na housle v šestém ročníku, učit rádi, aby potom mohli nadchnout pro hudební nauku i své žáky. Deset respondentů uvedlo, že výuka by měla být vedena hravou formou. Žáci by se měli učit hrou. Jeden respondent poukázal na možnost využití progresivních výukových metod a organizačních forem výuky. Jedna studentka pátého ročníku se domnívala, že by bylo dobré střídat hudební činnosti – například zapojit pohyb nebo zpěv. Šest respondentů se vyjádřilo ve smyslu, že hudební teorie by měla být propojena s živou hudbou. Domnívám se, že to je jedním z cílů současné pedagogické reformy základního uměleckého školství. A věřím, že cesta k tomuto cíli povede přes užší spolupráci pedagogů zaměřených na dílčí hudebně teoretické disciplíny i na interpretaci s učiteli hudební nauky.

Závěr

Hudební nauka na základních uměleckých školách je stále předmětem, který vyžaduje aktualizace obsahu a metod výuky. Současná pedagogická reforma tomuto požadavku vychází vstříc – zaměřuje se nejen na zkvalitňování obsahu hudební nauky, ale také na uplatňování progresivních metod a organizačních forem práce. Jestliže v současné době neexistuje komplexní materiál, který by aktuální trendy ve výuce hudební nauky zohledňoval, zůstává tento úkol zadáním pro aktivní, tvořivé a především připravené pedagogy v individuální rovině. Tak tomu nakonec bylo do jisté míry i v době, kdy platily jednotné osnovy, a je tomu tak nyní tím spíše, že RVP poskytuje prostor pro zohledňování hudebních, pedagogických, ale i ostatních souvislostí místa, regionu, žáka, rodiny. Jsem proto přesvědčena, že právě zásluhou aktivních pedagogů se v budoucnu podaří vytvořit takové materiály, které by učitelům pomáhaly systematicky zavádět progresivní metody výuky a organizační formy práce do jejich vlastní praxe, a že tyto materiály bude možné sdílet.

Jedním z cílů práce bylo naznačit možné cesty zkvalitnění výuky hudební nauky v základních uměleckých školách. Mým cílem nebylo kritizovat každodenní práci učitelů hudební nauky. Zaměřila jsem se naopak na hledání možností, jak současný stav zkvalitnit a zefektivnit. Řešit neoblíbenost hudební nauky lze totiž jedině za předpokladu, že zjistíme, v čem spočívá příčina tohoto problému. Současný stav výuky hudební nauky má své kořeny v minulosti, kdy byl předmět vyučován jako teorie k hudbě. Nyní se snažíme předmět zatraktivnit zasazením do kontextu s živou hudbou. Při svých pozorováních jsem zjistila, učitelé mají své know-how, jak učit. A došla jsem i k závěrům, které lze zobecnit.

Za úspěšnou hodinou hudební nauky stojí více faktorů. Jeden z nich představuje samotný pedagog – jeho odbornost, zkušenosti, osobnost, charisma a autorita. Učitel hudební nauky má být nadchnutý pro svou profesi, učit má rád.

Dalším faktorem jsou výukové metody a organizační formy výuky. Podle studentů Pražské konzervatoře by měl být edukativní proces veden hravou formou. Důležitým faktorem jsou žáci sami a úroveň jejich motivace. U mladších žáků předpokládáme, že převažuje motivace externí, u starších pak interní.

Za úspěšnou hodinou hudební nauky stojí ovšem také vyvážené zastoupení všech čtyř hudebních činností (vokálních, instrumentálních, poslechových a pohybových). Z uvedeného výzkumu přitom vyplývá, že pohybové činnosti jsou neprávem opomíjeny.

Z hlediska uměleckého vzdělávání nelze pominout zařazení tvořivých činností činností interpretačních, percepce a aperccepci. S tím souvisí kreativita a interaktivita, které jsou dalším faktorem přispívajícím k úspěšné hodině hudební nauky. Přitom je samozřejmé, že veškeré činnosti pedagog sám také ovládá.

Hudební nauka prošla dlouhým vývojem a má své kořeny ve výuce hudební teorie. Právem je spojována s vývojem výuky tohoto předmětu na Pražské konzervatoři, která po dlouhou dobu představovala ústřední hudební instituci našich zemí. Právě archiv konzervatoře dokumentuje proměny v koncepci výuky hudební nauky, a to zejména v 60. letech 20. století. Odtud se také dovídáme, že „Pražská konzervatoř vychovává posluchače pro soudobé a aktuální problémy moderním způsobem, což se promítá také v učebních osnovách“.⁶¹ Slovo moderní interpretuji jako současný stav, který reflektuje politické, sociální, ekonomické a kulturní změny.

Ze zápisu schůze koordinační komise ZV ROH ze dne 17. 6. 1968 vyplývá,⁶² že se teoretické předměty mají vyučovat v úzké souvislosti s živou hudbou. Považuji to za významnou myšlenku, protože to je podstatou současné pedagogické reformy hudební teorie v ZUŠ. Reformní snahy usilují o výuku hudební nauky jako teorii v hudbě. Proto je také část hudební nauky přenesená do nástrojové výuky, aby si žáci uvědomili, že živá hudba bez hudební teorie vlastně neexistuje.

Již roku 1968 je ze zápisu schůze koordinační komise ZV ROH ze dne 17.6. zřejmé,⁶³ že posluchači nejsou na výuku pedagogických předmětů (zejména PHV a HN na LŠU) dostatečně připravováni. Tuto myšlenku jsem konfrontovala s výsledky dotazníkového šetření se studenty Pražské konzervatoře. Při rozboru druhé dotazníkové otázky jsem zjistila, že z respondentů, kteří nechtějí učit hudební nauku v základní umělecké škole, se 26% domnívá, že nejsou dostatečně připraveni pro výuku hudební nauky, zatímco z těch, kteří hudební nauku vyučovat chtějí, je pouze 14% respondentů, kteří se necítí pro výuku dostatečně připraveni. Na základě výzkumu tedy zobecňuji, že studenti Pražské

⁶¹ Archiv pramenů Pražské konzervatoře.

⁶² Zápis schůze koordinační komise ZV-ROH ze dne 17.6.1968.

⁶³ Zápis schůze koordinační komise ZV-ROH ze dne 17.6.1968.

konzervatoře nejsou dostatečně připravováni pro výuku hudební teorie. V minulosti byl tento nedostatek překonáván snahou o zřízení cvičné LŠU, přenesením části výuky do prostředí pedagogické reality nebo zavedením pedagogické praxe přímo v konzervatoři. Naznačená skutečnost je výzvou pro formování pedagogického profilu posluchačů Pražské konzervatoře. Úspěšnost pedagogické praxe a formování pedagogické osobnosti jsou tedy, podle výzkumu, závislé na:

- ✓ pedagogických vzorech
- ✓ vlastní pedagogické praxi
- ✓ kritické reflexi obou předchozích bodů

Je důležité si připomenout, že současný stav výuky hudebně teoretických předmětů na konzervatořích, podle mých zjištění, odpovídá kvalitě hudební nauky v základních uměleckých školách. Proto jsem problematiku výuky hudební nauky v ZUŠ pojala z dvojího pohledu – z pohledu současných učitelů HN a z pohledu budoucích učitelů HN. Druhá hypotéza tvrdí, že úspěšnost pedagogické praxe při výuce hudební nauky na základních uměleckých školách je založena zejména na kvalitní přípravě učitelů hudební nauky. Tuto hypotézu jsem ve své práci potvrdila, když jsem z dostupných pramenů zjistila, že úroveň připravenosti studentů Pražské konzervatoře je zcela zásadní pro kvalitu výuky hudební nauky. V aplikační části práce tuto hypotézu potvrzují odpovědi na druhou otázku v dotazníku pro studenty Pražské konzervatoře (Myslím si, že odborná příprava v oblasti hudební teorie je na Pražské konzervatoři dostačující pro výuku hudební nauky na ZUŠ.). Ti, kteří nechtějí učit hudební nauku, se cítí méně připraveni na pedagogickou praxi než ti, kteří hudební nauku učit chtějí.

Do pedagogické připravenosti absolventa konzervatoře zahrnuji také úroveň vnitřní motivace. Studenti, kteří jsou dostatečně vnitřně motivováni, mají lepší studijní výsledky, a proto jsou lépe připraveni na pedagogickou realitu. Důležitým faktorem je také vztah absolventa konzervatoře k profesi a míra pedagogického talentu.

První hypotézu (Při výuce hudební nauky nejsou dostatečně aplikovány progresivní výukové metody.) jsem ověřovala dotazníkem s učiteli hudební nauky. Při rozboru odpovědí druhé otázky dotazníku (Změnil se, podle Vašeho názoru, obsah hodin HN v ZUŠ z pohledu vzdělávacích a výchovných cílů?) jsem zjistila, že při tvorbě ŠVP díky DVPP došlo k hlubšímu pochopení provázanosti dovedností interpretačních a porozumění

zákonitostem hudby – to změnilo přístup k výuce, přinutilo hledat nové metody výuky a také nové způsoby ověřování znalostí. Nové metody výuky reagují na transformaci hudebního obsahu a nových potřeb žáků. V odpovědi na třetí otázku (Změnily se, podle Vašeho názoru, metody výuky v hodinách HN v ZUŠ?) se objevil názor, že metody výuky nezávisí na učebních plánech, ale na přístupu vyučujícího. Učitel je totiž prostředník, který může uvést ideje současné pedagogické reformy v praxi. Záleží však na úrovni vnitřní motivace pedagoga.

První hypotézu jsem zcela ověřila čtvrtou otázkou v dotazníku pro učitele HN (Používáte v hodinách HN v ZUŠ některou z následujících progresivních výukových metod?). Z dotazníkového šetření vyplývá, že většina respondentů alespoň jednu progresivní výukovou metodu používá. Nejčastěji byla uváděna simulační metoda. To je překvapivý výsledek. Očekávala bych, že bude více zastoupena například zážitková pedagogika, kdy žáci mohou hudbu na sobě přímo zakusit. Nejméně je zastoupeno projektové vyučování, při kterém si žáci mohou vyzkoušet různé sociální role, vyhledávají, třídí a analyzují informace a mnoho dalšího. V projektovém vyučování spatřuji cestu, jak dětem přiblížit hudební nauku zábavným a komplexním způsobem. Podle dotazníkového šetření je zřejmé, že progresivní vyučovací metody jsou v praxi používány, ale nedostatečně. Jejich správné a vhodné použití je pedagogickým mistrovstvím, které přináší do hodin dynamiku i zábavu. První hypotéza byla tedy zcela ověřena.

Nyní si položíme zásadní otázku: Jak se tedy odráží RVP ZUV v českém základním uměleckém vzdělávání? Podle mých zjištění významně. RVP ZUV je národní dokument, který je závazný pro všechny základní umělecké školy. Jeho autoři se nechali inspirovat tvorbou RVP pro základní školy a poučili se z chyb při sestavování dokumentu. Na tvorbě RVP ZUV se podíleli samotní učitelé společně s odborníky z MŠMT ČR. RVP ZUV vznikl metodou „bottom-up“, vychází tedy z aktuálních potřeb praxe a je pro ni také sestaven. V tomto smyslu můžeme konstatovat, že RVP ZUV odráží aktuální potřeby základního uměleckého vzdělávání a nabízí jejich řešení.

Seznam použitých informačních zdrojů

Monografie

CMÍRAL, A. *Hudební pedagogika*. 2. vyd. Praha : EDITION, 1943. 204 s.

GREGOR, Vladimír a Tibor SEDLICKÝ. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 1. vyd. Praha : Supraphon, 1973.

JANEČEK, K. *Základy moderní harmonie*. Praha : Československá akademie věd, 1965. 383 s.

KOHOUTEK, C. *Hudební kompozice*. Praha : Supraphon, 1989. 519 s. ISBN 80-7058-150-6.

KOMENSKÝ, J.A. *Informatorium školy mateřské*. 2. vyd. Praha : ACADEMIA, 2007. ISBN 978-80-200-1451-1.

KRAUS, A. *Populární všeobecná nauka o hudbě*. Praha : Mojmir Urbánek, 1920. 195 s.

NĚMEČEK, J. *Nástin české hudby XVIII. století*. 1. vyd. Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955.

PALEČEK, J. Louňovický kantor a organista Jiřík Zelenka Bavorovský. In *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka*. 1958.

PROKSCH, J. - rukopisy:

Das Wesentlichste und Notwendigste über musikalische Kunstformen zum

Pädagogisch Musikalische Notizen für Kunstbildung

Theoretisch practischer Unterricht

Lehre von der Melodie

Harmonie Lehre

Allgemeine Musiklehre

Der Musiklehrer des XIX. Jahrhunderts

Versuch einer rationellen Lehrmethode

Allgemeine Musiklehre in zwei Abteilungen

RISINGER, K. *Nauka o hudební tektonice*. Praha : Akademie múzických umění, 1998. 573 s. ISBN 80-85883-34-1.

SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha : Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2.

STUHLÍKOVÁ, Iva a Tomáš JANÍK et al. *Oborové didaktiky: vývoj – stav – perspektivy*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2015. 465 s. ISBN 978-80-210-7769-0.

Učebnice hudební nauky

BRANISLAVOVÁ, V. *Za písničkou*. 1. vyd. Praha-Bratislava : EDITIO SUPRAPHON, 1970. 124 s.

BRANISLAVOVÁ, V. *Za písničkou ještě jinak*. Praha : EDITIO SUPRAPHON, 1985. 105 s.

CMÍRAL, A. *Základní pojmy hudební*. 9. vyd. Praha : Editio Supraphon, 1974. 257 s.

DOLEŽIL, M. *Intonace a elementární rytmus*. Praha : Hudební matice umělecké besedy, 1922. 87 s.

DOLINSKÝ, A. *Hudební nauka I*. Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1957. 126 s.

GRIGOVÁ, V. *Všeobecná hudební nauka*. (skriptum)

HERDEN, J. *My pozor dáme a nejen posloucháme*. Praha : Scientia, 1997. 210 s. ISBN 80-7183-087-9.

HERDEN, J. *Hudební hodinky pro táty a maminky*. Praha : Rodiče, 2004. 141 s. ISBN 80-86695-46-8.

KOFROŇ, J. *Učebnice harmonie*. Praha : Editio Bärenreiter, 2006. 178 s.

NEORALOVÁ, J. et al. *Mladí muzikanti I*. Praha : Editio Supraphon, 1985. 104 s.

NEORALOVÁ, J., BERÁNEK, V. *Mladí muzikanti II*. Praha : Editio Supraphon, 1989. 132 s.

NEORALOVÁ, J., KOŠTÁLOVÁ, J. *Mladí muzikanti III*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1984. 216 s.

ZÁVĚRKOVÁ, J. *Hudba hrou*.

ZENKL, L. *ABC hudební nauky*. 8. vyd. Praha : Editio Bärenreiter, 2007. 199 s. ISBN 80-86385-21-3.

Hudební encyklopedie

MICHELS, U. *Encyklopedický atlas hudby*. Praha : Lidové noviny, 2000. 611 s.

VYSLOUŽIL, J. *Hudební slovník pro každého*. Vizovice : A. J. Rychlík, 1995. 350 s.

SMOLKA, J et al. *Malá encyklopedie hudby*. Praha : Editio Supraphon, 1983. 736 s.

Sborníky

BLAŽEK, V. *Sborník na paměť 125 let konzervatoře hudby v Praze*, Praha : Vyšehrad, 1936.

HALLOVÁ, M. *200 let Pražské konzervatoře*. Praha : Pražská konzervatoř, 2010. ISBN: 978-80-254-8463-0.

KŘÍŽ, J. *165 Pražská konzervatoř*. Praha : Středočeské tiskárny.

170 let Konzervatoře v Praze. Praha : Konzervatoř, 1981.

Pražská konzervatoř 1811- 1961, sborník vyšel pro vnitřní potřebu školy

150 let Pražské konzervatoře, Praha : Státní hudební vydavatelství, 1961.

175let Pražské konzervatoře, Sborník k výročí ústavu, Praha : Tiskařské závody, 1986.

Pracovní sešity

JISTEL, P. a KOUTSKÝ, J. *My jsme malí muzikanti*. Mladé Buky : MUZIKSERVIS, 2002. ISMN 979-09-00402-77-6.

LISÁ, D. *Hudební nauka pro malé i větší muzikanty 2 a kapitoly z dějin hudby*. Praha : Bärenreiter, 2012. ISBN 978-80-86385-17-4.

LISÁ, D. *Hudební nauka pro malé i větší muzikanty 1*. Praha : Bärenreiter, 2016. ISBN 978-80-86385-20-4.

- NESVADBA, M., POSPÍŠILOVÁ, V. a VOZAR, M. *Pojďme si hrát*. Praha : TALACKO EDITIONS, 2008.
- NESVADBA, M. *Malované písničky 1*. 1. vyd. Cheb : G + W spol. s r.o., 2005. ISMN M-706509-55-6.
- NESVADBA, M. *Malované písničky 2*. 1. vyd. Cheb : G + W spol. s r.o., 2005. ISMN M-706509-56-3.
- POSPÍŠILOVÁ, V. a VOZAR, M. *Učíme se poslouchat 1*. Praha : TALACKO MUSIC, s.r.o., 2010. ISMN 979-0-706533-37-7.
- POSPÍŠILOVÁ, V. a VOZAR, M. *Učíme se noty psát 2*. Praha : TALACKO MUSIC, s.r.o., 2010. ISMN 979-0-706533-45-2.
- POSPÍŠILOVÁ, V. a VOZAR, M. *Učíme se noty znát 3*. Praha : TALACKO MUSIC, s.r.o., 2010. ISMN 979-0-706533-46-9.
- VOZAR, M. *Příklady z hudební teorie*. Praha : TALACKO EDITIONS, 2008.
- VOZAR, M. *Hudební výchova 1*. Frýdek-Místek : Kleinwächter.
- VOZAR, M. *Hudební výchova 2*. Frýdek-Místek : Kleinwächter.
- VOZAR, M a ŠÍPKOVÁ, H. *Hudební nauka pro ZUŠ 1. ročník*. Praha : TALACKO EDITIONS, 2005.
- VOZAR, M. *Hudební nauka pro ZUŠ 2. ročník*. Praha : TALACKO EDITIONS, 2005.
- VOZAR, M. *Hudební nauka pro ZUŠ 3. ročník*. Praha : TALACKO EDITIONS, 2005.
- VOZAR, M. *Hudební nauka pro ZUŠ 4. ročník*. Praha : TALACKO EDITIONS, 2005.
- VOZAR, M. *Hudební nauka pro ZUŠ 5. ročník*. Praha : TALACKO EDITIONS, 2006.
- VOZAR, M. a POSPÍŠILOVÁ, V. *Notovníček*. Frýdek-Místek : Kleinwächter holding, s.r.o., 2018.
- VOZAR, M. *Hudební nauka 1*. Praha : TALACKO MUSIC, 2011. ISMN 979-0-706533-55-1.
- VOZAR, M. *Hudební nauka 2*. Praha : TALACKO MUSIC, 2011. ISMN 979-0-706533-56-8.

VOZAR, M. *Hudební nauka 3*. Praha : TALACKO MUSIC, 2011. ISMN 979-0-706533-57-5.

VOZAR, M. *Hudební nauka 4*. Praha : TALACKO MUSIC, 2012. ISMN 979-0-706533-60-5.

VOZAR, M. *Hudební nauka 5*. Praha : TALACKO MUSIC, 2013. ISMN 979-0-706533-63-6.

VOZAR, M. *Hudební nauka 6*. Praha : TALACKO MUSIC, 2016. ISMN 979-0-706533-77-3.

Seriálové publikace

Hudba a škola

Hudební besídka

Hudební výchova

Pedagogická orientace

Za hudebním vzděláním

Elektronické dokumenty

STÁREK, Jiří et al. *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. ISBN 978-80-87000-37-3. Dostupné na World Wide Web: <>.

<https://kytary.cz/bici/perkuse/boomwhackers/>

POLÍVKOVÁ, B. a ROLLER, Z. *Drumben, multifunkční nástroj a zdroj inspirace* [online metodická příručka]. BUM BUM, s.r.o., 2017. Dostupné na World Wide Web: <http://www.drumben.cz/user/documents/upload/Drumben_metodika_mensi_v3.pdf>.

Školní vzdělávací program Základní umělecká škola Jihlava [online]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.zus-jihlava.cz/sites/default/files/svp_zus_jihlava.pdf>.

Česká republika : Organizační varianty a alternativní struktury [online]. Dostupné na World Wide Web: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisational-variations-and-alternative-structures-single-structure-education-7_cs.

Televizní a rozhlasová vysílání pro školy

Program československého rozhlasu pro základní školy na II. pololetí 1982/83. Praha : SPN, 1982.

Program československého rozhlasu pro základní školy na I. pololetí 1984/85. Praha : SPN, 1984.

Program československého rozhlasu pro základní školy na I. pololetí 1986/87. Praha : SPN, 1986.

Televizní vysílání pro školy (metodické listy k pořadům pro 1.-4. ročník na II. pololetí 1981/82. Praha : SPN, 1981.

Televizní vysílání pro školy (metodické listy k pořadům pro 1.-4. ročník na II. pololetí 1983/84. Praha : SPN, 1983.

Televizní vysílání pro školy (metodické listy k pořadům pro 1.-4. ročník na I. pololetí 1984/85. Praha : SPN, 1984.

Dobové prameny

Schválení prozatímních učebních plánů čís.24.634/60-III/3, Ministerstvo školství a kultury, 1960.

Učební plány konzervatoří pro oblast hudební, taneční a studium při zaměstnání, Ministerstvo školství; č.j. 14.482/67/III/2d ze dne 9.6.1967 s účinností od 1.9.1967

Připomínky k návrhu definitivních plánů konzervatoří

Návrh na úpravu pedagogického školení konzervatoristů ze 14. února 1967

Zápis schůze koordinační komise ZV-ROH ze dne 17. 6. 1968

Návrh na organizaci hudebně pedagogického vzdělávání posluchačů šestileté státní konservatoře

Archiv pramenů Pražské konzervatoře